

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet Sait TEKİN

Muhasebe Eğitiminde Etik ve Etik Algısı: Bir Uygulama Örneği

Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet Sait TEKİN

Muhasebe Eğitiminde Etik ve Etik Algısı: Bir Uygulama Örneği

Danışman

Prof. Dr. Filiz ANGAY KUTLUK

Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Mehmet Sait TEKİN'in bu çalışması, jürimiz tarafından Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Adnan DÖNMEZ	(İmza)
Üye (Danışman)	: Prof. Dr. Filiz ANGAY KUTLUK	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Süleyman UYAR	(İmza)

Tez Başlığı: Muhasebe Eğitiminde Etik ve Etik Algısı: Bir Uygulama Örneği

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 24/12/2020

Mezuniyet Tarihi : 14/01/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Muhasebe Eğitiminde Etik ve Etik Algısı: Bir Uygulama Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Mehmet Sait TEKİN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mehmet Sait TEKİN
Öğrenci Numarası	20185292005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı
Programı	Bankacılık ve Finans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Filiz ANGAY KUTLUK
Tez Başlığı	Muhasebe Eğitiminde Etik ve Etik Algısı: Bir Uygulama Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1482068522

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 76 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 30/12/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Alıntılar hariç %13'tür.

Alıntılar dahil %14'dür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../2020

Prof. Dr. Filiz ANGAY KUTLUK

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖN SÖZ.....	x
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM ETİK, MESLEK ETİĞİ VE İŞ ETİĞİ KAVRAMLARI

1.1. Etik Kavramı.....	3
1.1.1. Etik Sözcüğünün Kökeni ve Anlamı.....	4
1.1.2. Etik Davranışı Etkileyen Faktörler	5
1.1.2.1. Yasaların Etik Davranış Üzerindeki Etkisi	5
1.1.2.2. Geleneklerin Etik Davranış Üzerindeki Etkisi	5
1.2. Etik ile İlişkili Kavramlar	6
1.2.1. Etik ve Ahlak	6
1.2.2. Etik ve Kültür.....	7
1.2.3. Etik ve Hukuk	7
1.2.4. Etik ve Sosyal Sorumluluk.....	8
1.3. Etik Teoriler.....	8
1.3.1. Teleolojik Yaklaşım (Amaçlanan Sonuç Etiği)	8
1.3.1.1. Faydacılık Yaklaşımı.....	9
1.3.1.2. Bireyci Yaklaşım (Egoizm).....	10
1.3.2. Deontolojik Yaklaşım (Kural Etiği).....	10
1.3.2.1. Haklar Yaklaşımı.....	11
1.3.2.2. Adalet Yaklaşımı.....	11
1.4. İş Etiği.....	12
1.5. Meslek Etiği.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBEDE ETİK EĞİTİMİ VE MUHASEBE MESLEK ETİĞİ

2.1. Muhasebe Kavramı ve Muhasebenin Fonksiyonları	14
2.1.1. Finansal Nitelikli Olayları Tespit Etme ve Belge Toplama.....	15
2.1.2. Kaydetme	15
2.1.3. Sınıflandırma.....	15
2.1.4. Raporlama	15
2.1.5. Analiz ve Yorumlama	16
2.2. Muhasebe Mesleği ve Meslek Mensubunda Bulunması Gereken Özellikler.....	16
2.3. Muhasebede Etik Eğitimi, Kapsamı ve Niteliği	17
2.4. Muhasebede Etik Eğitimi Yöntemleri ve Teknikleri.....	19
2.4.1. Örnek Olay Çalışmaları (Vaka Çalışması) Tekniği	20
2.4.2. Grup Öğrenme Süreçleri	20
2.4.3. Rol Yapma Tekniği-Drama.....	21
2.4.4. Video Sunumları Tekniği.....	21
2.5. Muhasebe Meslek Etiği	21
2.5.1. Dünyada Muhasebe Meslek Etiğine İlişkin Yapılan Düzenlemeler	22
2.5.1.1. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	22
2.5.1.2. Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) Tarafından Yapılan Düzenlemeler.....	25
2.5.2. Türkiye’de Muhasebe Meslek Etiği Eğitimi.....	26
2.5.3. Türkiye’de Muhasebe Meslek Etiğine İlişkin Düzenlemeler	27
2.5.3.1. 3568 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Düzenlemeler.....	27
2.5.3.2. Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	28
2.5.3.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Tarafından Yapılan Düzenlemeler.....	31
2.5.3.4. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞLETME BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN ETİK ALGILARI VE ETİK DAVRANMA NİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri.....	35
3.2. Evren ve Örneklem Seçimi.....	36
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	37
3.4. Araştırmanın Yöntemi	37
3.5. Literatür İncelemesi.....	38
3.6. Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi	49
3.6.1. Demografik Bulgular	49
3.6.2. Faktör Analizi	54
3.6.3. Güvenilirlik Analizi ve Sonuçları	56
3.6.4. Faktör Analizinden Sonra Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analizi	60
3.6.5. Normallik Testi	61
3.6.6. Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	62
3.6.7. Tek Yönlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları.....	66
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	72
KAYNAKÇA	76
EK – ANKET FORMU	86
ÖZ GEÇMİŞ.....	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1 Teleolojik Yaklaşımın Bölümlenmesi	9
Şekil 1. 2 Deontolojik Yaklaşımın Bölümlenmesi.....	11
Şekil 3. 1 Demografik Özelliklerin Üç Boyut Üzerindeki Etkisi.....	38

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3. 1 Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımları.....	49
Tablo 3. 2 Öğrencilerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımı	49
Tablo 3. 3 Öğrencilerin Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı	50
Tablo 3. 4 Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı	50
Tablo 3. 5 Öğrencilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 3. 6 Öğrencilerin Muhasebe ile İlgili Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 3. 7 Öğrencilerin, Muhasebecilik Mesleğine İlişkin Frekans Dağılımı	51
Tablo 3. 8 Öğrencilerin, Muhasebe Kariyeri ile İlgili Bilgilerine Göre Dağılımı	52
Tablo 3. 9 Öğrencilerin, Muhasebe Mesleğini Seçme Durumlarına Göre Dağılımı.....	52
Tablo 3. 10 Öğrencilerin, Etik Dersi Alma Durumlarına Göre Dağılımı	52
Tablo 3. 11 Öğrencilerin, Etiksel Sorunları Çözme Durumuna Göre Dağılımı.....	53
Tablo 3. 12 Öğrencilerin, Etik Dersinin Önerilme Durumuna Göre Dağılımı	54
Tablo 3. 13 Öğrencilerin, Etik Konusundan Bahsedilme Durumuna Göre Dağılımı	54
Tablo 3. 14 Etik Algısı ve Etik Davranma Niyeti Maddelerine İlişkin Faktör Analizi	55
Tablo 3. 15 Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 3. 16 Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları.....	57
Tablo 3. 17 Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları.....	58
Tablo 3. 18 Etik Davranma Niyeti Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları.....	59
Tablo 3. 19 Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları.....	60
Tablo 3. 20 Boyutlara İlişkin Normallik Testi Sonuçları.....	61
Tablo 3. 21 Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları	62
Tablo 3. 22 Öğrenim Düzeyine Göre T-Testi Sonuçları	63
Tablo 3. 23 Üniversitede Etik Dersi Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları.....	64
Tablo 3. 24 Muhasebe Derslerinde Etik Konusundan Bahsedilme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları.....	65
Tablo 3. 25 Etiksel Sorunları Çözme Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 3. 26 Post Hoc Test Sonuçları.....	67
Tablo 3. 27 Etik Dersinin Önerilmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları	68
Tablo 3. 28 Post Hoc Test Sonuçları.....	69
Tablo 3. 29 Hipotez Testi Sonuçları.....	71

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AICPA	Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
FEI	Finansal Yöneticiler Enstitüsü
IAESB	Uluslararası Muhasebe Eğitimi Standartları Komitesi
IMA	Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü
IFAC	Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IIA	İç Denetçiler Enstitüsü
KGK	Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
NAA	Ulusal Muhasebeciler Birliği
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği

ÖZET

Son yıllarda büyük işletmelerin muhasebe kayıtlarını olduğundan farklı göstermesi, muhasebe hileleri, kötü yönetim ve yaşanan muhasebe skandalları gibi durumlar kamunun dikkatini çeken ve üzerine yoğunlaşılacak konular arasındadır. Gerçekleşen bu olayların çoğunluğu, sermaye piyasaları ve muhasebe sistemleri ile örnek olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de ortaya çıkmıştır. Özellikle 2000'li yıllarda ABD'de meydana gelen Enron ve WorldCom skandalları ile birlikte finansal raporlara, sermaye kuruluşlarına, bağımsız denetim kuruluşlarına ve şirket yönetimlerine olan güven zedelenmiştir. Gerçekleşen bu durum Amerikan ekonomisini etkilemekle birlikte, gelişmekte olan ülkeleri de olumsuz etkilemiştir. Tüm bu sebeplerden dolayı etik konusu, muhasebe ve finans alanında en çok tartışılan konulardan biri olmuştur.

Muhasebe mesleğini icra edenlerin topluma karşı olan sorumlulukları, diğer meslek gruplarına göre daha fazladır. Bu nedenle toplumun güvenini kazanmak, muhasebe mesleği açısından önemlidir. Her meslekte olduğu gibi muhasebecilik mesleğinde de ikilemler yaşanmaktadır. Bu ikilemlerin çözüme nasıl kavuşturulacağı meslek mensuplarının yaşadığı sorunlar arasındadır. Yaşanan bu ikilemler karşısından nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda meslek örgütleri uyulması gereken etik kuralları oluşturmuşlardır. Meslek örgütlerinin, meslek mensuplarına etik kuralları benimsetme konusunda ortaya koymuş oldukları çalışmaları olumlu olsa da muhasebe meslek etiği eğitiminin ilk olarak yükseköğretim kurumlarında verilmesi gerekmektedir. Yetiyecek muhasebe meslek mensubunun mesleki yeterliliği için, almış olduğu muhasebe eğitimi çerçevesinde muhasebe meslek etiği eğitimi de alması ileride karşılaşılabileceği belirsizlikleri çözmede yol gösterici olacaktır.

Bu çerçevede araştırmanın temel amacı, gelecekte muhasebe mesleğini icra etmeyi düşünen meslek mensubu aday öğrencilerin, etik algılarını ve etik davranma niyetlerini yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, etik dersi almış olma gibi bazı değişkenler çerçevesinde inceleyerek aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmektir. Çalışmada etik algısı ve etik davranma niyetinin ölçüldüğü toplam üç boyutlu bir anket kullanılmıştır. Son olarak elde edilen veriler analiz edilerek değerlendirilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Muhasebe Eğitiminde Etik, Etik Eğitimi, Etik Algısı

SUMMARY

Ethical and Ethical Perception in Accounting Education: An Application Example

In recent years, situations such as the different accounting records of large enterprises, accounting frauds, bad management and accounting scandals are among the issues that have attracted the attention of the public. The majority of events occurred in the USA, which is accepted as an example with capital markets and accounting systems. Especially with the Enron and WorldCom scandals that took place in the USA in the 2000s, trust in financial reports, capital organizations, independent audit institutions and company management was damaged. While this situation affected the American economy, it also affected the developing countries negatively. For all these reasons, ethics has been one of the most discussed topics in accounting and finance.

Those who perform the accounting profession have more responsibilities to society than other professional groups. For this reason, gaining the trust of society is important for the accounting profession. As in every profession, dilemmas are experienced in the accountancy profession. How these dilemmas can be resolved is among the problems faced by members of the profession. Professional organizations have established ethical rules to be followed regarding how to follow these dilemmas. Although the studies of the professional organizations on the adoption of ethical rules to the members of the profession are positive, training in accounting professional ethics should first be given in higher education institutions. For the professional competence of the professional accountant to be trained, taking the accounting professional ethics education within the framework of the accounting education he received will be a guide in resolving the uncertainties he may encounter in the future.

In the main purpose, the study is to examine the ethical perceptions and ethical intentions candidate students who are considering pursuing the accounting profession within the framework of such as age, gender, education level, take an ethics course and to determine whether there is a significant difference between them. In the study, a total three-dimensional questionnaire measuring the perception of ethics and the intention to act ethically was used. Finally, the obtained data were analyzed and evaluated and necessary explanations were made.

Keywords: Ethics, Ethics in Accounting Education, Ethics Education, Perception of Ethics

TEŞEKKÜR

Bu süreçte kendimi geliştirebilmem için her türlü desteği veren, her aşamada bilgisinden ve deneyimlerinden faydalandığım, değerli görüşleriyle beni yönlendiren değerli danışman hocam Prof. Dr. Filiz ANGAY KUTLUK'a çok teşekkür ederim.

Kendimi geliştirebilmem için her türlü desteği veren, birçok konuda yardımcı olan ve anlayış gösteren değerli hocam Prof. Dr. Faik ARDAHAN'a çok teşekkür ederim.

Bu süreçteki katkılarından dolayı değerli hocam Prof. Dr. Adnan DÖNMEZ'e çok teşekkür ederim.

Bilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Sezgin IRMAK'a çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca her zaman bilgilerine ihtiyaç duyduğum ve kendilerinden çok şey öğrendiğim değerli hocalarım Öğr. Gör. Ayşe Nur SOYSAL'a ve Öğr. Gör. Mustafa TERZİOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini esirgemeyen Yüksekokul Sekreteri Hacı AKDAĞ'a çok teşekkür ederim.

Doldurdukları anketlerle bu tezin oluşmasında büyük katkısı olan öğrenci arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan ve bu günlere gelmemde büyük emeği olan anneme ve babama çok teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan ve bu süreçte desteğini her zaman hissettiğim sevgili eşim Özlem TEKİN'e çok teşekkür ederim.

Tezimi annem Hanife TEKİN'e ve oğlum Yusuf Erdem TEKİN'e ithaf ediyorum.

Mehmet Sait TEKİN

Antalya, 2021

ÖN SÖZ

Muhasebe mesleğini yapanların topluma karşı olan sorumluluğu diğer mesleklerle göre daha fazladır. Özellikle 2000’li yıllarda yaşanan muhasebe skandalları sonrasında toplumun muhasebe mesleğine olan güveni zedelenmiştir. Yaşanan bu durum muhasebe eğitiminde etik konusunun önemini bir kez daha ortaya koymuş ve etik konusu tekrar tartışılmaya başlamıştır.

Bu çerçevede araştırmanın genel amacını, gelecekte muhasebe mesleğini yapma potansiyeli yüksek olan işletme bölümü öğrencilerinin etik algılarını etiğin önemi, muhasebe eğitiminde etiğin önemi ve etik davranma niyeti boyutlarına göre belirleme konusu oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünde eğitime devam eden Lisans (1. Sınıf, 2. Sınıf, 3. Sınıf ve 4. Sınıf) öğrencileri ile 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapan öğrencilere yüz yüze ve internet aracılığıyla anket uygulanmıştır. 320 anket üzerinden yapılan analizler sonucunda muhasebe meslek mensubu aday öğrencilerin etik algıları ve etik davranma niyetleri cinsiyet, öğrenim düzeyi, etik dersi almış olma gibi bazı değişkenler çerçevesinde incelenmiştir. Bu değişkenlerin, etiğin önemine ilişkin boyut üzerinde, muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyut üzerinde ve etik davranma niyeti boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

GİRİŞ

Ahlak bilimi anlamına gelen etik sözcüğü, “iyi nedir?”, “Doğru nedir?”, “Yanlış nedir?” Sorularının cevabını aramaktadır. İyi insan olmanın özellikleri ve bireyin uygun davranış sergilemesini sağlayan kuralların ortaya konması, etik kavramının temelini oluşturan unsurlardır. Etik kavramı, bireye belli bir hareketi veya davranışı değil, doğru olarak kabul edilen davranışı göstererek izlemesini ister. Birey bu davranışı sergilemeye zorlanmaz ancak kendi özgür iradesiyle bu davranışı uygular. Çünkü etik bireylerin iyiliğini ve refahını yükseltmek için ortaya konulan faaliyetlerle ilgilenen bir alandır (Öztürk Başpınar ve Çakıroğlu, 2017:3-4).

Muhasebede etik konusundan bahsedildiğinde; muhasebenin, sunmuş olduğu finansal tablolarda yer alan finansal bilgileri, karar vermek amacıyla kullananlara sağladığı fayda gözetilmelidir. Karar vericiler açısından sunulan bu bilgiler yeterli değilse, doğru kararlar alınamaz ve muhasebeden beklenen fayda sağlanamaz. Bu bağlamda muhasebenin standartlarını yükseltebilmek için etiksel konulara önem vermek gerekir. Çünkü işletmelerin finansal işlemlerinin bütün ekonomi içindeki yeri dikkate alındığında ortaya koyduğu bilgilerin güvenilir olması oldukça önemli hale gelmektedir (Sözbilir, 2000:45).

Küreselleşmeyle birlikte artan rekabet ortamı, muhasebe meslek mensubu sayısının gün geçtikçe artması, piyasaların dinamik ve değişken olması, müşteri taleplerinin değişkenlik göstermesi ve daha fazla kazanç elde etme arzusu, meslek mensuplarının etik kuralları yeterince önemsememesi riskini ortaya çıkarmıştır. Bu durum özellikle 2000’li yıllarda yaşanan Enron ve WorldCom gibi dev şirketlerin muhasebe skandallarında görülmektedir. Yaşanan bu şirket skandalları sonucunda toplumun muhasebe mesleğine olan güveni zedelenmiştir. Çünkü muhasebe mesleğini yapanların topluma karşı olan sorumluluğu diğer mesleklere göre daha fazladır. Bununla birlikte muhasebe eğitiminde etik konusunun önemi bir kez daha anlaşılmış ve tartışılmaya başlanmıştır. Muhasebe meslek etiği kurallarının meslek mensuplarına benimsetilmesi, muhasebe mesleğinde uzmanlaşma ve uluslararası muhasebe standartlarına ulaşma noktasında, uluslararası bir kuruluş olan Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) ve Türkiye’de Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) çalışmalar yapmışlardır.

Bu çalışmalar her ne kadar meslek mensubunun etik ilkeler çerçevesinde hareket etmesine olumlu katkıda bulunsa da muhasebe meslek etiği eğitiminin öncelikli olarak daha

mesleğe başlamadan önce üniversitelerin ilgili fakültelerinde ve meslek yüksekokullarının ilgili bölümlerinde verilmesi gerekmektedir. Bu yolla kişi daha meslek mensubu adayı iken aldığı meslek etiği eğitimi sayesinde etik duyarlılığa sahip olacaktır. Bu sayede kişi meslek mensubu olduğunda mesleki uzmanlığın yanında etiksel yargılama kabiliyetine de sahip olacaktır.

Bu çerçevede muhasebe meslek mensubu olma potansiyeli yüksek olan işletme bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin etik algılarının ve etik davranma niyetlerinin belirlenmesine yönelik yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde etik kavramı, etikle ilişkili kavramlar, etik teoriler, iş etiği ve meslek etiği kavramları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, muhasebe kavramı ve muhasebenin fonksiyonları, muhasebe mesleği, muhasebe meslek etiği eğitimi, muhasebe meslek etiği ve muhasebe meslek etiği ilkeleri ve kuralları hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi işletme bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin etik algılarının ve etik davranma niyetlerinin belirlenmesi için anket uygulanmış, elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ETİK, MESLEK ETİĞİ VE İŞ ETİĞİ KAVRAMLARI

Çalışmanın bu bölümünde, etik kavramı, etik davranışı etkileyen faktörler, etikle ilişkili kavramlar, etik teoriler, iş etiği ve meslek etiği kavramları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

1.1. Etik Kavramı

Etik, neyin değerli olduğunu veya neyin gerçekten önemli olduğunu sorgulamaktır (Wittgenstein, 1965:5).

Etiğin, neyin doğru neyin yanlış olduğuna ilişkin karar alma dinamikleriyle ilgilenen felsefe dalı olduğu söylenir (Fouka ve Mantzourou, 2011:4).

Etiğin sözlükteki anlamı; “Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünüdür” (sozluk.gov.tr, 2019).

Etik, bir ortamda doğru ve yanlış bir davranışın incelenmesidir (Hatcher, 2004:357).

Etik, insanın davranışları sırasında ortaya koyduğu ahlaki ilkelerin tamamıdır. Etik kavramını şöyle açıklamak da mümkündür: Etik, insanın doğru ile yanlış kavramlarının farkını ortaya koyarken kullandığı kişisel ölçütlerdir (Kutlu, 2008b:146).

Etik, insanların oluşturduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin altyapısını oluşturan değerleri, kuralları, doğru-yanlış veya iyi-kötü gibi ahlaki çerçevede ortaya koyan felsefe disiplininin adıdır (Aydın, 2002:6). İnsanların nasıl davranmaları gerektiğini ortaya koyan etik; görev ve sorumlulukları esas alan bir davranış ilkesi veya disipline yön vermekte ve bir kişinin neyi yapıp yapmaması gerektiği konusunda davranış şeklini açıklayan ilkeleri kapsamaktadır (Kutlu, 2008b:146).

Etik, doğru ve yanlışın ne olduğunun ya da neyin iyi, neyin yanlış olduğuna dair hüküm vermek için takip edilen kurallar düzenidir (Ünsal, 2008:2).

Etik, nasıl davranacağına karar vermek ve karmaşık problemleri, sorunları analiz etmek için bir yöntem, prosedür veya perspektif olarak tanımlanabilir. Etik, kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışları ayıran davranış normları olarak da tanımlanabilir. İnsanların çoğu evde, okulda veya diğer sosyal ortamlarda etik normları öğrenir. Her ne kadar çoğu çocuk çocukluk döneminde doğru ya da yanlış duygularını edinse de ahlaki gelişim hayat boyunca devam eder ve insanlar olgunlaştıkça farklı büyüme aşamalarından geçer (Resnik, 2011:1). Etik, hayatın her alanında davranışlara yön veren standartların ve ilkelerin tamamlayıcısı olarak doğru ve yanlış ayırt etmek olarak dikkate alındığı için, tarihi süreç içerisinde çeşitli toplumlar ve kültürler kendi ilkelerini oluşturmuşlardır. Bu ilkeler bazen dine ve geleneklere, bazen de

meslek gruplarının niteliklerine göre şekil almıştır. Bunlar özellikle kural ve düzenlemelerin tam olarak yer etmediği toplumlarda ilişkilerin devam ettirilebilmesinin bir yolu olarak görülmüştür. Ancak zamanla sanayi toplumuna geçişle birlikte ekonomide, sosyal yaşamda ve işletmelerde ilişkilerin karmaşık bir hale gelmesi daha açık kural ve ilkelerin araştırılıp bulunması ve uygulamaya konulmasını zorunlu kılmıştır. İlişkilerin karmaşık hali ilgili alanlarda alt sistemlerin meydana gelmesine sebep olmuştur. Meydana gelen bu sistemler kendi ilkelerini ortaya koyarak bir kurallar sistemi oluşturmuştur. Günümüzde ekonomisi gelişmekte olan ve geçiş sürecindeki toplumlarda etik ilke ve kuralların tam olarak yerleşmediği ve hayata geçirilemediği görülmektedir. Bu tip toplumlarda kurum ve sisteme olan güven eksikliği en önemli sorun olarak kendini göstermektedir (Müslümov ve Aras, 2002:2).

Etik, kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin temelinde yer alan değerlerin, ahlaki açıdan doğru veya yanlış olanın özelliğini inceleyen felsefe dalıdır. İngilizcede ethics kelimesi yerine “morality” ya da “moral philosophy” kavramları kullanılmaktadır. Ancak İngilizcede “morals” kavramının genelde değişebilen ahlaki alışkanlıklar için kullanıldığına rastlanmaktadır. Eski Yunanca da ethos, insanların hayatlarını sürdürdükleri yer ile örf, adet, alışkanlık ve insanın yaratılış özellikleri gibi anlamları barındırmaktadır. Günümüzde etik, ahlaki olanın özünü ve temellerini araştırarak bilim dalı veya felsefe dalı olarak tarif edilmektedir (Ay, 2005:33).

Etik; ahlak, gelenek, adet ve töre gibi kavramlarla yakın ilişki içindedir. Ancak etiği bu kavramlardan ayıran nitelikleri vardır. Etik ahlakın felsefesidir. Etik ile ilişkili olan bu kavramlar; yazılı olmayan, kuşaktan kuşağa bazen doğrudan, bazen değişikliğe uğrayarak tarihten gelen adetler, töreler ve örfler olarak benimsenmektedir (Akdoğan, 2003:7).

1.1.1. Etik Sözcüğünün Kökeni ve Anlamı

Aristoteles’ten bu yana bir felsefe disiplinin adı olan etik kavramı köken olarak Yunanca’daki “ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Farklı iki anlamı içinde barındıran bu söz ilk olarak alışkanlık, töre ve görenek anlamlarını taşır. Bu kavramlar çerçevesinde kişi genel kabul görmüş etik ilkelere uygun hareket ettiği sürece etiğe uygun davranış sergilemiş olur. İkinci olarak, bir davranışta bulunan kişi kendisine aktarılan davranış kurallarını ve değer ölçülerini sorgulayarak ve üzerine düşünerek iyi olanı talep eden, iyi olanı gerçekleştirmek için bu davranış kurallarını alışkanlığa dönüştüren kişidir. Bu kapsamda alışkanlık, töre ve görenek kavramları karakter anlamına da gelmektedir (Yılmaz, 2010:5).

Etik, Yunanca karakter anlamına gelen "ethos" sözcüğünden türetilmiştir. Ethos’tan türetilen "ethics" kavramı da ideal ve soyut olanı göstererek ahlak ilkelerinin ve değerlerinin analiz edilmesi neticesinde ortaya çıkmıştır (Kurnaz ve Gümüş, 2010:158-159).

1.1.2. Etik Davranışı Etkileyen Faktörler

Etik davranış, doğru ve yanlış ayırt edip, doğru olanı tercih ederek ahlaklı davranış sergileme biçimidir. Ahlaklı davranış, toplum nezdinde iyi, güzel ve doğru olarak algılanan bazı kurallara uygun davranış şekli olarak tanımlanabilir. Bu kuralların algılanış şekli kişiden kişiye farklı olabilmektedir. Bu sebeple toplumun huzurunu temin etmede en önemli unsur hukuk kurallarıdır. Bu bağlamda mesleki davranış ilkelerinin yasalardan daha kapsayıcı olduğunu kabul etmek gerekir (Sözbilir, 2000:20).

1.1.2.1. Yasaların Etik Davranış Üzerindeki Etkisi

Yasa, devletin yasama gücüne uyularak düzenlenen ve yürürlüğe girdikten sonra her bireyin uymak zorunda olduğu, uymadığında çeşitli yaptırımlarla karşılaştığı kurallar bütünüdür (sozluk.gov.tr, 2019). İnsanların ortaya koydukları bazı davranışları yasaya uygun olarak kabul edilirken bazıları da yasaya aykırı olarak kabul edilmektedir. Yasalara uygun davranışlar ahlaki olarak değerlendirilirken, yasalara uygun olmayan davranışlar ahlak dışı davranış olarak görülür. Arzu edilen sonuca ulaşabilmek için yasaların kusursuz ve kapsamlı olarak hazırlanmasının yanında toplumun da bu yasalara karşı göstereceği saygı ve hassasiyet önemlidir. Bu durum, toplumun ahlaki kural ve yargılara gösterdiği önemin yanında, bu değerleri korumak amacıyla ortaya koyduğu uğraş ile de bizzat ilgilidir. Yani ahlaki değerlere hassasiyeti olan toplumlar yasalara da uygun hareket eden toplumlardır. Bu nedenle Birey-devlet, birey-kurum, birey-birey, kurum-devlet ve kurum-birey ilişkilerinde güvenilir davranışlar sergilemek çok önemlidir (Kirik, 2007:19).

1.1.2.2. Geleneklerin Etik Davranış Üzerindeki Etkisi

Bireylerin davranışlarının tamamını kanunlar çerçevesinde bir düzene sokmak mümkün değildir. Kanunlarda yazılı olmasa da toplumların ahlaki değerleri dışında ortaya koydukları davranışlarını da dikkate almak gerekir. Yani mesleki ahlak ile ilgili değer yargılarının sadece kanunlardaki şekliyle değil aynı zamanda toplum nezdinde geleneksel olarak benimsenmiş davranışlardan oluşması gerekir (Kirik, 2007:20).

Ahlak, bireyin diğer bireylerle, bireylerin kurumlarla ve bireyin devlet ile olan ilişkisinde toplumun tecrübesinden, gelenek ve göreneklerinden kaynaklanan aklın eseri olan, toplumsal uyum, birliktelik ve dayanışmayı üst seviyeye çıkartan ve bundan dolayı toplumun ekonomik, sosyal ve politik yapılarına istikrar sağlayıcı ilkelerin, standartların ve değerlerin bütünü olduğu görülmektedir. Bu tanım ahlakın felsefi kalıplar içerisinde soyut bir kavram olarak yer almadığını gösterir. Felsefi kalıplar içerisinde bu değerler aktif, yapıcı ve yaratıcı bir

harekete dönüşerek toplumun yaşam tarzının temelini oluşturabilir. Ahlaki ilkeler, standartlar ve değerler toplumda yaşayan insanlar tarafından samimi bir şekilde saygı gösterilen inanılan bir yol gösterici durumunda iseler, o toplumdaki davranışları ahlaki veya ahlak dışı olarak gruplandırmak mümkün olur (Sözbilir, 2000:25).

1.2. Etik ile İlişkili Kavramlar

1.2.1. Etik ve Ahlak

Etik, ahlak üzerine düşünebilmektir. Bu çerçevede etik, olması gerekeni açıklar ve ahlaki ilişkiler üzerinde doğrulanabilir veya yanlışlanabilir bilgileri ortaya koyar. Bir felsefe disiplini olan etiğin fonksiyonu yeni bir ahlak geliştirmek, normlar koymak veya bu normlara uygun şekilde davranılmasını sağlamak değildir (Canbay, 2001:126).

Etik ve ahlak kavramları birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Etik, bir insanın belli koşullarda aktarmak istediği değerlerle ilgili bir durumdur. Ahlak ise bu değerleri yaşama uygulama biçimidir. Bu iki kavramı birbirinden ayırmak önemlidir. Etik, doğru ve yanlış davranışın kuramsal hali olarak nitelendirilirken, ahlak ise onun kolaylıkla uygulanabilir hali olarak tanımlanabilir (Billington, 1997:46).

Ahlak, topluma yön veren davranış ve inanç değerlerinin tamamıdır. İnsanların gerek birbirleriyle ve gerekse topluma karşı sorumluluklarını belirleyen davranışlarla birlikte kişiye ve topluma yön veren davranış ilkeleri ahlak olarak tanımlanabilir (Dağlı, 2013:6).

Ahlak, toplum içerisinde yaşamını sürdüren her kişide bulunması gereken bir özelliktir. Kişinin ahlaki özelliklerinin şekil almasında, içinde bulunulan toplum, yetiştirilme şekli, alınan eğitim ve doğuştan genlerle gelen özellikleri önemli yer kaplamaktadır (Koç, 2010:5).

Ahlak, bir toplumda mevcut davranışlara, tutumlara ve inançlara yön veren değerler sistemidir. Aynı zamanda ahlak, etiğin günlük yaşama yansıyan ilkeler bütünüdür (Aydın, 2012:7).

Etik ve ahlakın aynı anlamı içermemesinin sebebi, etiğin ahlak felsefesi olması, ahlakın ise etiğin araştırma alanı içerisinde olmasındandır (Aydın, 2012:6).

Etik ve ahlak arasındaki teorik ayrımın neticesi olarak şu tanım yapılabilir: Etik, kişilerin isteklerine sadece bireysel anlamda yaklaşmaz, aynı zamanda evrensel anlamda da yaklaşır. Sonuç olarak etik konusu evrensel olarak algılanırken, ahlakın daha çok bireye özgü ve teorik açıdan sınırlı olduğu söylenebilir (Uçma, 2007:9).

1.2.2. Etik ve Kültür

Kültür, bireylerin davran  larıyla ilgili bilgi veren ve bu davranışların yansımalarını bulan soyut g r   ler, değerler ve dünyaya yönelik algılardan oluşur. Ayrıca kültür, insanların toplum içerisinde elde ettiği bilgi, inanç, adalet, hukuk, ahlak, sanat, gelenek, alışkanlık ve sahip olduğu yeteneklerinin bir bütünü olarak tanımlamıştır (Haviland vd., 2008:102-103).

Etik, bireylerin davran  larına iyi, güzel ve doğru gibi faydalı anlamlar yükleyip bu davran  lara yön veren soyut kodlardır. Bu kodların oluşması, insanların yaşadığı toplum ve bu toplumunun kültürüyle ilişkilidir. Bu nedenle etik kültürle i  i e olan bir kavramdır. Kültür, bireylerin algılama, duyum, düşünme ve davranma süreçlerine etki eder. Kültür hem bireysel hem de örgütsel kültür anlamında sergilenen davran  ın etiğe uygunluğunu etkilemektedir. Bu bağlamda etik, kültürün alt boyutu olarak değerlendirilebilir (Görmez vd., 2009:4-5).

1.2.3. Etik ve Hukuk

Etik, davran  lara yön veren standartları veya sosyal  l  tleri belirler. Diğer bir ifadeyle etik, bir meslek dalında kabul g rm    standartlara uygun şekilde davranma anlamına gelmektedir. Bu standartlar kişilerin gerçek davranışlarını ifade etmektedir. İnsanlar genel olarak kabul g rm    bu standartlara uymama yönünde eğilim göstermektedirler. Bu çerçevede insanlar sürekli yalan söylemeler dahi, çocuklarına yalan söylemenin kötü ve yanlış olduğunu telkin ederek, toplum içerisinde d r    l ğ  savunmak suretiyle d r    l ğ n bir davranış standardı olarak kabul edilmesi için çaba sarf etmektedirler (Karakoç, 2012:91-92).

Hukuk, ya antımızı farklı şekillerde etkilemekte olup, hak ve ödevler aracılığıyla hayattaki konumumuzu belirleyip bu durumdan daha iyi olma yönündeki istek ve arzularımıza aracılık etmektedir. Bu bağlamda hukuk ahlaki bir talep barındırmakta ve tek başına yeterli bir kurum olma özelliği taşımamaktadır. Bu  zellik hukuk ve etik arasında ilişki kurmanın kapısını aralamaktadır. Hukuk ve etik arasında ilişki kurulurken özellikle toplumsal ahlak ve etik, ahlakilik ve eleştirel ahlak ayrımını dikkate almak gerekir. Çünkü bu ayrımlar nesnellik, hukuki bilgi, hukukun amacı ve adalet kavramlarıyla ilgilidir (Uygur, 2010:6).

Etik ile hukuk arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Etik ilkeler yazılı olmayan kurallardır. Ancak günümüzde bazı alanlarda bu kuralların yazılı hale getirildiği görülmektedir. Hukuk kuralları ise genelde yazılıdır. Etik ilkeler kişilere otokontrol sağlayarak iyi ve doğru davranış sergilemelerini amaçlarken, hukuk kuralları bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyerek kişilerin eylem ve davranışları sonucunda başka bireylerin zarar görmesini engeller. Hukuk kurallarına uyulmaması sonucunda yaptırım uygulanır. Etik ilkeler de

insanların eylem ve davranışlarına sınırlama getirmektedir. Ancak etik ilkelere uyulmaması halinde hukuki anlamda bir yaptırım söz konusu değildir (Karakoç, 2012:93).

1.2.4. Etik ve Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk, işletmelerin sosyal çevresinde bulunan gruplara ve bireylere davranış şekliyle ilgilidir. İşletmeler ekonomik anlamda belirledikleri hedefleri gerçekleştirirken çalışanlarının, paydaşlarının ve toplumun menfaatlerini de dikkate almak mecburiyetindedirler. İşte bu noktada etik ve sosyal sorumluluk kavramları ile karşılaşmaktadır (Şimşek vd., 2007:378).

Etik ve sosyal sorumluluk kavramları günümüzde üzerinde tartışmaların ve çalışmaların yapıldığı alanlardır. Etik ilkeler bütün meslek grupları için tartışılan bir konu olup, bazı mesleklerle ilgili de ciddi yaptırımlara sahiptir. Sivil toplum örgütlerinin ortaya koyduğu etik ilkelere kurumların riayet etmesi beklenmektedir. Kurumlar hem etik konusunda hem de sosyal sorumluluk çerçevesinde çalışanlarına, paydaşlarına, çıkar gruplarına, tedarikçilerine, ulusal ve uluslararası topluma, devlet ve yerel yönetimler gibi hedef kitlelerine yönelik yasal ve yasalarda belirtilmemiş sosyal sorumluluk ilkelerini yerine getirme sorumluluğuna sahiptirler (Vural, 2011:82).

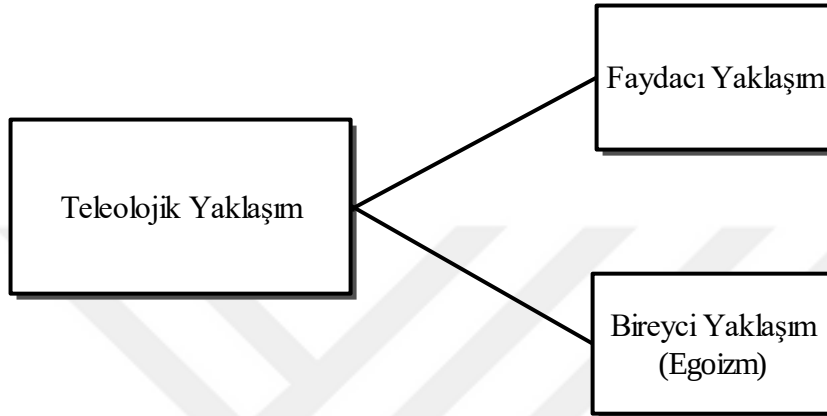
1.3. Etik Teoriler

Etik veya etiksel açıdan karar verme tamamen kişiseldir. İnsanların, bir davranışın etik olup olmadığını veya bu davranışın doğru ya da yanlış olduğunu ayırt edebilmelerinin temelinde kişisel değerleri rol oynamaktadır. Bu nedenle kişilerin etik açıdan karar verme aşamalarında bazı etik teorilere uygun şekilde hareket etmeleri gerektiği ve bu teorilerin bireylere kılavuzluk ettiği aşikârdır. Ahlaki davranışların temelini oluşturan ve insanların etik karar verme süreçlerini ortaya koyan yine bu teorilerdir (Uçma, 2007:10). Çağdaş etik teorileri iki düşünce akımına dayanır. Bu akımlar deontolojik ve teleolojik akımlardır (Akdoğan, 2003:37).

1.3.1. Teleolojik Yaklaşım (Amaçlanan Sonuç Etiği)

Teleolojik yaklaşım, eylemde bulunan bireyin veya bireyler grubunun iyi ve kötü olarak nitelendirilen bir eylemin iyi bir sonucu olarak kabul edilen şeye odaklanır (Micewski ve Troy, 2006:18). Bu sistemde bir hareketin ahlaki doğruluğu hedeflenen sonuçların hangi düzeyde elde edildiğiyle ilişkilidir. Hareketin sonucu belirlenen hedef yönünde ise o davranış ahlaki olarak değerlendirilir, tam tersi durumda hareketin sonucu istenildiği gibi çıkmazsa o davranış ahlaki

değildir. Teleolojik yaklaşım faydacılık yaklaşımı olarak da bilinir (Yılmaz, 2010:76). Diğer bir ifadeyle bu yaklaşım fayda/maliyet ekseninde en üst düzeyde yararı sağlayacak olan seçeneğin doğru olduğu ilkesini temel alır (Akdoğan, 2005:296). Teleoloji, ortaya çıkan sonuçlarla ilgili rasyonel düşünme anlamına gelir. Teleolojik yaklaşıma göre, bir eylemin neticesi, onun ahlaksal açıdan konumunu ortaya koyar. Bu nedenle sonuç, kullanılan yöntem ve araçları yasal hale getirir. Ortaya konan eylemin sonucu iyi yönde ise bu eylem doğrudur (Yılmaz, 2010:74).

Şekil 1. 1 Teleolojik Yaklaşımın Bölümlenmesi
Kaynak: (Kutlu, 2008a:11)

1.3.1.1. Faydacılık Yaklaşımı

Faydacılık yaklaşımı 19. yüzyılda Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından, kanun koyucuların hangi yasaların ahlaki olarak en iyi olduğunu belirlemelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Hem Bentham hem de Mill, etik eylemlerin kötülüğe karşı en büyük iyilik dengesini sağlayan eylemler olduğunu öne sürmüştür (Santa Clara Üniversitesi-Markkula Center for Applied Ethics, 2019).

Teleoloji yaklaşımının karakteristik bir örneği olan faydacılık yaklaşımı, bir davranışın ahlaki olarak doğru olup olmadığını anlamının yolunun bu davranışın sonuçlarına bakarak anlaşılabilirliğini ileri sürmektedir. Yani çıkan sonuç iyiye bu davranış doğru bir davranıştır. Eğer sonuçlar kötüye bu davranış yanlış bir davranıştır (Özyer ve Azizoğlu, 2010:62). Bir eylemin sonuçları yüksek seviyede coşku ve mutluluğa, düşük seviyede de acı ve keder sebepten oluyorsa bu davranış ahlaki olarak nitelendirilir. Bu yaklaşım çoğunluğun tatmin edilmesini önceleyen bir yaklaşımdır (Soylu, 2018:23). Faydacılık yaklaşımı, insan hayatında önemli bir yer tutan mutluluğun teşvik edilmesini ya da birçok modern teorisyenin söylediği gibi insan tercihlerinin memnuniyetini ele alır (Scarre, 2002:1).

Geleneksel olarak faydacı yaklaşımı benimseyenler sadece en büyük mutluluğun yaratılmasını değil, bu mutluluğun mümkün olduğunca geniş bir şekilde dağılmasını teşvik etmişlerdir (Scarre, 2002:23). Faydacılık yaklaşımı sonuçlarla ilgilenir. Hem iyi olanı arttırmaya hem de ortaya çıkan zararı azaltmaya çalışır (Santa Clara University-Markkula Center for Applied Ethics, 2019).

1.3.1.2. Bireyci Yaklaşım (Egoizm)

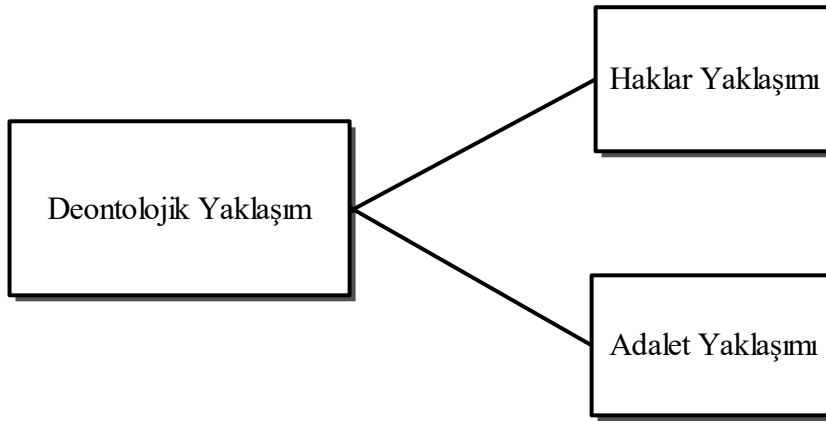
Bir diğer adı egoizm olan yaklaşımda, doğru olanın uzun vadede insana fayda sağlayan bir davranış olduğu kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda bireyler, uzun vadede kendilerine en önemli yararı sağlayacak şartlara göre kararlarını ortaya koyarlar. Bu yaklaşım biçiminde önemli noktalardan biri de kişinin iyi ya da kötü değerlendirmesi yaparken kendisine en yüksek faydayı sağlayacak sonucu tercih etmesidir. Bireyler menfaatlerini öne çıkarma güdüsüyle davranış sergiledikçe, genel menfaatlerde üste çıkacaktır. Bireyci yaklaşım doğruluk ve dürüstlük terimlerinin temelinde yer aldığı zaman gerçek anlamına kavuşur. Son olarak bu yaklaşım ile ilgili diğer görüşler, bireysel faydanın bireysel menfaate dönüşmesi sebebiyle pratikte sapmaların meydana geldiği görüşüdür (Akdoğan, 2005:297).

1.3.2. Deontolojik Yaklaşım (Kural Etiği)

Deontoloji, bir bireyin doğru olduğunu düşündüğü kurallarına ve bir organizasyonun kurallarına yani kurumsal etik kurallarına kadar uzanır (Granitz ve Loewy, 2007:296). Bir eylemin ahlaki doğruluğunun yasalar ve kurallar tarafından belirleneceğini savunan sistemdir (Yılmaz, 2010:78). Ahlaki olarak hareket etmek her zaman ortaya konulması gereken bir davranıştır. Kant’a göre sonucu ne olursa olsun bazı davranışlar insanlık adına ahlaki yönden bağlayıcıdır. Soykırım yapmak, tecavüz etmek ve öldürmek gibi eylemler her halükârda kötü eylemlerdir. Yine Kant’a göre ahlakın ana ögesini herkesin üzerinde görüş birliğine vardığı “iyiliği isteme” ve ahlak kanunları oluşturmalıdır (Özyer ve Azizoğlu, 2010:62).

“Haklar”, “saygınlık”, “eşitlik”, “yükümlülükler” ve “normlar” gibi deontolojik kavramlar, politik ekonomi, kurumsal ekonomi, Post Keynesyenizm ve sosyo-ekonomi gibi heterodoks geleneklerde daha belirgin şekilde ortaya çıkmakla beraber, feminist ekonomi ve ekolojik ekonomi gibi kesişen alanlarda da görülmektedir (Van Staveren, 2007:24).

Bu yaklaşım; faydacı yaklaşımın tam tersine, sergilenen davranışın tek bir kişiye dahi zarar vermesi durumunda, çoğunluğa sağladığı faydaya bakılmaksızın bu davranışın sergilenmemesini öngörür. Deontoloji yaklaşımı haklar ve adalet yaklaşımı adı altında iki başlıkta incelenebilir (Akyıldız, 2007:27).

Şekil 1. 2 Deontolojik Yaklaşımın Bölünmesi

Kaynak: (Kutlu, 2008a:14)

1.3.2.1. Haklar Yaklaşımı

İnsanı basit şeylerden farklı kılan, insanların yaşamlarıyla ne yapacaklarını özgürce seçme yeteneklerine dayanan onurlu olmaları ve bu seçimlere saygı duyma konusunda temel bir ahlaki hakka sahip olmalarıdır. İnsanlar manipüle edilecek nesneler değildir. İnsanları özgürce seçmedikleri şekillerde kullanmak, insanlık onurunun ihlalidir. Bir eylemin ahlaki olup olmadığına karar vermek için bu eylemin diğer bireylerin ahlaki haklarına saygılı olup olmadığı sorgulanmalıdır. Eylemler bireylerin haklarını ihlal ettiği ölçüde yanlıştır. İhlal ne kadar ciddi olursa eylem o kadar yanlış olur (Santa Clara University-Markkula Center for Applied Ethics, 2019). Bu yaklaşım bireylerin bazı temel haklara sahip olduğunu ve aldıkları kararlara saygı duyulması gerektiğini savunmaktadır. İnsanlar hür bir şekilde ve refah içinde yaşama hakkına sahiptirler (Saban ve Atalay, 2005:51).

1.3.2.2. Adalet Yaklaşımı

Bu yaklaşımın kökeni “eşitlere eşit davranılması gerektiğini” söyleyen eski Yunan filozofu Aristonun öğretilerine dayanmaktadır (Santa Clara University-Markkula Center for Applied Ethics, 2019). Yaklaşım, kişilerin kararlarında eşitlik, dürüstlük ve tarafsızlık ilkelerine uygun şekilde hareket etmeleri gerektiğini ileri sürmektedir. Eşitlikçi yaklaşımda karar verici konusunda dikkatli olmaya itina göstermelidir. Karar alıcı da içerisinde bulunduğu süreçte ayrımcılık yapmamalıdır (Saban ve Atalay, 2005:52). Bu yaklaşımda etik eylemlerin insanlara karşı eşit olduğu, eşit değilse, adaletli bir şekilde savunulabilir bazı standartlara dayalı olduğu düşüncesi yer almaktadır (Doğan, 2009:183).

1.4. İş Etiği

Etiğin bir alt dalı olan iş etiği kavramını açıklamadan önce iş kavramını açıklamakta fayda vardır. Türk Dil Kurumu (TDK)'nın tanımıyla iş kavramı, bir sonuç elde etmek veya herhangi bir şeyi ortaya koymak amacıyla güç harcayarak yapılan etkinlik veya çalışmadır (sozluk.gov.tr, 2020).

Ekonomik anlamda iş, insanların hayatlarını sürdürmek veya hayat standartlarını yükseltmek için giriştikleri bedeni ve düşünsel gayrettir. Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere iş etiği, iş hayatındaki problemleri ve çıkmazları çözmeye çalışan ve işletmelerin veya yöneticilerin, çalışanları, rakipleri, müşterileri ile olan ilişkilerini ve müşterilere karşı olan tutumlarını ahlaki yönden inceleyen felsefe dalıdır (Bolat, 2006:5).

Etik sorunlar, ticaret, sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmesiyle ortaya çıkmış ve bu alanları etik yönüyle ele alan çalışmaları zorunlu kılmıştır. İşletmelerin nasıl etik olacağı, para kazanma ile etik konusunun birlikte olup olamayacağı ve etik davranışın para kazandırıp kazandırmayacağı gibi sorunlarla ortaya çıkan iş etiği, iş hayatında etik sorunları minimize etmeyi ve bunu sağlayacak ilke ve kuralları ortaya koymayı amaçlamaktadır (Özer, 2017:9).

İş etiği, örgütlerde işe yönelik amaçlar ve bu amaçlara erişebilmek için gerçekleştirilen etkinlikler, görev ve sorumluluklar ile örgüt paydaşlarının sergilediği tutum ve davranışları inceleyen; bunları iyi-kötü, doğru-yanlış olarak tanımlayan düşünce sistemidir (Bolat ve Seymen, 2003:5-6).

İş etiği, iş dünyasındaki doğru ve yanlışları ifade etmektedir. Yani, işyeri ile ilgili nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunu kavrayıp doğru olanı yapmaktır (Soylu, 2010:6).

1.5. Meslek Etiği

Meslek etiği kavramını açıklamadan önce, meslek kavramının tanımını yapmak gerekir. Öncelikle bir işin meslek olarak anılabilmesi için, yapılan bu işin etik değer ve ilkeleri de içerisinde barındırması oldukça önemlidir. Bir meslek mensubunun yeterliliğini ortaya koyan ve meslek mensubunda bulunması gereken üç temel öge bilgi, beceri, doğru iş alışkanlığı ve tutumlarından oluşur. Yani, bir meslekte bilgi ve beceriler kadar mesleki değer ve etik ilkelerin de tanımlanmış olması gerekmektedir.

Bu etik değer ve ilkeler, yazılı olarak ortaya konulabileceği gibi meslek mensupları tarafından örtülü bir şekilde de içselleştirilmiş olabilir. Bu bağlamda mesleğin tanımı yapılacak olursa; meslek, bireyin sadece kendisini tatmin etmek için değil, aynı zamanda başkalarına faydalı olmak adına ortaya konulan çabadır şeklinde tanımlanabilir (Aydın, 2002:72). TDK'nın tanımıyla meslek, eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara faydalı

mallar üretmek, hizmet sunmak ve bunun sonucunda para kazanmak için yapılan, kuralları belli iş olarak tanımlanmaktadır (sozluk.gov.tr, 2020).

Meslek etiği, insanların yaşamlarını kazanmak için seçtikleri mesleği icra ederken, yaşadıkları toplum ve meslek örgütleri tarafından daha önceden ortaya konulan hareket tarzına uygun şekilde davranmak ve mesleğini toplumun kabulleneceği en güzel, en iyi ve en doğru biçimde yürütme arzusu ve davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir (Uçma, 2007:18).

Meslek etiği, mesleki çalışmaların sürdürülmesi aşamasında ahlaki ve mesleki ilkelere göre davranma disiplini olarak kabul edilebilir (Öztürk Başpınar ve Çakıroğlu, 2017:60).

Firmalar faaliyetlerini belirli çevre şartlarında yerine getirmektedirler. Bu faaliyetlerini sürdürürken aldıkları kararla çevrelerini etkilerken, aynı zamanda bu çevrenin kararlarından da etkilenirler. İki taraflı bu etkileşimde meslek etiği firmaya, çalışanlara, ortaklara ve çevreye karşı olan sorumluluklarını belirler. Bu bağlamda meslek etiği, mesleki davranışlarla ilgili neyin doğru, neyin yanlış, neyin haklı, neyin haksız olduğu ile ilgili inanca dair ilkelerin ve kuralların bütünüdür (Adalı, 2019:13).

Dünyanın hangi noktasında olursa olsun, aynı mesleği yapan kişilerin bu davranış kurallarına uygun şekilde hareket etmelerinin gerekliliği, meslek etiğinin en önemli noktalarından biridir. (Aydın, 2002:75).

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBEDE ETİK EĞİTİMİ VE MUHASEBE MESLEK ETİĞİ

Çalışmanın bu bölümünde muhasebe kavramı ve muhasebenin fonksiyonları, muhasebe mesleği, muhasebe meslek mensubunda bulunması gereken özellikler, muhasebede etik eğitimi, muhasebede etik eğitimi yöntem ve teknikleri, muhasebe meslek etiği ve son olarak da Dünyada ve Türkiye’de muhasebe meslek etiğine ilişkin yapılan düzenlemeler hakkında genel bilgiler verilmiştir.

2.1. Muhasebe Kavramı ve Muhasebenin Fonksiyonları

Muhasebe, ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların nasıl kullanıldığını, ortak amacı gerçekleştirirken kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve bu oluşumun finansal açıdan durumunu ortaya koyan bilgileri üreterek ilgili kurum ve kişilere aktaran bilgi sistemi olarak tanımlanabilir (Sevilengül, 2016:3).

Bir başka tanımla muhasebe, işletme açısından finansal nitelikte sonuçlar ortaya koyan işlemlere ilişkin verileri, parasal tutarlar karşılığında veya farklı sayısal veriler halinde toplayan, bu verileri işletme ile ilgilenen bazı kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda kaydeden, sınıflayan ve analiz ederek işleyen, son olarak da elde edilen bu sonuçları dönemsel olarak düzenleyip özetlenmiş raporlar halinde ilgili taraflara sunan sistemli bir bilgi sağlama düzeni olarak tanımlanabilir (Büyükmirza, 2019:24).

İşletmeler, artan ekonomik sorunlara rağmen büyüme süreçlerini devam ettirmektedirler. Bu durum işletmeleri daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu aşamada işletme yöneticilerinin görevi, ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalan ve bir yandan da büyüme süreçlerini devam ettiren işletmelerin devamlılığını sağlamak için uygun ortamı hazırlamaktır. Yöneticilerin bu görevi eksiksiz şekilde yerine getirebilmelerinin şartı, işletmenin amaçları doğrultusunda yönetim süreci ile ilgili gerekli bilgileri sağlamaktır. Bu bağlamda muhasebe; işletme yöneticileri için gerekli olan bilgiyi ortaya koyan, işletmeye ait kaynakları oluşturan unsurları, bu kaynakların kullanılma şeklini, kullanılan kaynaklar neticesinde ortaya çıkan artma ya da azalmaları ve işletmenin finansal pozisyonunu gösteren, aynı zamanda bilgi üretilen bunları ilgili kişi ve kuruluşlara aktaran bilgi sisteminin adıdır (Acar ve Tetik, 2006:8).

Muhasebe, finansal özellikteki olayları ve işlemleri parasal olarak ifade edecek biçimde kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz etme, yorumlama ve raporlama süreci olarak tanımlanabilir (Acar ve Tetik, 2006:8).

Yukarıdaki tanımlarından da anlaşılacağı üzere muhasebenin birçok fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonlar aşağıdaki şekliyle sıralanmıştır.

2.1.1. Finansal Nitelikli Olayları Tespit Etme ve Belge Toplama

Muhasebe sistemini faaliyete geçiren bu fonksiyon, işletmenin varlık ve kaynaklarında meydana gelen değişim ve olayları ortaya koyan, bu değişimler ve olaylarla ilgili belgeleri bir araya getiren, bir işletme için gerekli olan varlıkları ve bu varlıkları sağlayan kaynakları tespit eden ve değerlendiren fonksiyondur (Soylu, 2010:34).

2.1.2. Kaydetme

Mali bilgileri işlemlerin oluş sırasına göre ve belgelere dayandırarak kaydetmektir. İşlemlerin kaydedilmesi sonucu birçok bilgi bir arada tutulur (Acar ve Tetik, 2006:9). Kayıtların doğru ve güvenilir olması muhasebe açısından önemlidir. Belgelere dayalı finansal durumlar öncelikle günlük defterlere, sonrasında büyük defterlere kaydedilir. Bu fonksiyonun doğru ve güvenilir olması diğer fonksiyonlar için de önemlidir (Soylu, 2010:34).

2.1.3. Sınıflandırma

Finansal olayların kayıt altına alınmasından sonra, bu bilgilere ihtiyaç duyan çevrelerin faydalanabilmesi için ilgili bölümlere ayrılması gerekmektedir. Yani farklı işlemlerin birbiriyle karıştırılmasını engellemek için kaydedilen bu bilgiler niteliklerine göre sınıflara ayrılır ve incelenirler. Bu sınıflandırma işlemi muhasebe sistemi içerisinde muhasebe defterlerinden ilgili defterlere aktarılırlar (Dağlı, 2013:27).

2.1.4. Raporlama

Kaydedilen bilgilerin değerlendirilerek finansal tablo ve rapor halinde ilgili taraflara bilgi verme amacını gerçekleştiren fonksiyondur. Bu fonksiyon aracılığıyla işletmelerin finansal durumları ile ilgili bilgiler elde edilir ve alınacak olan finansal kararlarda etkili olur (Dağlı, 2013:28).

2.1.5. Analiz ve Yorumlama

Yönetime yardımcı olan bir fonksiyondur. Bilgilerin analiz edilmesi ve yorumlanması, işletmeler ile ilgili çeşitli çıkar gruplarının alacakları kararlarda etkili olmaktadır. Bu fonksiyon ile raporlardaki bilgiler ve bu bilgilerin birbirleri arasındaki ilişkileri yorumlanır. Bunun gerçekleşmesi için finansal tablolar analiz edilir ve analiz sonuçlarına göre finansal tablolarda ve raporlarda yer alan bilgilerin ne anlama geldiği tespit edilir (Soylu, 2010:35).

2.2. Muhasebe Mesleği ve Meslek Mensubunda Bulunması Gereken Özellikler

Muhasebe mesleği, uzun bir geçmişe sahip ve tarihi süreç içerisinde yüklendiği fonksiyonlarla ticaret hayatını şekillendiren, bu fonksiyonları ile sosyal hayatı etkileyen, aynı zamanda işletmeler, devletler ve toplumlar açısından oldukça önemli bir meslektir (Özyürek, 2012:140).

Muhasebe mesleği, gerçek ve tüzel kişi işletme ya da kurumların kendilerine, bunlarla ilişkisi olanlara hak ve sorumluluklarını belirleme çerçevesinde varlık ve sermayeleri ile borç ve alacak durumlarını, gelir-gider ve kâra ilişkin hesapları belirlenmiş olan kural, ilke ve kanunlara uygun şekilde kaydedip bu kayıtlardan çıkardığı finansal tablolarla ilgili yorum yapan meslek dalıdır (İşgüden, 2007:76).

Muhasebe mesleği, belirlenmiş kurallar ve standartlar çerçevesinde ekonomik ve teknik ölçümleri gerçekleştirme işidir. Bir işin meslek olarak nitelendirilebilmesi için bazı özellikleri taşıyor olması gerekmektedir. Bu özellikler;

- Gelişen bir bilgi yapısının olması,
- Mesleki yargının kullanılmasını gerektirmesi,
- Kamuya karşı mesleki bir sorumluluğun bulunması.

Muhasebe mesleği yukarıda açıklanan özellikleri bünyesinde bulundurduğundan dolayı toplum nezdinde saygın ve önemli bir meslek dalı olarak yer almaktadır (Türk, 2004:38).

Muhasebe mesleği, kamuya karşı sorumlu olan bir meslek dalıdır. Meslek mensuplarının hazırlayacağı finansal tablolardaki bilgiler, işletme sahiplerinin yanında, kredi sağlayıcılar, yatırımcılar, devlet ve toplumun diğer kesimleri tarafından kullanılmaktadır. Ortaya konulan bu bilgilerin yanlış veya hatalı olması tarafların hak kaybı yaşamasına sebep olacaktır. Bu nedenle meslek mensuplarının taşıdıkları sorumluluğun farkında olup, yaptıkları işlemlerde son derece dikkatli olmaları gerekmektedir. Çünkü muhasebe mesleğinde yapılan işlemler toplumun büyük bir kesimini etkilemektedir (İşgüden, 2007:77).

Muhasebe meslek mensubunun güvenilir bilgiler aktarması toplum tarafından beklenir. Muhasebe mesleğinin kamu yararını göz önünde bulundurması nedeniyle muhasebe meslek

mensubunun topluma karşı sorumluluk duygusunun gelişmiş olması gerekmektedir. Meslek mensubunun etik anlayışa sahip olması bunu sağlayacaktır. Bu çerçevede muhasebe meslek mensubunun taşıması gereken özellikler; dürüstlük, güvenilirlik, tarafsızlık, sır saklama, mesleki özen ve titizlik, sosyal sorumluluk ve bağımsızlıktır (Uyar, 2005:2).

Yukarıda sayılan özelliklerin yanında, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve küreselleşme eğilimindeki hızlı artış nedeniyle, meslek mensuplarının başarılı olabilmeleri için sahip oldukları yeteneklerini geliştirmenin yanında bu yeteneklerine yenilerini de eklemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda meslek mensuplarının sahip olması gereken beceri ve bilgileri; iletişim becerileri, entelektüel beceriler, kişisel beceriler, genel bilgi, muhasebe bilgisi ile örgüt ve işletme bilgisidir (Özyürek, 2012:142-144).

2.3. Muhasebede Etik Eğitimi, Kapsamı ve Niteliği

Muhasebede etik eğitimi, muhasebe mesleği ve toplum yararının etik zorunluluklar, bireysel ve mesleki sorumluluklar çerçevesinde korunabilmesi için, gelecekte muhasebe meslek mensubu olacak olan kişilerin etik yargılama ve sorumluluk duygularının geliştirilmesi amacıyla meslek etiğini, mesleki değerleri, mesleki tutum ve davranışları da içeren eğitim öğretim süreci olarak tanımlayabiliriz (Daştan vd., 2015:78).

Muhasebede etik eğitimi, öğrencilerin etiksel değer yargılarını geliştirmek ve etik açıdan düşünmelerini sağlayan bir araçtır. Muhasebe meslek etiği eğitimi, öğrencilerin gelecekte muhasebe mesleğini icra ederken karşılaşılabilecekleri etik ikilemleri, eğitimleri süresince çözümleyebilme ve bu ikilemler üzerine düşünebilme yeteneklerini geliştirmeleri açısından da önemlidir. Muhasebede etik eğitimi, karmaşık ve toplumun değer yargılarının öne çıktığı bir şekilde devam etmektedir. Bu eğitimle ulaşılmak istenen, bireyin kendisini denetim altında tutmasını sağlayan sosyal kontrol mekanizmasıdır. Dolayısıyla muhasebede etik eğitimin temelini, etik yeteneklerin bireysel anlamda nasıl yükseltilebileceği sorunu oluşturur. Öğrenciler, muhasebe mesleğini yaparken karşılaşılabilecekleri başlıca etik ikilemleri çözmede bireysel ahlaki yetenekleri ile birlikte, aldıkları muhasebe etik eğitimini de kullanmaları gerekmektedir (Uçma, 2007:60).

Muhasebede etik eğitimin temel amacı, öğrencilere etik ile ilgili sorunları tanımlayabilme ve analiz etme yeteneği kazandırmaktır (Demir, 2018:25). Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin muhasebe etiği ve muhasebede etik değişimlerle ilgili gelişimlerini sağlamaktır (Daştan vd., 2015:78).

Etik eğitimi, zaman içerisinde muhasebe eğitiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Muhasebe öğrencileri için sadece neyin etik olup olmadığı değil, etik olarak nasıl bir

davranış ortaya koymaları gerektiği de önemlidir. Böylece meslek mensupları ve meslek mensubu adayları etiksel olarak karar alabilecek ve bu kavramın değeri daha da gelişecektir (Adalı, 2019:29).

Loeb (1988:322) muhasebede etik eğitimin olası hedeflerini aşağıdaki şekilde sıralamıştır.

- Muhasebe eğitimini etiksel konularla ilişkilendirme,
- Muhasebe alanındaki etik konuları tanımlayabilme,
- Etik yükümlülük ve sorumluluk duygusunu geliştirme,
- Etik çatışma ve ikilemlerle başa çıkma yeteneği geliştirme,
- Muhasebe mesleğindeki belirsizliklerle başa çıkabilmeyi öğrenme,
- Etik davranıştaki değişim için zemin hazırlama ve
- Muhasebe etiğinin tüm yönlerinin genel etik alanlarıyla ilişkisini açıklama.

Muhasebe meslek mensuplarının topluma karşı taşıdıkları sorumluluk nedeniyle, henüz mesleğe adım atmadan önce etik konusunda bilinçlenmelerinin sağlanması gerekmektedir. Böylece iş hayatında etik ilkelere uygun davranışları ortaya koyabilecek ve topluma karşı olan sorumluluklarını eksiksiz bir şekilde yerine getirebileceklerdir. Bu çerçevede etik konusunda bilinçli olmayı sağlayacak olan eğitim sürecinde etik eğitimin yeri oldukça önemlidir (Çubukcu, 2012:104).

Muhasebe mesleğinin sunduğu mali bilgilerin güvenilirliği, yaşanan büyük skandallarla büyük ölçüde zarar görmüştür. Dolayısıyla meslek mensuplarında etik değerlerin oluşturulmasında muhasebede etik eğitimi oldukça önemli hale gelmiştir. Muhasebede etik eğitimi, muhasebe meslek mensubu adaylarının etik yargılama ve sorumluluklar kapsamında etik farkındalıklarının oluşması ile etik çatışma ve etik ikilemleri çözebilme bilgi ve becerilerini sağlamaya yönelik çabaları kapsar (Daştan, 2009: 283).

Birçok meslekte olduğu gibi muhasebe mesleğindeki temel sorun, nitelikli ve ahlaklı insan yetiştirmektir. Bu bağlamda meslek mensuplarının küreselleşen dünyada faaliyet göstermeleri nedeniyle hem işletmelerin hem de kamu kesiminin mesleki değerlere ve etik kurallara uygun şekilde hareket etmeleri gerekmektedir. Bu nedenle etik unsurların yeterince anlaşılması ve verilen eğitim içerisinde sunulması oldukça önemlidir. Meslek mensuplarının, mesleki ve yönetsel kararların etiksel çerçevesini doğru değerlendirmeleri ve bu süreçte etik ilkelere uygun karar verebilmeleri de muhasebede etiksel eğitimi gerekli kılmaktadır (Uçma, 2007:59).

2.4. Muhasebede Etik Eğitimi Yöntemleri ve Teknikleri

Muhasebede etik eğitimine yer verilmesine ilişkin tartışmalar 1980'li yıllarda başlamıştır. Muhasebe müfredatında etik konularına yer verilmesine ilişkin araştırmalar kurumsal anlamda Amerikan Muhasebeciler Birliği ve Hileli Finansal Raporlama Ulusal Komisyonu raporlarıyla, bireysel anlamda ise Loeb (1988), Langenderfer ve Rockness (1989) gibi araştırmacıların katkısı olmuştur (Daştan vd., 2015:78).

Muhasebe meslek mensuplarının etik davranış sergileyebilmeleri için mesleki ve bireysel anlamda etik kavramını içselleştirmeleri ve etik anlayış konusunda bilinçlenmeleri gerekmektedir. Bu bilinçlenme aşamasından sonra etik anlayış konusunda bir tutum sergileyebilirler. Böyle bir tutum, etik cesaret göstermeyi ve etik liderlik niteliklerini de beraberinde getirecektir. Bu doğrultuda meslek mensubu adayı öğrencilere etik eğitimin ne zaman verilmesi ve nasıl verilmesi gerektiği konusu dünyada tartışılan bir konudur. Birçok farklı görüş olmasına rağmen genel anlamda etik kavramı konusunda gereken eğitimin erken dönemlerde başlayıp yaşam boyunca devam etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. IFAC'ın çalışmalarını bu yönde ortaya koyması bunun en önemli kanıtıdır (Çubukcu, 2012:110). Burada önemli olan nokta, meslek mensubu adayı öğrencilerin etik değerlerin ve etiksel davranışların özünü kavramaları ve mesleğe girişte bu davranışlarını pekiştirmeleridir. Bu pekiştirme etik ilkelerin örnek olaylarla ilişkilendirilmesi ve uyarlanması ile sağlanmaktadır (Özbirecikli ve Pastacıgil, 2009:90-91).

Kısacası, öğrencilerin öğrenme aşamasındaki yetenekleri ve tercihleri, öğrencilerin öğrenme biçimlerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle muhasebede etik eğitiminde öğrenme biçimleri, eğitimin kalitesiyle ilişkilendirilmelidir (Uçma, 2007:62).

Mintz (1995:262) yaptığı çalışmada muhasebede etik eğitimi ile ilgili üç tekniği aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Örnek Olay Çalışmaları (Vaka Çalışması) Tekniği
- Grup Öğrenme Süreçleri
- Rol Yapma Tekniği-Drama

Mintz (1996:834-836-837) yaptığı bu çalışmasında yukarıdaki tekniklere ek olarak video sunumları tekniğine de yer vermiştir.

2.4.1. Örnek Olay Çalışmaları (Vaka Çalışması) Tekniği

Örnek olay çalışmaları, öğrencilere kariyerleri boyunca karşılaştacakları etik sorunları ve bu sorunlarla nasıl başa çıkılacağını göstermektedir. Bu bağlamda etik eğitiminin önemli bir tekniğidir (Türk, 2004:83-84).

Örnek olay çalışmaları tekniği, meslek mensuplarını iş hayatlarında karşılaşılabilecekleri sorunlarla yüz yüze getirir. Bu yöntem gerçek yaşam ile teori arasındaki boşluğun doldurulmasına yardım eder. Yapılan bazı araştırmalarda, muhasebe meslek mensuplarının temel yetkinliklerinin geliştirilmesinde bu yöntemin etkili olduğu görülmüştür (Özer, 2017:45).

Örnek olay çalışmasında, işlenen konu ile iş yaşamında gerçekleşen veya hayali durumların ele alınması ve ortaya çıkan sorunların, elde bulunan bilgiler dahilinde cevaplanması gerekmektedir. Dolayısıyla bu durum öğrencilerin, almış oldukları teorik bilgileri gerçek yaşamla bütünleştirerek sorgulama ve yorumlama yeteneklerini arttırmalarına katkıda bulunacaktır (Hatunoğlu, 2006:194).

Bu bağlamda vaka çalışmaları metodu, öğrencilerin derslere karşı ilgisini arttırmaktadır. Teori ve uygulamayı en güzel şekilde birleştiren bu yöntem ile öğrencilerin yükümlülüğü artmakta ve her derse hazırlıklı gelmeleri sağlanmaktadır. Ayrıca bu teknik aktif eğitim yöntemlerinin başında gelmektedir (Uçma, 2007:63).

2.4.2. Grup Öğrenme Süreçleri

Grup öğrenme süreci, öğrencilerin birbirleriyle ilişkilerini ve aktivitelerini güçlü kılan ve öğrencilere cesaret veren bir ders işleme metodudur. Karşılıklı iletişimin en önemli yollarından biri olarak grup çalışması literatürdeki yerini almıştır (Hatunoğlu, 2006:194).

Grup öğrenme süreci, öğrencileri ortak bir hedefe ulaştırmak için birbirlerine bağlı olacakları bir konuma getirerek etğin öğrenilmesini kolaylaştıran bir yöntemdir. Bu yöntemde öğrenciler, birbirleriyle iş birliği yapmaları gerektiğini ve birbirlerine karşı yükümlülükleri olduğunu hemen öğrenirler (Mintz, 1996:836).

Örnek olay çalışmaları yöntemindeki gibi bu yöntemde de öğrencilerin etkin bir şekilde derslere katılmaları teşvik edilmekte ve karar alma becerileri bu şekilde ilerlemektedir. Bu yöntem ile özellikle etik eğitimi kapsamında öğrencilerin iş hayatında karşılaştacakları etik sorunlara karşı kesin bir yargıya varma kabiliyetlerini grup bilinciyle destekleyerek kazanmaları sağlanmaktadır (Uçma, 2007:64).

2.4.3. Rol Yapma Tekniği-Drama

Bu teknik, öğrencilerin gerçek veya hayali karakterler gibi hareket etmelerini ve ortaya koydukları davranışlarının başkaları üzerindeki etkisini anlamayı amaçlamaktadır (Türk, 2004:84).

Rol yapma, öğrencilerin başkalarıyla empati kurmayı öğrenmelerini ve o kişinin durumu ile ilgili bir anlayış geliştirmelerini sağlamak için etkili bir yöntem olabilir (Mintz, 1996:836).

Öğrencilerin etik duyarlılık seviyelerinin tespit edilebilmesi için kendilerini, oluşturulan senaryolardaki kişilerin yerine koymaları istenmekte olup, bu çerçevede alınan kararlarda etiksel yargı çözümlemeleri yapılmaktadır. Bu teknik, meslek mensubu öğrencilerin iş yaşamlarında karşılaşacakları sorunlar karşısında ortaya koyacakları davranışın, sorumluluğunu taşıdıkları işletme veya bireyleri nasıl etkileyeceğini kavramalarını sağlamaktadır (Uçma, 2007:64).

2.4.4. Video Sunumları Tekniği

Video sunumları tekniğini iki şekilde ele almak mümkündür. İlki, öğrencilerin etik sorunlarla karşı karşıya kaldıklarında bireysel davranışlarının kendilerine izlettirilen muhasebede etik videosuyla farklı bir anlam kazandığından dolayı, videoların öğrencilerin etik değerlerinin şekillenmesinde rolü büyüktür. Diğer ise öğrencilerin bu videolarda rol almaları sağlanarak öğrencilerin bire bir bu olayların içerisinde yer almaları sağlanır. Bu sayede öğrenciler meslek hayatlarında karşılaşacakları etik ikilemleri uygulayarak öğrenmektedirler (Uçma, 2007:65).

2.5. Muhasebe Meslek Etiği

Muhasebe uygulamaları sırasında birçok meslekte olduğu gibi değer yargılarında ikileme düşme, alınan kararlarda uzlaşamama ve mesleki sorunlar gibi farklı problemler ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında meslek mensuplarının görevlerini yerine getirirken doğru, dürüst ve güvenilir olmaları gerekmektedir. Bu noktada meslek mensupları çelişkiler ve ikilemler yaşayabilirler. Söz konusu bu problemlerin çözüme kavuşmasında meslek etiği olgusu önemli rol üstlenir. Bu bağlamda muhasebe meslek etiği, meslek mensuplarının bağımsız olmalarını, kendi kendilerini kontrol edebilmelerini ve moral dürüstlüğü ifade eder. Diğer bir ifadeyle muhasebe meslek etiği, müşterilere, topluma ve tüm taraflara ahlaki davranışlarla hizmet edilmesi anlamına gelmektedir. Meslek mensupları tüm bu hizmetleri sunarken, sorumluluk sahibi, güvenilirliğini kanıtlamış, doğru ve tarafsız olma özelliklerine sahip kişiler olmalıdırlar (Kutlu, 2008a:115).

Muhasebe meslek etiği, geçmişte yaşanmış olan muhasebe skandallarının tekrar yaşanmaması ve muhasebe mesleğinin toplum nezdindeki itibarının kaybedilmemesini sağlaması açısından oldukça önemlidir (Daştan vd., 2015:89). Çünkü işletmelerde ortaya çıkan ekonomik hareketliliğin düzenli bir şekilde kayıt altına alınması ve bu kayıtlar baz alınarak düzenlenecek olan finansal tablolaradaki bilgilerin gerçeği yansıtmayı gerekmektedir. Aksi durum, toplumun ekonomik yaşama olan güvenini sarsacak, ülkenin ekonomik yapısını etkileyecek ve en önemlisi de toplumun mesleğe duyduğu güveni zedeleyecektir. Bu nedenle muhasebe mesleğinin etkinliğini topluma daha iyi anlatmanın yolu, mesleki etik kurallar kapsamında mesleğin, iyi ve dinamik bir şekilde yürütülmesi olacaktır (Özkaya, 2008:32).

2.5.1. Dünyada Muhasebe Meslek Etiğine İlişkin Yapılan Düzenlemeler

Küreselleşmeyle beraber ortaya çıkmış olan uluslararası entegrasyon gerekliliği, ülkelerin muhasebe sistemlerini, uluslararası alanda geçerliliği olan muhasebe standartları ile uyumlu hale getirmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle muhasebe ile ilgili tüm süreçlerle ilgili olarak etik değerlere uyum ve kamuyu aydınlatma konusunda ortak standartlara geçilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu çerçevede ilk çalışmalardan biri 1983 yılında Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü (Institute of Management Accountants- IMA) tarafından yapılmış olup, “Yönetim Muhasebecileri için Etik Yönetim Standartları” başlığı ile etik kuralları yayınlamış, yeminli yönetim ve finansal muhasebecilerin bu etik kurallara uymaları zorunlu hale getirilmiştir (Müslümov ve Aras, 2002:3-4).

Meslek etiği ilkelerini düzenleyen uluslararası kuruluşların başında IFAC ve Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü-The American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) gelmektedir (İşgüden ve Çabuk, 2006:68).

2.5.1.1. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Meslek etiği konusundaki çalışmalarına 1990 yılında başlayan ve ülkemizin de üyesi olduğu IFAC, dünyadaki muhasebeciler arasındaki birliği sağlamak ve ülkeler arasında gereken uyumu gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. 1992 yılında IFAC’ın bünyesinde oluşturulan Eğitim Komitesi liderliğinde “Muhasebeciler İçin Meslek Etiği: Eğitimsel Mücadele ve Uygulanabilir Uygulama” isimli yönetmelik yayınlanmıştır (Akdoğan, 2003:73). “Muhasebe Mesleği İçin Meslek Etiği İlkeleri” ni yayınlayan IFAC, etik davranış şekillerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyarak meslek mensuplarına yol göstermeyi amaçlamıştır (Özer, 2017:32).

Meslek etiğine yönelik ilkeler 3 bölümden oluşmaktadır. Bu ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (IFAC, 2018).

Bölüm 1- Bütün Muhasebecilere Yönelik İlkeler

- Dürüstlük
- Tarafsızlık
- Mesleki Yeterlilik ve Gereken Özen
- Gizlilik
- Mesleki Davranış

Bölüm 2- İşletmelerde Çalışan Muhasebecilere Yönelik İlkeler

- Çıkar Çatışmaları
- Bilgilerin Hazırlanması ve Sunumu
- Yeterli Uzmanlık Bilgisiyle Hareket Etmek
- Finansal Raporlama ve Karar Vermeyle İlişkili olan Mali Çıkarlar, Tazminatlar ve Teşvikler
- Hediyeler ve Ağırlama Dahil Teklifler
- Yasalara ve Yönetmeliklerle İlgili Uyumsuzluklara Müdahale Etmek
- Temel İlkelerin İhmaline Yönelik Baskı

Bölüm 3- Serbest Çalışan Muhasebecilere Yönelik İlkeler

- Çıkar Çatışmaları
- Mesleki Atamalar
- Mesleki Yeterlilik
- Hizmet Ücretleri ve Diğer Ücretler
- Hediyeler ve Ağırlama Dahil Teklifler
- Müşteri Mal Varlıklarının Korunması
- Yasalara ve Yönetmeliklerle İlgili Uyumsuzluklara Müdahale Etmek

IFAC'ın yayınladığı bu etik kuralları, uluslararası bir düzenleme özelliğindedir. Yol gösterici özelliği ile özellikle muhasebe meslek mensuplarının uluslararası düzeyde faaliyet göstermeleri nedeniyle sınır ötesi faaliyetlerinde ele alınmış olması, bu kuralların muhasebe meslek etiği açısından bir rehber olma özelliği taşıdığını da göstermektedir. Bu bağlamda, IFAC'ın mesleki davranış standartları, meslek mensubunun mesleğin saygınlığını zedeleyecek, toplum nezdinde mesleğe olan güveni sarsacak şekilde davranışlarda bulunmaması gerektiğini ifade etmektedir (Uçma, 2007:44).

IFAC'ın alt komitesi olan Uluslararası Muhasebe Eğitimi Standartları Komitesi (IAESB), muhasebe eğitimi konusunda dünya çapındaki çalışmalarıyla liderliğini kanıtlamış bir kuruluştur. Muhasebe meslek mensuplarının ve meslek mensubu aday öğrencilerin mesleki bilgilerinin, niteliklerinin, becerilerinin ve etik konusundaki gelişimlerinin sağlanması, IAESB'nin temel amacını oluşturur. Bu çerçevede, meslek mensuplarının sürekli gelişim sağlamalarına, alanında uzman muhasebe meslek mensubu yetiştirilmesine ve yeterlilik eğitimlerine katkıda bulunmak üzere kamu yararı da göz önünde bulundurularak yüksek niteliğe sahip standartlar ve ilkeler geliştiren, muhasebe eğitiminin dünyada gelişmesi ve güçlenmesi için çalışan IAESB, muhasebe eğitimine ilişkin 8 adet standart (Uluslararası Eğitim Standartları-IES) oluşturmuştur (Çubukcu, 2012:105). Bu standartları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (IAESB, 2019).

IES 1: Mesleki Muhasebe Eğitim Programlarına Giriş Şartları

IES 2: Mesleki Gelişim, Teknik Yeterlilik

IES 3: Mesleki Beceriler

IES 4: Mesleki Değerler, Etik ve Tutum

IES 5: Uygulama Deneyimi

IES 6: Mesleki Yeterlilik Değerlendirmesi

IES 7: Sürekli Mesleki Gelişim

IES 8: Denetim Mesleğinde Yetkinlik Şartları

2005 yılından beri yürürlükte olan, belli aralıklarla revize edilen ve bu standartların dördüncüsü olan “Mesleki Değerler, Etik ve Tutum” standardı, meslek mensuplarının eğitim hayatları boyunca kazanmaları gereken mesleki değerlerin, etik anlayışın ve mesleki tutumlarının genel çerçevesini belirlemektedir. Standartta göre, toplumun muhasebe mesleğinden beklentisi üst seviyede olduğundan meslek mensuplarının etik kuralları içselleştirmiş olmaları gerekir. Karar alma aşamasındaki etkin rolleri gereği, meslek mensuplarının aldıkları yönetsel kararların etiksel sonuçlarını değerlendirebilecek düzeyde etik ilkeler konusunda bilgi sahibi olmaları, aldıkları eğitim sürecinde gerçekleşmiş olmalıdır. Meslek mensuplarının bu özellikleri eğitim programlarında öğrenmeleri sağlanmalıdır. Bu çerçevede eğitimciler ve uzman kuruluşların, mesleki değerler, etik ve tutumların öğretilmesi ile geliştirilmesi konularını birbirinden ayırt etmeleri gerekmektedir. Yani eğitim sürecinin ilk zamanlarında etik ile ilgili temel kavramlar öğretilirken aynı zamanda etik anlayışın da geliştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak meslek mensuplarının, eğitimin ilk zamanlarında başlayan mesleki değerler, etik ve tutumların geliştirilmesi için yapılan çalışmaların kariyerleri boyunca devam ettirilmesi sağlanmalıdır (Çubukcu, 2012:105).

IAESB etik eğitimi ile ilgili IES 4 standardı haricinde IEPS 1 kodu ile bir rehber özelliğine sahip “Mesleki Değerler, Etik ve Tutumları Geliştirme ve Sürdürme Yaklaşımları” adlı kılavuzu yayınlamıştır. IEPS 1, etik anlayışın sürekliliğinin ne şekilde olacağı konusunda yol gösteren bir kılavuzdur. Bu kılavuz ile etik eğitimin nasıl olması gerektiği konusunda çeşitli öneriler sunulurken, IFAC üyesi ülkelerin kültür, dil, eğitim, yasa ve sosyal sistemlerinin çeşitlilik barındırması nedeniyle tüm üyelerin IES 4 standardını değerlendirmelerine yardımcı olmak amacıyla bir rehber niteliğindeki IEPS 1 oluşturulmuştur (Çubukcu, 2012:106).

2.5.1.2. Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Amerika’da mesleki örgütlenme, 1886 yılında New York eyaletinde kurulan AICPA, Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri tarafından başlatılmıştır. 1986 yılında “Ruhsatlı ve Yeminli Kamu Muhasebecisi” (CPA) ismi ile yasal olarak çalışma iznini almıştır. CPA’lar AICPA’lar tarafından yayınlanmış olan Meslek Yasasına uymak zorundadırlar. Bu kurallara uymayan Ruhsatlı ve Yeminli Kamu Muhasebecisi, mesleki faaliyetlerine son verilme gibi çeşitli cezalar alabilir (Sözbilir, 2000:52).

AICPA, ABD’de muhasebe mesleğine yönelik önemli görevler üstlenmiş bir kuruluştur. AICPA, meslek etiği ile ilgili çalışmalara 1966 yılında “Muhasebe Mesleğinde Meslek Ahlakı Standartları” nı yayınlayarak başlamıştır. Bu çalışmalarla bazı ölçütlere ulaşılmıştır. AICPA tarafından yapılan bu çalışmada altı tane Mesleki Davranış Yasası İlkeleri ve on bir tane Davranış Kuralları bulunmaktadır (Akdoğan, 2003:70). Bu ilkeler, üyelerin kamuya, müşterilere ve meslek mensuplarına olan sorumluluklarının etik boyutunu ortaya koymaktadır. Ayrıca meslek yasasında yer alan on bir tane davranış kuralı, muhasebe mesleği için düzenlenmiş mesleki etik kurallarını, etik niteliklere uygun şekilde geliştirmektedir (Özer, 2017:34).

AICPA’nın haricinde, Amerikan Devlet Muhasebecileri Birliği (AGA), Finansal Yöneticiler Enstitüsü (FEI), İç denetçiler Enstitüsü (IIA), Ulusal Muhasebeciler Birliği (NAA) ve Amerikan Muhasebeciler Birliği (AAA) muhasebe mesleğinin her bölümü için meslek etiği kuralları oluşturmuşlardır (Akdoğan, 2003:70).

2.5.2. Türkiye’de Muhasebe Meslek Etiği Eğitimi

Muhasebe mesleğindeki eğitim süreklilik arz eden bir eğitimidir. Muhasebe mesleğini yapanların taşımaları gereken özelliklere yaraşır bir şekilde yetiştirilebilmeleri için eğitimin geleneksel olmaktan çıkıp, meslek etiği algısını, analitik düşünebilmeyi ve bireylerle iletişim kurabilme özelliklerini geliştirecek bir şekle kavuşması gerekmektedir. Türkiye’de muhasebe meslek etiği eğitimi ile ilgili köklü bir bilinç ve global anlamda bir perspektif sağlama görevi üniversiteler, meslek odaları ve TÜRMOB tarafından sağlanmaktadır (İşgüden, 2007:135).

Bu durum muhasebe eğitimi programlarının bir standarda bağlanması açısından önemlidir. Meslek mensuplarının aldıkları eğitimin yanında meslek etiği konusunda da kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Etiksel anlamda kararsız kaldıkları yerde bu sorunu çözmek için hem üniversitelerce hem de meslek mensuplarının bağlı oldukları meslek odaları aracılığıyla düzenlenecek olan eğitim programlarına katılmaları meslek mensuplarının etik değerlerinin şekillenmesini sağlayacaktır (Soylu, 2010:66).

Özbirecikli ve Şen (2018:134-138) yaptıkları çalışmada, Türkiye’de İşletme lisans bölümlerinin %61,7’sinde etik ile ilgili bir ders olduğunu ve öğrencilere tamamen temel kavramların ve neredeyse tamamen teorik bilgilerin verildiği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca muhasebe etiği ile ilgili derslerin durumu incelendiğinde ise, sadece üç üniversitede “Muhasebe Meslek Hukuku ve Etik”, “Muhasebe Meslek Mevzuatı ve Meslek Etiği” ve “Muhasebe Etiği” olmak üzere üç dersin olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak Türkiye’deki üniversitelerde muhasebe etiği ile ilgili derslere neredeyse hiç yer verilmediğini ve bu durumun muhasebe ile ilgili eğitim açısından önemli bir eksik olduğunu vurgulamışlardır.

Şahin vd. (2020:9-12) çalışmalarında sadece muhasebe eğitimi veren (adında “Muhasebe” sözcüğü geçen) 15 lisans programının hepsinde seçmeli olarak ayrı bir etik dersinin olduğunu ve bunlardan bir tanesinin de muhasebe etiği olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Muhasebe konusunda uzmanlaşmayı sağlayacak programlarda, etik bilinçlenmeyi sağlayacak eğitimin etkin bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Maalesef, muhasebe meslek mensuplarınca en çok tercih edilmesi beklenen lisansüstü programlarda dahi etik anlayışın oluşturulması yönündeki eğitime yeterince önem verilmemektedir. Bu bağlamda, dünyadaki etik eğitiminin önemin artmasına paralel, ülkemizdeki üniversitelerin de ilgili bölümlerinde etik derslerinin daha erken dönemlerde yaygınlaşması, zamanlaması ve sayısının artması gerekmektedir. Böylelikle, etik eğitimin amaçlarına dönük kaliteli eğitimin gerçekleştirilebilmesi için gelişim sağlanabilecektir (Çubukcu, 2012:115-116).

2.5.3. Türkiye’de Muhasebe Meslek Etiğine İlişkin Düzenlemeler

Dünya çapında muhasebe mesleğinin gelişmesi ve saygınlık kazanması adına çalışan kuruluşların ortaya koydukları çalışmaları baz alınarak, Türkiye’de birçok kamu kuruluşu ve meslek örgütü, ülkemizde muhasebe mesleğinin sürekli gelişimini ve standartlaşması adına bu sürece çeşitli çalışmalarla katkıda bulunmaktadırlar. Etik eğitimi konusunda Türkiye’de çalışmaları olan kurum ve kuruluşlar ile yaptıkları çalışmalara aşağıda değinilmiştir (Özer, 2017:52).

2.5.3.1. 3568 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Düzenlemeler

3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, 13.06.1989 tarih ve 20194 sayılı resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun temel amacı, işletmelerdeki faaliyet ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işlenmesini sağlayarak, bu faaliyetlerin sonuçlarını mevzuat kapsamında denetlemeye ve değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililere ve resmî makamlara tarafsız bir şekilde sunmak ve yüksek mesleki standartları gerçekleştirmek üzere, “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik” ve “Yeminli Mali Müşavirlik” meslekleri ve hizmetleri ile Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğinin kurulmasına, teşkilat, faaliyet ve denetimlerine, organlarının seçimlerine ilişkin esasları düzenlemektir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2020).

Türkiye’de muhasebe mesleğini düzenleyen 3568 sayılı meslek yasasında, meslek etiği ayrı olarak düzenlenmemiş, sadece uyulması gereken bazı kurallarla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerle, muhasebe mesleğinde çalışma disiplini, mesleğe olan güven ve etik amaçlanmıştır (Sakarya ve Kara, 2010:59).

Küreselleşen dünyada Avrupa Birliği’ne üyelik konusunda yapılan çalışmalar ve yurt dışı sermayenin ülkeye çekilmesi için gelişimini tamamlamış ülkelerin meslek etiği ile ilgili yaklaşımlarını, düşüncelerini ve uygulamalarını baz alarak hayata geçirme mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede 3568 sayılı kanunla muhasebe mesleği ülkemizde yasal bir zemine oturtulmuştur. Ayrıca bu kanun ile Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik meslekleri bazı yükümlülükler üstlenmiştir. Çünkü 3568 sayılı kanunda meslek mensuplarının çalışma esas ve usullerine ilişkin hususların yer alması zorunluluk haline gelmiştir (Uçma, 2007:48).

19.10.2007 tarih ve 26675 sayılı Resmî Gazetede Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacıkları Etik İlkeler Hakkındaki Yönetmeliğin Birinci Kısımında Tüm Meslek Mensuplarının Uyacıkları Etik İlkeler, dürüstlük,

tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik ve mesleki davranış olarak sıralanmıştır (Resmî Gazete, 2007: Sayı:26675). Bu durum muhasebe meslek mensuplarında meslek etiğinin oluşması açısından önemlidir.

2.5.3.2. Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

3568 sayılı kanunda mesleğe girişte gerekli olan eğitim şartları belirlenmiştir. Ancak Türkiye’de ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitimi, ekonomik hayattaki ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler sonucunda mesleğin yapılmasında tek başına yeterli olmamaktadır. Bu yüzden TÜRMOB ve odalar, mesleki eğitime yönelik faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Mesleki eğitim, meslek mensuplarının güncel bilgi ve yeteneğe sahip olmaları ve dünyadaki gelişmeler de göz önünde bulundurarak mesleğin etkin ve kaliteli bir şekilde yürütülebilmesi açısından zorunlu hale gelmiştir. Eğitim standartları da meslek birliklerinin üyelerine yaşam boyu öğrenmeyi teşvik etmeleri ve mesleki yeterliliklerini geliştirmelerini öngörmektedir. Bu çerçevede TÜRMOB sürekli mesleki geliştirme eğitimi yönetmeliği 23.06.2018 tarihinde resmî gazetede yayınlanmıştır. Yönetmeliğe göre meslek mensuplarının yılda en az 30 saat ve her üç yılda en az 120 saat olmak üzere sürekli mesleki geliştirme programına katılmaları gerekmektedir (Utku ve Kurtcebe, 2019:8-9).

TÜRMOB’un gerçekleştirdiği eğitimlerin temel konuları arasında etik eğitimleri de vardır. TÜRMOB, mesleki gelişimin mesleki eğitimle sağlanacağı düşüncesiyle mesleki eğitime faydalı olacak her türlü faaliyeti desteklemektedir (Utku ve Kurtcebe, 2019:14-15).

Bu kapsamda bütün üyelerin, yüksek derecede mesleki bilgi donanımına sahip, sosyal sorumluluk sahibi, etik değerlere sıkı sıkıya bağlı, güvenilir ve saygın kişilerden oluşan bir meslek mensubu kitlesi oluşturmak amacıyla 19.10.2007 tarih ve 26675 sayılı resmî gazetede “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik” yayınlanmıştır (turmob.org.tr, erişim tarihi: 27.12.2020). Bu etik ilkeler; dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik ve mesleki davranış olarak sıralayabiliriz.

Dürüstlük: Meslek mensuplarının gerek mesleki anlamdaki ilişkilerinde gerekse iş ilişkilerinde doğru sözlü olması ve dürüst davranış sergilemesidir (turmob.org.tr, erişim tarihi: 27.12.2020).

Muhasebe mesleği toplum yararını gözeten bir meslektir. Bu nedenle meslek mensuplarının toplumu aldatmaya yönelik davranışlardan kaçınması gerekir. Toplumun muhasebe mesleğine olan güveninin artmasında, meslek mensubunun ortaya koyacağı dürüst

davranışlar etkili olmaktadır. TÜRMOB tarafından yayınlanan Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Meslek Ahlak Kuralları ile İlgili Mecburi Meslek Kararı madde 16’da “Meslek mensupları dürüstlük ilkesine uygun olmayan davranışlarda bulunamazlar.” diyerek meslek etiği açısından dürüstlüğün önemine vurgu yapmıştır (Soylu, 2010:22).

İnsan onurunun ve sağlıklı bir toplum yapısının en önemli unsurlarından biridir. Meslek mensuplarının yaptıkları iş ve işlemlerden kamu olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Bu nedenle gerekli güveni kalıcı hale getirmek için dürüstlük zorunlu bir nitelik olmalıdır. Bu özellik meslek mensubunun kişilik ve karakter gelişimi ile beraber oluşmaktadır (Kaya, 2014:78).

Dürüstlük, doğruluk kavramını da içine alan geniş bir kavramdır. Dürüstlük kavramına, meslek mensubunun işlemlerinin doğruluğundan kendi davranış biçimlerine kadar birçok şey girmektedir (Zeytin, 2007:68). Doğruluk kavramını destekleyici yönüyle dürüstlük, gerçeklerin iyi de olsa kötü de olsa isteyerek açıklanması ile ilgilidir. Yani açıklanan bir konuya ilişkin iyi ile birlikte kötüyü de açıklamayı ifade etmektedir (Ünsal: 2007:107).

Tarafsızlık: Meslek mensuplarının mesleki anlamda ortaya koydukları kararlarının, üçüncü kişilerin haksız ve uygun olmayan bir biçimdeki baskılarından etkilenmesinin engellenmesidir (turmob.org.tr, erişim tarihi: 27.12.2020).

Meslek mensupları mesleki sorumluluklarını yerine getirirken taraf olmamalı ve kendisini çıkar çatışmalarından uzak tutmalıdır. Meslek mensupları yaptıkları denetleme ve onay işlemlerinde bağımsızlıklarını koruyarak, hizmet verdiği işletmeyle herhangi bir çıkar ilişkisi içerisinde bulunmamalıdır (Akdoğan, 2003:43).

Meslek mensuplarının, tarafsız bir şekilde ve herhangi bir etki altında kalmadan mesleklerini, mesleki birikim ve kurallar çerçevesinde icra etmeleri meslek açısından oldukça önemlidir. Meslek mensupları, görevlerini yerine getirirken ne kadar tarafsız ve şeffaf hareket edebiliyorlarsa ortaya koydukları bilgi de o derecede önem kazanmaktadır. Çünkü muhasebeci tarafsızlığı, muhasebe işlerini yerine getirme konusunda, hesaplama, yorum yapmada, sonuç çıkarmada, raporlamada ve görüşünü dile getirmede kişi, kurum, mensubiyet ve benzerlerinden taraf olmamaktır (Özkaya, 2008: 41-42).

Mesleki Yeterlilik ve Özen: Meslek mensubunun mesleki faaliyetlerini yaparken teknik ve mesleki standartlara uygun şekilde hareket ederek özenli ve gayretli davranış sergilemesidir (turmob.org.tr, erişim tarihi: 27.12.2020).

Meslek mensubu yeterli olamadığını düşündüğü durumlarda da yardım alma yoluna gitmelidir (Güredin, 1997:121). Böyle bir durumla karşılaşan meslek mensubu becerisini ve

ortaya koyduğu hizmetin kalitesini geliştirme yönünde yoğunlaşıp, mesleki sorumluluklarını titiz ve kararlı bir şekilde çalışarak yerine getirmelidir (Uslu, 1997:27).

Gizlilik: Meslek mensuplarının mesleki ilişkileri sonucunda sahip oldukları bilgileri, hakkı veya görevi olmadığı sürece üçüncü kişilere açıklamaması ve bu bilgileri meslek mensubunun veya üçüncü kişilerin menfaatine kullanmamasıdır (turmob.org.tr, erişim tarihi: 27.12.2020).

Meslek mensubunun sahip olduğu bilgi ve belgeler gizli belgeler olduğundan açıklanamazlar. Ancak meslek mensuplarının yasalar kapsamında yapmış oldukları zorunlu açıklamalar gizlilik ilkesi kapsamında değildir (Akdoğan, 2003:46-47).

Mesleki Davranış: Meslek mensubunun yürürlükteki yasa ve yönetmeliklere uygun şekilde hareket etmesini sağlayarak, mesleğin saygınlığına zarar verecek her türlü davranıştan uzak durulmasını ifade eder (turmob.org.tr, erişim tarihi: 27.12.2020).

Toplumlar, yaşamlarını belli bir düzene sokabilmek için hayatın her alanını içine alan, yazılı veya yazılı olmayan mesleki davranış kuralları ortaya koymuşlardır. Bu kuralları, gelenekler, görenekler, adetler, dini kurallar, hukuk kuralları, iktisadi kurallar ve mesleki kurallar olarak sıralayabiliriz. Meslek mensuplarınca belirlenip geliştirilen bu kurallarda esas olan, yazılı hale getirme, meslek mensuplarına ulaştırma ve genel kabul görmedir (İşgüden ve Çabuk, 2006:60-61; Yıldız, 2010:161).

Yönetmelikte yer alan ve yukarıda detaylarına yer verilen bu etik ilkelere kamu yararına hareket etme sorumluluğuna sahip her meslek mensubunun uyması gerekmektedir.

Muhasebe mesleğini yirmi birinci yüzyıla taşımada etik değerlerin etkisi göz ardı edilemez. Bu çerçevede ülkemizin tek meslek kuruluşu TÜRMOB'un etik değerler ile ilgili yaptığı ve yapacağı çalışmalar muhasebe mesleğinin geleceğinin garantisi olmaktadır (Sakarya ve Kara, 2010:70).

Bir mesleğin itibar kazanmasında etik kuralların rolü büyüktür. Ayrıca ekonomik ve ticari hayatın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için, muhasebe mesleğine ilişkin etik kuralların oluşturulması şarttır. Ayrıca mesleğe ilişkin etik kuralların belirlenerek yazılı hale getirilmesi ve aynı zamanda bu kurallara uygun şekilde hareket edilmesi o mesleğe ve meslek mensuplarına olan güven açısından da oldukça önem taşımaktadır (Ergün ve Gül, 2005:144).

Diğer taraftan yazılı hale getirilen bu kurallar, mesleki davranış ve kararlarında etik ikilem yaşayan meslek mensuplarına neyin doğru neyin yanlış olduğunun tespitinde yardımcı bir rehber olacaktır (Yıldız, 2010:161).

Düzen arayışının bir parçası olan etik kurallar, bireyleri birbirlerine karşı korurken, toplumu da kendi çıkarlarını düşünen bireylere karşı korur. Etik kurallara uygun şekilde hareket

etmemek kısa vadede olumlu sonuçlar verse de uzun vadede olumsuz sonuçları kaçınılmazdır (İşgüden ve Çabuk, 2006:63).

Etik kurallar, etik davranışla ilgili minimum standartları oluşturur. Meslek mensuplarının uyması gereken etik kuralların anlaşılır bir dille yorumlanarak düzenlenmesi ve üye meslek mensuplarına uygulanması gerekmektedir (Akdoğan, 2003:43-44). Bütün meslek mensuplarının uyması gereken muhasebe meslek etiği kurallarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- Bağımsızlık
- Dürüstlük ve Tarafsızlık
- Genel Standartlar
- Standartlara Uyum
- Muhasebe İlkeleri ile Uyum
- Sır Saklama
- Şarta Bağlı Ücret
- Meslek Onuruyla Bağdaşmayan Davranışlar
- Reklam Yasağı
- Komisyon ve Bilirkişi Ücretleri

Yukarıda sayılan muhasebe meslek etiği kuralları, mükelleflerin ve üçüncü kişilerin menfaatlerini korumada kamuya ve özel sektöre hizmet ederek, muhasebe uygulamalarının düzenli şekilde yürütülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Ergün ve Gül, 2005:145).

2.5.3.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

13 Ocak 1982 yılında kurulan Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici ve denetleyici bir kamu kurumudur.

SPK'nın meslek etiğine ilişkin önemli düzenlemeler yapmış ve etik ile ilgili tebliğler yayınlamıştır. Yayımlanan “Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkındaki 1 No.lu Tebliğ” de muhasebenin temel kavramları sıralanmış ve muhasebe politikalarının seçilmesinden uygulanmasına kadarki süreçte bu kavramların esas alınacağı açık bir şekilde vurgulanmıştır. Bu kavramlardan tutarlılık, ihtiyatlılık, tam açıklama, sosyal sorumluluk, tarafsızlık ve özün önceliği etik ile ilgili kavramlardır (Demir, 2015:350).

SPK'nın yayınladığı tebliğlerden bir diğeri de seri XI 16 no.lu tebliğdir. Sermaye piyasalarında bağımsız denetime ilişkin standartları, ilke ve esasları belirleyen bu tebliğ, genel kabul görmüş muhasebe standartlarına yakın düzenlemeleri barındırmaktadır. Bu ilke ve esaslar

mesleki standartlar çerçevesinde düzenlenmiştir. Tebliğde yer alan düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Uçma, 2007:50).

- Mesleki Yeterlilik İlkesi (Madde 7)
- Mesleki Yeterliliğin Sağlanması ve Geliştirilmesi (Madde 8)
- Hizmet İçi Eğitim ve Refakat Çalışmasının Yapılması (Madde 9)
- Bağımsızlık İlkesi (Madde 10)
- Bağımsızlığı Ortadan Kaldıran Durumlar (Madde 11)
- Mesleki Özen ve Titizlik (Madde 12)
- Ticaret ve Mesleğe Aykırı Faaliyet Yasağı (Madde 13)
- Reklam Yasağı (Madde 14)
- Sır Saklama Yükümlülüğü (Madde 15)
- Haksız Rekabet (16)

2.5.3.4. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Finansal raporların uluslararası standartlarla uyumlu olarak düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlamak üzere 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 2 Kasım 2011 tarihinde idari özerkliğe sahip Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kurulmuştur. KGK'nın temel amacı, yatırımcıların menfaatini ve denetim raporlarının doğru ve bağımsız olarak hazırlanmasını sağlayarak kamu yararını korumak ile doğru, güvenilir ve karşılaştırılabilir finansal bilgi sunmaktır (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 29.01.2020).

KGK tarafından 26 Aralık 2012 tarihinde 28509 sayılı Resmî Gazetede “Bağımsız Denetim Yönetmeliği” yayımlanmıştır. Yönetmeliğin 21. maddesinde mesleki etik ilkelere uyma noktasında denetim kuruluşları ve denetçilerin dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, sır saklama ve mesleğe uygun davranış ilkelerine uymak zorunda oldukları belirtilmiştir (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 26.12.2020).

Daha sonra 21 Mayıs 2015 tarihindeki 29362 sayılı Resmî Gazetede Türkiye Denetim Standartları kapsamında “Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar Hakkında Tebliğ” yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 2015: Sayı:29362). 22 Eylül 2019 tarih ve 30896 sayılı Resmî Gazete “Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar Standardının (Bağımsızlık Standartları Dahil)” son sürümü yayımlanmıştır. Yayımlanan bu tebliğin Kısım-1 bölümünde, etik kurallara uyum, temel ilkeler ve kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Tebliğde yer alan temel etik ilkeler Dürüstlük,

Tarafsızlık, Mesleki Yeterlilik ve Özen, Sır Saklama ve Mesleğe Uygun Davranıştır (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 27.12.2020).

KGK'nın yayımlamış olduğu Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar Hakkındaki Tebliğinde dürüstlüğün tüm denetçiler için doğru iş yapma ve güvenilir olma yükümlülüğünü içerdiği ifade edilmektedir. Ayrıca denetçinin bilgilerin önemli oranda yanlış veya yanıltıcı beyan içerdiğini, dikkat edilmeden sunulmuş bilgi veya beyan içerdiğini ve içermesi gereken bilgileri gözden kaçırdığını veya gizlediğini, bu nedenle bilgilerin yanıltıcı nitelikte olduğunu tespit etmesi durumunda bu bilgileri içeren raporlar, beyannameler ve yazışmalarla ilişkilendirilmemesi gerektiği vurgulanmıştır (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 26.12.2020).

Aynı tebliğde tarafsızlık ilkesi, denetçilerin olumlu veya olumsuz yargıların, eğilimlerin, çıkar çatışmalarının veya başkalarının nüfuzunu kötüye kullanarak meslek ya da işle ilgili yargılarını ve kararlarını etkilememesi yükümlülüğü olarak ifade edilmektedir. Ayrıca denetçi tarafsızlığına zarar verebilecek veya bu tarafsızlığı zedeleyebilecek durumlar meydana geldiğinde, denetçinin söz konusu mesleki hizmeti veya faaliyeti sürdürmemesi gerektiği vurgulanmıştır (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 26.12.2020).

Tebliğde yer alan mesleki yeterlilik ve özen ilkesi tüm denetçilere, müşterilere mesleki hizmetleri yeterli şekilde alabilecekleri mesleki bilgi ve beceriye sahip olmaları ve bu mesleki hizmet ve faaliyetleri sunarken, uygulamadaki teknik ve mesleki standartlarla uyumlu bir şekilde özenli davranmaları gerektiğine dair sorumluluk yüklemektedir. Ayrıca aynı ilke kapsamında denetçinin, mesleki faaliyetler çerçevesinde, bünyesinde çalıştırdığı kişilerin uygun hizmet içi eğitimleri almasını sağlayarak gerekli gözetime tabi tutulmaları için de gerekli koşulların oluşturulması gerektiğini ifade edilmektedir (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 26.12.2020).

Tebliğ kapsamında yer alan sır saklama (gizlilik) ilkesi, mesleği yaparken sahip olunan gizli bilgileri, yasal olmadığı ve yetkisi olmadığı halde denetim firması dışında herhangi bir tarafa açıklama ve sahip olduğu bu gizli bilgileri kendisi veya üçüncü kişilerin menfaatine kullanma durumunu, denetçilerin kaçınması gereken durumlar olarak açıklamaktadır. Sır saklama ilkesinin sorumluluğu, denetçi ile müşterisi arasındaki ilişki bitse dahi devam eden bir sorumluluktur. Denetçi, her ne kadar yeni müşteri edindiğinde geçmiş deneyimlerini kullanma hakkına sahip olsa da mesleki veya iş ilişkileri neticesinde elde ettiği gizli bilgileri kullanamaz ve açıklayamaz. Tüm bunların yanında bu tebliğde, denetçinin hangi durumlarda gizli bir bilgiyi açıklaması gerektiği veya böyle bir açıklamanın hangi koşullarda uygun olacağına dair durumlar da aşağıdaki şekliyle yer almaktadır (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 26.12.2020).

- Mevzuatın açıklanmaya izin vermesi ve müşteri tarafından açıklama yapılması için yetkilendirme yapılması,

- Hukuki takip aşamasında belgelerin veya diğer delillerin toplanması ya da meydana gelen mevzuat ihlallerinin ilgili kamu yetkililerine açıklanması gibi mevzuat tarafından açıklama yapmanın zorunlu tutulması,
- Yetkili mercilerce yapılan kalite inceleme süreçlerine uygunluk sağlama, yapılan bir sorgulamaya ya da araştırmaya cevap verme, hukuksal takip sürecindeki bir denetçinin mesleki menfaatlerini koruma ve teknik standartlara ve etik hükümlere uygunluk sağlama durumlarının yasaklanmadığı sürece mevzuat tarafından mesleki bir görev veya hak olması.

Son olarak KGK'nın yayımlamış olduğu Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar Hakkındaki Tebliğinde mesleğe uygun davranış ilkesi, tüm denetçilere mesleğin saygınlığına zarar verecek veya zarar vermesi muhtemel davranışlardan kaçınmaları gerektiği sorumluluğunu yüklemektedir. Ayrıca denetçilerin, yaptıkları pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinde kendilerini tanıtırken mesleğin saygınlığına gölge düşüremezler, sahip oldukları mesleki beceri ve tecrübeleri ile sunabilecekleri hizmetlerle ilgili aşırı iddialarda bulunamazlar veya başkalarının işi hakkında olumsuz tavsiyelerde bulunamazlar (kgk.gov.tr, erişim tarihi: 26.12.2020).

Ayrıca kurum ve kuruluşlarda etik kültürünü yerleştirmek, geliştirmek ve personellerin etik davranış kuralları ile ilgili yaşadıkları problemlerle ilgili önerilerde bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere KGK bünyesinde Etik Komisyonu kurulmuştur (Özer, 2017:59).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞLETME BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN ETİK ALGILARI VE ETİK DAVRANMA NİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı, hipotezleri ve yöntemi hakkında genel bilgiler verilerek, 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi işletme bölümünde lisans ve İşletme Ana Bilim Dalında yüksek lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin etik algılarının ve etik davranma niyetlerinin tespit edilmesi amacıyla toplam üç boyuttan oluşan bir anket uygulanmış ve elde edilen bulgular değerlendirilerek tablolar yorumlanmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Bu araştırmanın temel amacı, gelecekte muhasebe mesleğini icra etmeyi düşünen meslek mensubu aday öğrencilerin, etiğin önemine ilişkin algıları, muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algıları ve etik davranma niyetlerini yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, etik dersi almış olma gibi bazı değişkenler çerçevesinde inceleyerek aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmektir. Çalışmada etik algısı ve etik davranma niyetinin ölçüldüğü toplam üç boyutlu bir anket kullanılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekildedir;

H₁: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık vardır.

H₂: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık vardır.

H₃: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık vardır.

H₄: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır.

H₅: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır.

H₆: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır.

H₇: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi alıp almama durumlarına göre anlamlı bir farklılık vardır.

H₈: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi alıp almama durumlarına göre anlamlı bir farklılık vardır.

H₉: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, etik dersi alıp almama durumlarına göre anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₀: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, muhasebe derslerinde etik konusuna yer verilmesi ve verilmemesi durumuna göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₁: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, muhasebe derslerinde etik konusuna yer verilmesi ve verilmemesi durumuna göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₂: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, muhasebe derslerinde etik konusuna yer verilmesi ve verilmemesi durumuna göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₃: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözme durumuna göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₄: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözme durumuna göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₅: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözme durumuna göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₆: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersini seçme durumlarına göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₇: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersini seçme durumlarına göre anlamlı farklılık vardır.

H₁₈: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, etik dersini seçme durumlarına göre anlamlı farklılık vardır.

3.2. Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini, 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümünde eğitimine devam eden Lisans (1. Sınıf, 2. Sınıf, 3. Sınıf ve 4. Sınıf) öğrencileri ile 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapan toplamda 952 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan anketi toplam 350 öğrenci doldurarak geri dönüş sağlamıştır. Örneklem yöntemi olarak ölçüt örnekleme altında kolayda örnekleme yöntemi uygulanmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

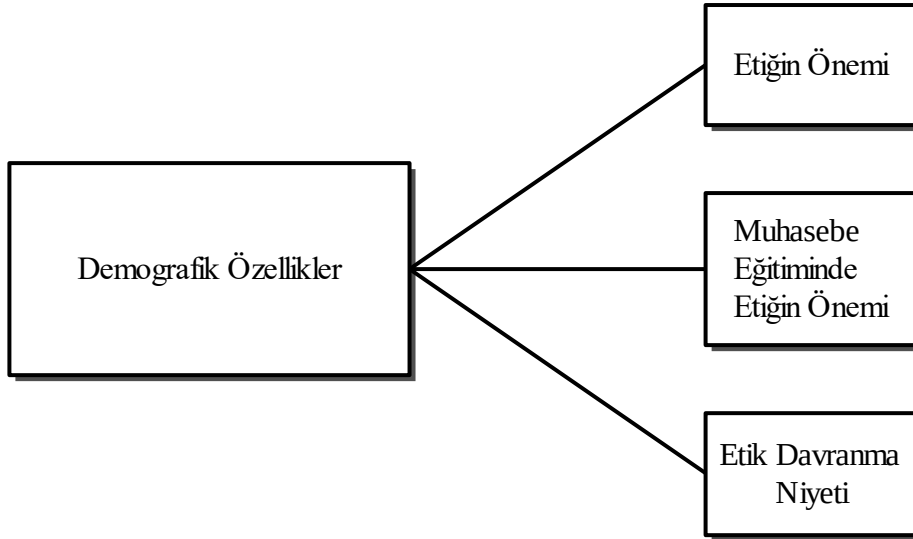
Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanan anket soruları, öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarını ve muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarını ölçmek için Nell Adkins ve Robin R. Radtke'nin, 2004 yılında yapmış oldukları "Students' and Faculty Members' Perceptions of the Importance of Business Ethics and Accounting Ethics Education: Is There an Expectations Gap?" isimli çalışmalarından, etik davranma niyetlerini tespit etmek için ise Satish P. Deshpande, Jacob Joseph ve Rashmi Prasad'dın 2006 yılında yapmış oldukları "Factors Impacting Ethical Behavior in Hospitals" isimli çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Anketler yüz yüze ve internet aracılığıyla olmak üzere iki yoldan uygulanmıştır. Elde edilen 350 adet anket, yanlış cevap veya eksik olup olmaması açısından incelenmiş olup, yapılan inceleme sonucunda 30 anket değerlendirmeden çıkartılmıştır. Analizler 320 anket üzerinden yapılmıştır.

Verilerin analizi için IBM SPSS Statistics 23.0 paket programı kullanılmıştır. Demografik özelliklere ilişkin veriler frekans ve yüzdelilerle ifade edilmiş, gruplar arasındaki karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t-testi, birden fazla gruba sahip değişkenler için tek yönlü varyans analizi (anova) yapılmıştır. Verilerin analizinde yüzde 95 güven aralığında $p < 0.05$ anlamlılık değeri olarak alınmıştır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

İşletme bölümü öğrencilerinin etiğin önemine ilişkin algıları, muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algıları ve etik davranma niyetlerinin tespiti için araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik on üç soru, ikinci bölümde öğrencilerin etik algılarını ve etik davranma niyetlerini tespit etmek amacıyla on beş soru (etiğin önemi ile ilgili 4 soru, muhasebe eğitiminde etiğin önemi ile ilgili 7 soru ve etik davranma niyeti ile ilgili 4 soru) sorulmuştur. Ankette 7'li Likert (1: Kesinlikle Katılmıyorum ve 7: Kesinlikle Katılıyorum) ölçeği kullanılmıştır.

Şekil 3. 1 Demografik Özelliklerin Üç Boyut Üzerindeki Etkisi

Şekil 3.1’de öğrencilerin demografik özellikleri ile etğin önemine ilişkin algıları, muhasebe eğitiminde etğin önemine ilişkin algıları ve etik davranma niyetleri arasındaki ilişki gösterilmiş olup, öğrencilerin demografik özelliklerinin üç boyut üzerindeki etkisi incelenmiştir.

3.5. Literatür İncelemesi

Literatürde muhasebe meslek mensubu aday öğrencilerinin etik algılarını tespit etmek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Cooper vd. 2008 yılında, IAESB’nin yayınlamış olduğu Muhasebe Eğitiminde Mesleki Değerlerin, Etik ve Tutumların Geliştirilmesine ilişkin belgeye dayanarak etik eğitimi ile ilgili tartışmaları teşvik etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, etik öğrenmenin neden gerektiği ve etik eğitimi konusunda yapılan müdahalelerin muhasebe öğrencilerine etik öğrenme hakkında bilgiler vermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Yaptıkları bu çalışma sonucunda, geçmiş yıllarda yaşanmış olan muhasebe skandalları nedeniyle mesleğe olan güvenin tekrar kazanılması için, akademisyenlerin muhasebe eğitiminde etik derslerini vermeleri ve etik derslerinin verilmesi konusunda teşvik edici olmaları gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Caliyurt 2007’deki çalışmasında, Türkiye’deki 49 kamu üniversitesinin muhasebe bölümlerindeki toplam 326 akademisyene yönelik yaptığı ankette Türkiye’deki işletme okullarında, muhasebede etik eğitime verilen önemi tespit ederek çıkan sonucu gelişmiş ülkelerle kıyaslayıp ortaya çıkan sorunlara dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda Türkiye’deki devlet üniversitelerindeki işletme okullarında muhasebe etik eğitimi konusunda çeşitli sorunların olduğu, muhasebe etiği eğitimi konusunda Türkiye’de düşük

oranların tespit edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye’deki kurumların gelişmiş ülkelerin muhasebede etik eğitimi ileriye taşımadaki tecrübelerinden faydalanarak başarılı uygulamalarını kullanmalarının gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca IFAC ve diğer uluslararası muhasebe kuruluşlarının gelişmekte olan ülkelerde daha çok kongre ve etkinlikler düzenleyerek buradaki akademisyenlere destek olabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Armstrong vd. 2003 yılında yaptıkları çalışmalarında, muhasebe alanında etik eğitimi ile ilgili literatürü inceleyerek Thorne’un Entegre Etik Karar Verme Modeline göre sınıflandırma yapılmıştır. Çalışma sonucunda incelenmiş olan literatürün çoğunluğunun Thorne modelinin birinci aşaması olan ahlaki gelişim ile ilgili olduğunu, ancak modelin ikinci aşamasında yer alan erdem kavramına gerekli önemin verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca modelin üçüncü kategorisinde yer alan ahlak motivasyonunu da arttırmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Borkowski ve Ugras 1998’deki çalışmalarında, öğrencilerin etik gelişimi konusunda 1985’ten 1994’e kadar yapılmış çalışmaları meta-analize tabi tutarak işletme öğrencilerinin etik davranış ve tutumlarına dair yaş ve cinsiyet gibi bazı değişkenler ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmalarının sonucunda kadın öğrencilerin etik davranış ve tutumlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cohen vd. 2001’de yapmış oldukları çalışmada, Kanada’daki beş üniversitenin işletme ve muhasebe bölümlerinde giriş seviyesinde ve kıdemli seviyede okuyan öğrencilerle, Kanada’da faaliyet gösteren beş büyük muhasebe firmasında 3 ile 5 yıl tecrübeye sahip muhasebe meslek mensuplarının etik karar verme konusundaki farklılıkları incelenmiştir. Çalışma sonucunda 3 grubun etik farkındalık konusunda aralarında çok az fark olduğu, etik yönelimde ise 3 grubun da şaşırtıcı şekilde birbirine benzer sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca Kanada’lı muhasebe meslek mensupları ile öğrenciler arasında etik açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Oddo 1997’de yaptığı çalışmasında, iş etiği eğitiminde hangi etik çerçevenin kullanılacağı, iş ahlakının etik konusunda uzman kişiler tarafından ayrı bir kursta mı verileceği, işletme fakülteleri tarafından mı verileceği veya her ikisi tarafından mı öğretileceği sorularına yanıt aramıştır. Çalışma sonucunda etiği derslere dahil edip öğrencilerin etiğin etkilerini tarif etmelerini ve bireysel niteliklerini konulara tatbik etmelerini isteyerek öğrencilerin karar verme süreçlerini arttırmayı sağlamanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Ameen vd. 1996’da yaptıkları çalışmalarında, dört büyük devlet üniversitesinden 168’i bayan, 117’si erkek olmak üzere üst düzey muhasebe kurslarına kayıtlı toplam 285 öğrenciden elde ettikleri verileri kullanarak cinsiyet ile etik dışı akademik davranış gösterme eğilimi

arasındaki bağlantıyı incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, bayanların erkeklere göre daha yüksek oranda etik duyarlılığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca etik eğitimi geliştirirken cinsiyetin de etik anlayış üzerindeki etkisinin de dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Mayhew ve Murphy 2009 yılında yaptıkları çalışmada, etik eğitimi almış Muhasebe Yüksek Lisans öğrencileri ile aynı programda herhangi bir etik eğitim almamış beşinci sınıf öğrencilerini karşılaştırarak etik öğrenmenin raporlama davranışı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu çalışmayı 46'sı erkek, 61'i bayan olmak üzere toplam 107 öğrenci üzerinde uygulamışlardır. Çalışma sonucunda etik eğitiminin etik davranışlarda bulunmayı etkilediği, yanlış bir raporlamanın kamuoyuna açıklandığında etik eğitimi almış öğrencilerin herhangi bir etik eğitimi almamış öğrencilere göre daha düşük seviyede yanlış raporlama yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca akademisyen ve üniversite yöneticilerinin müfredatta etik eğitimin önemini kavramaları ve buna öğrencileri dahil etmeleri tavsiyesinde bulunulmuştur.

Davis ve Welton 1991'de yapmış oldukları çalışmada, işletme bölümü öğrencilerinin meslek etiği konusunda aldıkları üniversite eğitimi ve cinsiyete bağlı olarak etik tutum ve davranışlarındaki farklılıkları inceleyerek etik davranış konusundaki tutumlarının değiştirilip değiştirilemeyeceğini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmayı, muhasebe derslerine kayıtlı başlangıç seviyesinde eğitim gören, üst seviyede eğitim gören ve yüksek lisans öğrencileri olmak üzere 208 erkek ve 175 bayan öğrenci üzerinde uygulamışlardır. Çalışma sonucunda bu üç öğrenci grubunda yer alan erkek ve bayan öğrencilerin etik tutum ve davranışlarının birbirine benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Low vd. 2008'deki çalışmalarında, yaşanan finansal skandallara neden olan beş faktörü inceleyerek etik davranış üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Ayrıca üniversite müfredatında etik eğitim konusundaki yetersizlik tartışılmış ve öğrencilere yönelik olarak etik konusundaki eğitimin etik davranışı etkileyip etkilemediği anket yöntemi kullanılarak sorulmuştur. Çalışma sonucunda öğrencilerin ve mezunların düşüncelerini etkileyebilecek bir etik çerçeve ile bağlantılı muhasebe müfredatının oluşturulması gerektiğini vurgulamışlardır. Etik konusunun muhasebe derslerinden ayrı bir şekilde ele alındığında, meslek için yayınlanmış olan etik kurallar kadar faydalı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Said ve Al-Tarawneh 2013 yılındaki çalışmalarında, Bahreyn'de bulunan kamu ve özel üniversitelerde muhasebe alanında eğitim veren toplam 70 akademisyen üzerinde yaptıkları çalışmada, etik konusunun fakültelerde muhasebe müfredatına dahil edilip edilmemesi ve etik konusunun niçin öğretilmesi gerektiği sorularına yanıt bulmayı amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda etik konusunun müfredata dahil edilmesinin yaşanan finansal skandalları azaltacağı,

dahil edilmemesinin de tam tersi yönde finansal skandalları arttıracak sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yaşanan skandallar nedeniyle toplumda mesleğe olan güvenin tekrar kazanılması için etik eğitimin muhasebe mesleği için ciddi önem taşıdığı vurgulanmıştır.

Miller ve Becker 2011 yılında yaptıkları çalışmada, etik bütünleşme düzeyi ve etik konusunda nelerin öğretildiğini tespit etmek amacıyla Amerika’da bulunan 97 farklı üniversitede 235 öğretim üyesine anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda etik bütünleşme gayretlerinin yetersiz olduğu, etik konusunu müfredata dahil eden muhasebe programlarının öğrencilerin etik konusundaki algı düzeylerini üst seviyeye çıkarmak için resmi bir etik bütünleşme planının hayata geçmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Ghaffari vd. 2008 yılında yapmış oldukları çalışmalarında, İngiltere’deki üniversitelerde muhasebe programlarının müfredatına etik eğitiminin dahil edilmesi konusundaki çalışmalar incelenmiştir. Çalışma sonucunda İngiltere’deki üniversitelerde etik eğitimin müfredata çoğunlukla dahil edildiği ve finansal muhasebe ile denetim derslerinde verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca yaşanan finansal skandalların etik konusunun müfredata dahil edilmesinde önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Fisher vd. 2005 yılındaki çalışmalarında, muhasebe öğreticilerinin etik konusunu müfredata dahil etme ile ilgili düşüncelerini araştırmışlardır. Çalışmaları sonucunda etik konusunun muhasebe müfredatının bir parçası olduğu, ilgili kurumların bu konuda teşvik edildiği ancak yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Huss ve Patterson 1993’deki çalışmalarında, etik konusunun muhasebe müfredatlarına entegrasyonu konusunun muhasebe eğitimcileri açısından zorluğuna dikkat çekilmiştir. Çalışma sonucunda etik öğrenmenin muhasebe eğitiminin önemli bir faktörü haline geldiği ve etik kuralların muhasebe müfredatıyla bütünleşmesinin öğrencilerin etik gelişimlerine katkıda bulunacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Koçyiğit vd. 2017 yılındaki çalışmalarında, Gazi Üniversitesinde hazırlık, 1. sınıf, 2. sınıf, 3. sınıf ve 4. Sınıfa kayıtlı 370 öğrencinin muhasebe meslek etiği algı düzeylerini anket uygulayarak ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin muhasebe meslek etiği algılama seviyelerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca anket uygulanan öğrencilerin mezun oldukları lise, cinsiyet, okuduğu sınıf, öğrenim dili, öğrenim türü, staj yapıp yapmama durumu, meslek etiği dersini almış olma ve meslek etiği ders notu gibi değişkenler ile öğrencilerin muhasebe meslek etiği algılama düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ağyar vd. 2012’de yaptıkları çalışmada Akdeniz Üniversitesine bağlı 7 meslek yüksekokulunun muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünde öğrenimine devam eden 1021 öğrenciden 741 öğrenciye iki bölümden oluşan bir anket uygulayarak, öğrencilerin meslek etiği ile ilgili bakış açıları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Muhasebede etik eğitiminin ders haricinde yapılacak olan grup çalışmaları ve toplantılarla desteklenmesi gerektiği, demografik parametrelerin öğrencilerin meslek etiği ile ilgili değerlendirmelerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğu görülmektedir. Meslek etiği konusunda ders almış öğrencilerin dersi almayan öğrencilere göre daha etiksel kararlar verdikleri tespiti yapılarak, muhasebe etiği ile ilgili derslerin müfredatta daha fazla yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gülmez vd. 2016 yılındaki çalışmalarında, Korkut Ata Üniversitesinde Lisans ve Ön Lisans düzeyinde öğrenim gören ve muhasebe derslerini almakta olan 372 öğrenci üzerinde yapmış oldukları çalışmayla, öğrencilerin meslek etiğini algılamalarını ve meslek etiğine bakış açılarını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda öğrenciler, muhasebe meslek etiği dersinin müfredatta ayrı bir ders olarak eklenmesini ve yapılacak olan grup çalışması, açık oturum vb. aktivitelerle desteklenmesini istemişlerdir. Meslek etiği dersi alan üst sınıf öğrencilerinin etik konusunda daha hassas oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca etik unsurlara sadakatin artmasıyla mesleki itibarın yükseleceği sonucuna ulaşılmıştır.

Fidan ve Subaşı 2014’deki çalışmalarında, İstanbul iline kayıtlı 857 muhasebe meslek mensubu adayı stajyer üzerinde yaptıkları çalışmaları ile stajyerlerin meslek etiği algılarını ölçmüşlerdir. Çalışma sonucunda muhasebe meslek mensubu adayı stajyerlerin meslek etiği hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Ayrıca TÜRMOB/TESMER ve Üniversitelerin etik konusunda pratik eğitimlere daha fazla ağırlık vermeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yücenurşen vd. 2017 yılındaki araştırmalarında, Aksaray Üniversitesi Ortaköy Meslek Yüksekokulunda muhasebe eğitimi alan 335 öğrencinin etik davranışlarını çeşitli senaryolar yardımıyla tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda firmaların ihtiyaç duyduğu muhasebe meslek mensubu personellerin etik konusunda daha eğitim aşamasındayken (Lisans/Ön Lisans) bilinçlendirilmesi gerektiği, bu çerçevede etik konusunun muhasebe dersleri içerisinde verilmesi ve muhasebe meslek etiği dersinin de müfredatta dahil edilmesinin öğrencilerin etik konusundaki algılarında önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca muhasebe mesleğine başlamadan önce meslek mensubu olacak kişilere etik konusunda eğitim verilmesi, etik eğitimi almamış kişilerin meslek mensubu olmasının engellenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Akbaş vd. 2009'da yapmış oldukları çalışmalarında, İstanbul'daki 3 büyük üniversitede öğrenim gören 504 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmalarında muhasebe meslek etiği konusunun önemine değinerek öğrencilerin etik algıları çerçevesinde, etik dışı hareketlerle olan ilişkisini incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda muhasebe mesleğinde etik algısı konusunda cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Meslek etiğinin önemi açısından bayan ve erkek öğrenciler açısından farklılık tespit edilmiştir. Bayan öğrenciler muhasebe mesleğinde etik unsurların varlığının hem yaşanan sorunların giderilmesine katkı sağlayacağını, hem de kamu yararına olan etkisini ifade etmişlerdir. Muhasebe meslek etiği algısı ile etik dışı davranışlar arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uyar vd. 2015'de yaptıkları çalışma ile Akdeniz Üniversitesi Altso Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları bölümünün 1. sınıf ve 2. sınıfında öğrenim gören öğrencilerin muhasebe meslek etiği algılarını ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda, ankete katılan muhasebe meslek mensubu adaylarının, meslek mensuplarının etik davranışlarıyla ilgili negatif düşünceye sahip oldukları, etik kurallara uyulduğu sürece mesleğe olan itibarın artacağı, ayrıca muhasebe meslek mensuplarına üniversite, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleriyle beraber etik konusunda eğitim verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Daştan 2009'da yaptığı çalışma ile dünyada ve Türkiye'de meydana gelen gelişmeler kapsamında muhasebede etik eğitimini inceleyerek, üniversitelerde okutulan müfredata muhasebede etik eğitiminin dahil edilmesi ile ilgili tavsiyelerde bulunup katkı sağlamayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda Türkiye'deki üniversitelerde muhasebe etik eğitiminin muhasebe derslerinin içinde yer alması, lisans seviyesinde "muhasebe meslek etiği" seçmeli dersi ve lisansüstü seviyede ise "muhasebe meslek etiği eğitimi" dersi olarak 3 aşamada ele alınabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

İşgüden ve Çabuk 2006 yılındaki çalışmalarında Balıkesir ilinde faaliyette bulunan 103 muhasebe meslek mensubuna anket uygulayarak meslek etiği anlayışı ve etik ilkelerin meslek hayatına olan etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda Meslek mensuplarının, etik kurallara uygun şekilde hareket etmedikleri zaman bu durumdan olumsuz yönde etkileneceklerinin farkında oldukları, buna rağmen bu konuda yeterince hassas davranmadıkları görülmüştür. Ayrıca etik kurallara yeterince özen gösterilememesinin de meslek yaşantısını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Adkins ve Radtke 2004'teki çalışmalarında, muhasebe öğrencilerinin etik algılarının ve muhasebede etik eğitiminin önemine ilişkin algılarının muhasebe öğretim üyelerinin algılarından farklı olup olmadığını 253 öğrenci ve 158 öğretim üyesine anket uygulayarak incelemişlerdir. Çalışma sonucunda öğretim üyeleri ve öğrenciler arasında muhasebede etik eğitiminin göreceli önemi, değeri ve hedefleri konusunda bir beklenti boşluğunun bulunduğu, muhasebe öğrencilerinin etik konusunu ve muhasebede etik eğitiminin amaçlarını öğretim üyelerinden daha önemli algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Kurnaz ve Gümüş 2010'da yaptıkları çalışmada, Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu muhasebe bölümünde eğitim alan 117 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışma ile öğrencilerin muhasebe mesleği ile ilgili etik dışı davranışlara ilişkin algı düzeylerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda öğrencilerin muhasebe mesleği ile ilgili etik dışı tutum ve hareketleri onaylamadıkları tespit edilmiştir. Cinsiyete bağlı algı düzeyleri karşılaştırmasında bayan öğrencilerin, etik dışı olaylar karşısında erkek öğrencilere göre daha duyarlı davrandıkları görülmüştür. Ayrıca okudukları sınıf düzeyinde yapılan karşılaştırmada üst sınıf öğrencilerinin alt sınıf öğrencilerine göre etik dışı davranışlara karşı algı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hiltebeitel ve Jones 1992'de yaptıkları çalışmada, muhasebe ve diğer işletme derslerine etiği entegre etmenin öğrenciler üzerindeki etkisini incelemek üzere büyük bir özel ve büyük bir devlet üniversitesinde kayıtlı 354 öğrenciye anket uygulamışlardır. Çalışma 1989-1990 yılının iki yarıyılında yapılmıştır. Bir muhasebe dersinin sunulduğu dönemin başlarında, tüm öğrencilere bir ön test uygulamışlardır. Sömestr boyunca, muhasebe giriş öğrencileri dışındaki tüm öğrenciler bir etik ünitesini tamamlamışlardır. Etik ünitesini tamamlayan öğrencilere etik ünitesini tamamladıktan üç ila dört hafta sonra son test yapılmıştır. Giriş öğrencilerine ön testten sekiz hafta sonra son testi uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, muhasebe veya diğer işletme derslerine kısa bir etik ünitesinin dahil edilmesinin büyük bir fark yaratmayacağı, ancak öğrencilerin bu etik eğitiminden etkilendiğinin görüldüğü sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca öğrencilerin iş etiği veya işletme derslerinde etik farkındalığa ve etik muhakemeye maruz kalmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Son olarak öğrencilerin ahlaki kararlar alırken dayandıkları ilkelerin etik bütünleşmeden etkilendiği ve etik eğitimini bir işletme veya muhasebe dersine entegre etmenin işletme öğrencileri üzerinde olumlu bir etkisinin olacağını söylemişlerdir.

Ceylan ve Terzi 2016'daki çalışmalarında Çankırı Karatekin Üniversitesinde İşletme, İktisat ve Kamu Yönetimi bölümlerinde öğrenim gören 206 adet son sınıf öğrencisine anket uygulayarak öğrencilerin muhasebe meslek etiği konusundaki algı düzeylerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda kadın öğrencilerin etik ilkelere (doğruluk, dürüstlük, gizlilik ve tarafsızlık) karşı duyarlılığının erkek öğrencilerin etik ilkelere karşı duyarlılığından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin eğitim süreçleri içerisinde etik veya ahlak derslerini almış olmalarının etik algılamalarına faydalı olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca öğrencilere muhasebe meslek etiği dersinin verilmesi, öğrencilerin meslek hayatlarında etik olmayan davranışlara yönelme olasılığını azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Daştan vd. 2015 yılındaki çalışmalarında, Karadeniz Teknik Üniversitesi İşletme-Maliye ve İktisat bölümlerinin dördüncü sınıfında öğrenim gören öğrencilerin etik, etik ikilem ve muhasebe meslek etiği eğitimi konusundaki algı düzeylerini incelemek amacıyla 495 öğrenciye yüz yüze anket uygulamışlardır. Çalışma sonucunda öğrencilerin muhasebe meslek etiği konusunda kendilerini yetersiz gördükleri ve meslek etiği eğitiminin muhasebe dersleri içerisinde verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ankete verilen cevaplar neticesinde erkek öğrencilerin etik dışı davranış sergileme ihtimali bayan öğrencilere göre dört kat fazla çıkmış olup, etik eğitime daha fazla önem gösterilmesi vurgulanmıştır. Ayrıca muhasebe mesleğinin toplumdaki güvenilirliğinin artmasının yolunun, meslek mensubu olacak öğrenci adaylarının etik algı ve etik farkındalık düzeyleri güçlü bireyler olarak yetiştirilmelerine bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya ve Ergüden 2014'de yaptıkları araştırmada, sermaye piyasası ve ticaret kanunu çerçevesinde Borsa İstanbul'da işlem gören halka açık şirketlerde etik kodların nasıl geliştirildiğini ve bu kodların verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını tespit etmek amacıyla 439 firmanın kurumsal web sitesini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda Borsa İstanbul'da işlem gören ilk 100 firmanın hemen hepsinde etik kod kitapçığının mevcut olduğunu tespit etmekle birlikte, etik konusunun Borsa İstanbul'da işlem gören firmalar tarafından yeterince anlaşılamadığı da görülmüştür. Rekabet ortamının artmış olması şirketlerin etik olmayan uygulamalara daha olumlu bakmalarına neden olmaktadır. Skandallara sebebiyet verecek bu tür durumların yaşanmaması için tüm şirketlerin etik kod uygulamalarını zaman kaybetmeden hayata geçirmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kerr ve Smith 1995 yılında yaptıkları çalışmada muhasebe alanında etik eğitimi ile ilgili üç konuyu incelemişlerdir. İlk olarak etiğin gerçekten öğretilip öğretilmeyeceğini tartışmışlardır. Daha sonra muhasebe eğitimcileri tarafından etik konusunu sınıfa sunarken çeşitli yenilikçi yaklaşımlar ortaya konmaktadır. Son olarak öğrencilerin muhasebe eğitimi, muhasebe mesleği ve toplumdaki etik konularına ilişkin bakış açılarını ölçmek amacıyla anket uygulamışlardır. Yapılan anket sonucunda öğrencilerin, muhasebe mesleği ve topluma zarar veren bir etik eğitimi eksikliğinin varlığını gördüklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca öğrenciler etik ve ahlaki bir yönelim aradıklarını ve buna ihtiyaç duyduklarını söylemişlerdir. Son olarak eğitimcilerin, etik ve diğer konuları öğrencilere sunarken videokaset sunumları, ders kitabı kapsamı ve yayınlanmış makaleler gibi yenilikçi öğretim yaklaşımlarını kullanmalarının faydalı olacağı belirtilmiştir.

Loeb ve Rockness 1992 yılındaki çalışmalarında, Amerikan Muhasebe Birliği Komitesinin son üç yılda muhasebe programlarında veya yükseköğretimde etik öğretimini teşvik etmek için ortaya koyduğu yönergeler incelenmiştir. Çalışma sonucunda etik eğitimin muhasebe öğrencilerinin düşünme becerilerini geliştirmeleri için bir fırsat sağladığı vurgulanmıştır. Ayrıca muhasebe müfredatında etik konusunun Komitenin en az iki yıl içerisinde gelecekteki muhtemel güncellemelerine eklenmesinin beklendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Fischer ve Rosenzweig 1995 yılında yapmış oldukları çalışmalarında, lisans öğrencilerinin, MBA öğrencilerinin ve muhasebe uzmanlarının kazanç yönetiminin etik olarak kabul edilebilirliği konusundaki tutumlarını tespit etmek amacıyla anket uygulamışlardır. Çalışma sonucunda işletme öğrencileri ve muhasebe uzmanlarının şüpheli kazanç yönetimi uygulamalarına karşı etik açıdan duyarlı olmalarına rağmen hassasiyet seviyelerinin farklı olduğu görülmüştür. Doğru ve güvenilir bilginin varlığının muhasebe mesleğine halkın güveninin sağlanması konusunda ne kadar önemli olduğu vurgulanarak, Muhasebe ve MBA müfredatının, finansal bilgileri raporlarken yöneticilerin ve muhasebecilerin etik sorumluluklarına daha fazla önem vermesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Cohen vd. 1992’de yaptıkları araştırma ile IFAC tarafından yayınlanan “Muhasebe Meslek Mensupları için Etik Kurallar” standardı çerçevesinde bir mesleğin uluslararası davranış kurallarının kabul edilmesini ve uygulanmasını engelleyebilecek kültürel ve sosyoekonomik faktörler incelenmiştir. Çalışma sonucunda herhangi bir bilim dalındaki uzmanların karşılaştıkları etik ikilemlerin çok fazla olduğu vurgulanarak IFAC gibi bir kuruluşun etik davranışlara ilişkin ilkeleri barındıran bir kılavuz yayınlaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Dellaportas vd. 2014 yılındaki çalışmalarında, Avustralya'daki üniversitelerin lisans muhasebe müfredatındaki etik eğitiminin 2000 ile 2012 arasındaki 12 yılda nasıl geliştiğini araştırmak ve etik eğitimini arttırmanın önündeki engelleri analiz etmek üzere Avustralya'daki 39 üniversitenin muhasebe bölümlerine anket göndermişlerdir. Çalışma sonucunda nitelikli personel ve araştırma olanaklarının yetersizliği, etik eğitiminin geliştirilmesindeki en büyük engel olarak tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmacılar çalışmadaki katılımcıların, muhasebe eğitiminde etik konusunun gerekliliğinin tanınmasında belirgin bir artış olduğuna inandıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Ahadiat ve Mackie 1993'deki çalışmalarında, kamu muhasebe firmalarının işe alım kararlarında etik davranışa verdikleri önemi araştırmışlardır. Çalışma sonucunda etik davranışın bu işverenler için önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca muhasebe eğitimcilerinin öğrencilerine etik davranışların önemini anlatmaya devam etmeleri ve etik eğitimini muhasebe müfredatına tam olarak dahil etme konusundaki çabalarını gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çubukcu 2012'deki çalışmasında, etik konusunda çalışmalar yürüten IAESB'nin çalışmaları çerçevesinde Türkiye'deki, bünyesinde İ.İ.B.F. veya İşletme Fakültesi bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinin lisans ve yüksek lisans düzeyindeki ders programlarını inceleyerek, muhasebe meslek mensubu aday öğrencilere yönelik etik eğitimin ne zaman başlaması gerektiğini ve etik dersinin müfredatta ne kadar yer aldığını araştırmıştır. Çalışma sonucunda devlet ve vakıf üniversitelerinin lisans ve yüksek lisans düzeyindeki ders programlarında etik eğitime yeterince yer verilmediği görülmüştür. Etik eğitimin başlangıç zamanı olarak lisans seviyesi uygun görülmekle birlikte, etik dersinin seçmeli veya zorunlu bir ders olarak verilebileceği gibi başka derslerin içerisinde de verilmesinin uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Akın ve Özdaşlı 2014 yılında yaptıkları çalışmada, meslek yüksekokulunda eğitim gören öğrenciler ile muhasebe meslek mensubu kişilerin etik konusunu algılama biçimleri, muhasebe meslek mensuplarının uyması gereken etik unsurlar göz önünde bulundurularak karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda muhasebe meslek mensubu aday öğrenciler, mesleği icra eden meslek mensuplarının dürüstlük ve şeffaflık gibi etik unsurlara uymadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Meslek mensupları nezdinde etik ilkelere uygun davranmama eksikliğinin olduğu hem meslek mensupları tarafından hem de öğrenciler tarafından kabul edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Alkan 2015’de yaptığı çalışmasında, geleceğin muhasebe meslek mensubu adayı olan ve muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünde öğrenim gören 724 öğrenci üzerinde anket yöntemini uygulayarak yaptığı çalışmasında, öğrencilerin etik algı düzeyleri bazı değişkenler çerçevesinde incelemiştir. Çalışma sonucunda etik duyarlılık seviyeleri açısından kadın öğrencilerin etik duyarlılığı erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Yaş ilerledikçe etik duyarlılık düzeyinde azalma meydana geldiği, ayrıca ailenin gelir düzeyindeki artışın da öğrencilerin etik algı düzeyinin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ünsal 2009’da yapmış olduğu çalışmasında, muhasebede etik eğitimin sistem bileşenlerindeki kuramsal ve teknik anlamdaki eksikliklerini ortaya koyarak, etik eğitimin gerekçelerini IFAC’ın etik eğitimi kapsamında ele alarak, etik eğitimin her zaman iyileştirilmesi ve yenilenmesi konusunda etik kod ve denetim değerlerini işlemiştir. Eğitim-öğretimin bir parçası haline gelmiş bazı uygulamaların etik olmayan tarafları tespit edilerek, öğrencilere etik davranış biçimlerinin yerleştirilmesi ile ilgili bazı konulara vurgu yapılmıştır. Son olarak meslek mensubu ve uzmanlaşma aşamasında olan öğrencilere etik alışkanlıkların kazandırılması gerektiği tespiti yapılarak, bu alışkanlıkların iş hayatında korunması ve özendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Güney 2018’de yaptığı çalışmasında, Kocaeli Üniversitesi Gazanfer Bilge Meslek Yüksekokulu’nda muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünde öğrenim gören öğrencilere yüz yüze anket yöntemini uygulayarak öğrencilerin meslek etiği algı düzeylerini çeşitli demografik değişkenler çerçevesinde incelemiştir. Çalışma sonucunda öğrenciler etik konusunun eğitim ve öğretimde daha fazla yer almasını belirtmişlerdir. Ayrıca cinsiyete göre yapılan karşılaştırma neticesinde etik ilkeler bazında kadın öğrencilerin algı düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.

3.6. Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi

3.6.1. Demografik Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin frekans analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. 1 Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımları

<i>Cinsiyet</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Kadın	142	44,4
Erkek	178	55,6
Toplam	320	100

Tablo 3.1'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin %44,4'ü kadın ve %55,6'sı erkektir. Buna göre aralarında çok fark olmasa da anketi ağırlıklı olarak erkek öğrenciler cevaplamıştır.

Tablo 3. 2 Öğrencilerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Yaş</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
17-27	282	88,2
28-38	35	11
39-49	2	0,6
50-59	1	0,3
Toplam	320	100

Tablo 3.2'de, öğrencilerin yaş durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin %88,2 ile büyük oranda 17-27 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %11'i ise 28-38 yaş aralığında yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sadece %0,3'ü 50-59 yaş aralığında yer almaktadır. Bu durum katılımcıların ağırlıklı olarak 17-27 yaş aralığındaki öğrencilerden oluştuğunu göstermektedir. Lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin araştırmaya katılımının fazla olması, en fazla katılımın bu yaş aralığında olmasının sebebi olarak gösterilebilir.

Tablo 3. 3 Öğrencilerin Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı

<i>Öğrenim Düzeyi</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Lisans	268	83,7
Yüksek Lisans	52	16,3
<i>Toplam</i>	<i>320</i>	<i>100</i>

Tablo 3.3 incelendiğinde, öğrencilerin öğrenim düzeylerine ilişkin dağılımda araştırmaya katılanların %83,7 ile Lisans düzeyinde eğitim gören öğrenciler olduğu görülmektedir. Tabloya göre araştırmaya katılan öğrencilerin %16,3'ü de Yüksek Lisans öğrencileridir.

Tablo 3. 4 Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı

<i>Sınıf</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
1.Sınıf	44	13,8
2.Sınıf	33	10,3
3.Sınıf	100	31,3
4.Sınıf	91	28,4
Yüksek Lisans 1.Sınıf	36	11,3
Yüksek Lisans 2.Sınıf	16	5
<i>Toplam</i>	<i>320</i>	<i>100</i>

Tablo 3.4'te öğrencilerin sınıflarına göre dağılımı incelendiğinde araştırmaya katılanların %13,8'i birinci sınıf, %10,3'ü ikinci sınıf, %31,3'ü üçüncü sınıf, %28,4'ü dördüncü sınıf, %11,3'ü yüksek lisans birinci sınıf ve %5'i yüksek lisans ikinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Üçüncü sınıf öğrencilerinin katılım yüzdesinin yüksek olmasının sebebi, bu öğrencilere yüz yüze anket uygulanmış olmasıdır.

Tablo 3. 5 Öğrencilerin Herhangi Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Daha Önce Herhangi Bir İşte Çalıştınız mı?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	279	87,2
Hayır	41	12,8
Toplam	320	100

Tablo 3.5'e göre öğrencilerin daha önce herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına ilişkin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, %87,2'lik bir oranla öğrencilerin daha önce herhangi bir işte çalıştıkları görülmektedir. Tabloya göre araştırmaya katılanların sadece %12,8'i daha önce herhangi bir işte çalışmamıştır.

Tablo 3. 6 Öğrencilerin Muhasebe ile İlgili Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Daha Önce Muhasebe ile İlgili Bir İşte Çalıştınız mı?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	82	25,6
Hayır	238	74,4
Toplam	320	100

Tablo 3.6 incelendiğinde, muhasebe ile ilgili bir işte çalışma durumlarına ilişkin dağılımda öğrencilerin %25,6'sının daha önce muhasebe ile ilgili bir işte çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin %74,4'ü daha önce muhasebe ile ilgili bir işte çalışmamıştır.

Tablo 3. 7 Öğrencilerin, Muhasebecilik Mesleğine İlişkin Frekans Dağılımı

<i>Ailede Muhasebecilik Mesleğini Yapan Var mı?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	65	20,3
Hayır	255	79,7
Toplam	320	100

Tablo 3.7'ye bakıldığında, öğrencilerin %20,3'ü ailede muhasebecilik mesleğini yapan var derken, öğrencilerin %79,7'sinin cevabı ise ailede muhasebecilik mesleğini yapan olmadığı yönündedir.

Tablo 3. 8 Öğrencilerin, Muhasebe Kariyeri ile İlgili Bilgilerine Göre Dağılımı

<i>Muhasebe Kariyeri ile İlgili Bilginiz Var mı?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	167	52,2
Hayır	153	47,8
Toplam	320	100

Tablo 3.8 incelendiğinde, öğrencilerin %52,2 ile yüksek oranda muhasebe kariyeri ile ilgili bilgi sahibi olduğu görülürken, %47,8'inin ise muhasebe kariyeri hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Muhasebe kariyeri hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin sayısının fazla olması, mezun olduktan sonra muhasebecilik mesleğini seçen öğrencilerin genellikle işletme bölümü mezunları olması gerekçe olarak gösterilebilir.

Tablo 3. 9 Öğrencilerin, Muhasebe Mesleğini Seçme Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Gelecekte Muhasebe Mesleğini Seçmeyi Düşünüyor musunuz?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	104	32,5
Hayır	216	67,5
Toplam	320	100

Tablo 3.9'a göre öğrencilerin %32,5'i gelecekte muhasebe mesleğini seçmeyi düşündüğünü ifade ederken, %67,5'i ise gelecekte muhasebe mesleğini seçmeyi düşünmediğini ifade etmektedir.

Tablo 3. 10 Öğrencilerin, Etik Dersi Alma Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Üniversitede Etik Dersi Aldınız mı?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	92	28,7
Hayır	228	71,3
Toplam	320	100

Tablo 3.10 incelendiğinde, öğrencilerin %28,7'sinin üniversitede etik dersi aldıkları görülmektedir. Yine öğrencilerin %71,3 gibi yüksek bir oranla üniversitede etik dersi almadıkları görülmektedir. Bunun sebebi olarak Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümü Lisans ve Yüksek Lisans müfredatında 2019-2020 eğitim-öğretim yılında etik dersi olmadığı tespit edilmiştir. Etik dersi aldım diyenlerin ağırlıklı olarak Lisans eğitimini başka üniversitelerde alan ve İşletme bölümü müfredatında etik dersi olan Yüksek Lisans öğrencileri oldukları söylenebilir. Bunun yanında etik dersi aldım diyen ve Lisans düzeyinde eğitim alan öğrencilerin de daha önceki yıllarda müfredatta etik dersinin olması ihtimali ile yine müfredatta okutulan Denetim, Maliyet Muhasebesi veya Muhasebe Uygulamaları gibi derslerin içeriğinde etik konusunun geçmiş olması ihtimali nedeniyle olduğu söylenebilir.

Tablo 3. 11 Öğrencilerin, Etiksel Sorunları Çözme Durumuna Göre Dağılımı

<i>Üniversitede Etik Dersi Almış Olmak, İş Hayatında Etiksel Sorunları Çözmede Yardımcı Olur Mu?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	133	41,6
Hayır	38	11,9
Emin Değilim	149	46,6
Toplam	320	100

Tablo 3.11'e bakıldığında, öğrencilerin %41,6'sı Üniversitede etik dersi almış olmanın iş hayatında karşılaşılabilecekleri etiksel sorunları çözmede yardımcı olacağını, %11,9'u etik dersi almış olmanın iş hayatında karşılaşılabilecekleri etiksel sorunları çözmede yardımcı olmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin %46,6'sı ise etik dersi almış olmanın iş hayatındaki karşılaşılabilecekleri etiksel sorunları çözmede yardımcı olacağı konusunda kararsız kalmıştır. Öğrencilerin bu konuda yüksek oranda kararsız kalmalarının sebebi olarak müfredatta etik dersinin olmayışı gösterilebilir.

Tablo 3. 12 Öğrencilerin, Etik Dersinin Önerilme Durumuna Göre Dağılımı

<i>Etik Dersi Seçmeli Olarak Önerilmiş Olsaydı Seçer miydiniz?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	180	56,3
Hayır	43	13,4
Emin Değilim	97	30,3
Toplam	320	100

Tablo 3.12 incelendiğinde, etik dersi seçmeli olarak önerilse öğrencilerin %56,3 ile çoğunluğunun etik dersini seçmeli olarak almak istediği görülmektedir. Öğrencilerin %13,4 gibi düşük oranı etik dersini seçmeli olarak önerilse dahi seçmek istemediği ve son olarak %30,3 ile dersi seçip seçmeme konusunda öğrencilerin karasız kaldıkları görülmektedir.

Tablo 3. 13 Öğrencilerin, Etik Konusundan Bahsedilme Durumuna Göre Dağılımı

<i>Almış Olduğunuz Muhasebe Derslerinde Etik Konusundan Bahsedildi mi?</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	121	37,8
Hayır	199	62,2
Toplam	320	100

Tablo 3.13'e göre öğrencilerin %37,8'i almış oldukları muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedildiğini söylediği görülürken, öğrencilerin %62,2'si ise almış oldukları muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedilmediğini ifade etmiştir.

3.6.2. Faktör Analizi

Araştırmanın konusunu oluşturan, işletme bölümü lisans ve yüksek lisans eğitimine devam eden öğrencilerin etik algılarına ve etik davranma niyetlerine ilişkin anket maddeleri üç boyutta gruplandırılmıştır. Öğrencilerin etik algılarını ve etik davranma niyetlerini farklı boyutlarda ele alan bu faktörlerin, toplam 15 maddeden oluşan ölçek aracılığıyla analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. 14 Etik Algısı ve Etik Davranma Niyeti Maddelerine İlişkin Faktör Analizi

<i>Maddeler</i>	<i>Faktör Adı</i>	<i>Faktör 1</i>	<i>Faktör 2</i>	<i>Faktör 3</i>
M1- Etik, iş hayatında önemlidir.	Etiğin Önemi	.960		
M2- İşletme bölümü derslerinde etik konusu önemlidir.		.848		
M3- İş hayatında işimle ilgili aldığım kararlarda etik önemlidir.		.826		
M4- İş hayatında kendimle ilgili aldığım kararlarda etik önemlidir.		.824		
	Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi			
M6- İş hayatında etiksel konuların tanımlanmasına yardımcı olma			.782	
M7- Sorumluluk duygusunu geliştirme			.821	
M8- Etiksel problemleri (ikilemleri) ele alma yeteneği geliştirme			.849	
M9- Meslek mensubu aday öğrencilere, muhasebe mesleğindeki belirsizlikler ile baş edebilmeyi öğretme			.988	
M10- Meslek mensubu aday öğrencilerin etiksel davranışlarına yön verme			.962	
M11- Meslek mensubu aday öğrencilerin etik ile ilgili konularda bilinçli olmalarını sağlar.			.921	
M12- Ofis malzemeleri kişisel işler için de kullanılabilir.	Etik Davranma Niyeti			.777
M13- Bireyler, kariyerleri için etik standartlardan taviz verebilirler.				.826
M14- Bireyler, işyeri ile ilgili bilgileri aynı işyerinde çalışmayan kişilerle paylaşabilirler.				.834
M15- İş yerinde daha etkin olabilmek için var olan kurallar devre dışı bırakılabilir.				.814
Toplam Varyans: 79,705				
KMO Değeri: ,910				
Barlett Test Ki-Kare: 4182,059 df: 91 p=.000				

Anket sorularında madde 5 aynı anda iki faktöre yüklendiğinden dolayı ilgili boyuttan çıkartılmıştır. Tablo 3.14'deki değerler incelendiğinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .91 olduğu görülmektedir. KMO, bireysel ve çoklu değişkenler için hesaplanabilir ve değişkenler arasındaki kare korelasyonun, değişkenler arasındaki kare kısmi korelasyona oranını temsil eder. KMO istatistiği, 0 ile 1 arasında değişir. 0,5 ile 0,7 arasındaki değerler kötü, 0,7 ile 0,8 arası değerler iyi, 0,8 ile 0,9 arası değerler harika ve 0,9'un üzerindeki değerler mükemmeldir (Field, 2013:647). Tablo 3.14'de KMO değeri .91 olarak bulunmuş ve bu değer veri setinin faktör analizi için mükemmel olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada Bartlett's Test of Sphericity anlamlılık düzeyi $p=,000$ olarak hesaplanmıştır.

Yapılan faktör analizi sonucunda birinci faktör toplam varyansın %53,067'sini, ikinci faktör toplam varyansın %19,038'ini, üçüncü faktör ise toplam varyansın %7,601'ini açıklamaktadır. Üç faktör toplam varyansın %79,705'ini açıklamaktadır.

Etik algısı ve etik davranma niyeti maddelerine ilişkin faktör analizi sonucunda “Etiğin Önemi” olarak isimlendirilen birinci faktör grubuna ait maddelerin faktör yükleri 0,96 ile 0,82 arasındadır. İkinci faktör olan “Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi” faktör grubuna ait maddelerin faktör yükleri 0,98 ile 0,78 arasındadır. Son olarak üçüncü faktör olan “Etik Davranma Niyeti” faktör grubuna ait maddelerin faktör yükleri de 0,83 ile 0,77 arasında değişmektedir.

3.6.3. Güvenilirlik Analizi ve Sonuçları

Güvenilirlik, yapılan ölçümün farklı yerlerde ve bağımsız ölçümlerde aynı sonucu vermesidir. Yani ölçeğin ölçmek istediği özelliği ne kadar doğru ölçtüğünü ve ölçeğin sürekliliğini gösterir. Ayrıca güvenilirlik, ölçekteki soruların birbiriyle tutarlılığını ve ele alınan oluşumun yeterliliğini açıklayan bir kavramdır. Kısacası güvenilirlik, ölçümün tutarlı olmasının ölçütü olarak tanımlanabilir (Çakmur 2012:340).

Araştırmada kullanılan ölçme aracının güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alpha formülü kullanılmıştır. Cronbach alpha değeri maddelerin varyans değerlerini dikkate alır. Maddelerin varyansları toplamı, toplam puanların varyansından küçük olduğu durumda alfa değeri büyük çıkar. Yani katılımcıya ait cevaplar ölçeğin içerisinde büyük ölçüde tutarlı olmalıdır (Şencan, 2005:231). Likert tarzı ölçeklerde Cronbach Alpha katsayısı oldukça kullanılmaktadır. Cronbach Alpha değerinin güvenilirlik aralıkları aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Uzunsakal ve Yıldız, 2018:19).

- $0 < R_2 < 0.40$ ise güvenilir değil
 $0.40 < R_2 < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte
 $0.60 < R_2 < 0.80$ ise oldukça güvenilir
 $0.80 < R_2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirlikte

Tablo 3. 15 Güvenilirlik Analizi Sonuçları

<i>Cronbach's Alpha</i>	<i>Madde Sayısı</i>
0,89	15

Tablo 3.15 incelendiğinde çalışmanın güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha) değeri 0,89 olarak bulunmuştur. Bu değer çalışmanın güvenilirlik düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Ayrıca araştırmada kullanılan boyutların güvenilirlik analizi için ortalama, standart sapma, düzeltilmiş madde toplam korelasyonu ve Cronbach Alpha değerleri hesaplanarak aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3. 16 Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları

<i>Maddeler</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>S.S.</i>	<i>Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu</i>	<i>Cronbach Alpha Değeri(a)</i>
<i>Tüm Boyut</i>				.947
<i>M1-</i> Etik, iş hayatında önemlidir.	5,76	.610	.888	
<i>M2-</i> İşletme bölümü derslerinde etik konusu önemlidir.	5,50	.624	.873	
<i>M3-</i> İş hayatında işimle ilgili aldığım kararlarda etik önemlidir.	5,64	.585	.892	
<i>M4-</i> İş hayatında kendimle ilgili aldığım kararlarda etik önemlidir.	5,56	.624	.833	

Yukarıdaki tabloda etiğin önemi boyutuna ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları verilmiştir. Boyutun Cronbach Alpha değerinin .947 olduğu tespit edilmiştir. Etiğin önemine ilişkin boyutun düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .888 ile .833 arasında değişim göstermektedir.

Tablo 3. 17 Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları

<i>Maddeler</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>S.S.</i>	<i>Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu</i>	<i>Cronbach Alpha Değeri(α)</i>
<i>Tüm Boyut</i>				.959
<i>M5-</i> Muhasebe ile ahlaki konuları ilişkilendirme	5,25	.713	.756	
<i>M6-</i> İş hayatında etiksel konuların tanımlanmasına yardımcı olma	5,17	.670	.889	
<i>M7-</i> Sorumluluk duygusunu geliştirme	5,31	.688	.895	
<i>M8-</i> Etiksel problemleri (ikilemleri) ele alma yeteneği geliştirme	5,13	.693	.881	
<i>M9-</i> Meslek mensubu aday öğrencilere, muhasebe mesleğindeki belirsizlikler ile baş edebilmeyi öğretme	4,90	.696	.849	
<i>M10-</i> Meslek mensubu aday öğrencilerin etiksel davranışlarına yön verme	5,07	.657	.859	
<i>M11-</i> Meslek mensubu aday öğrencilerin etik ile ilgili konularda bilinçli olmalarını sağlar.	5,15	.653	.859	

Tablo 3.17’de muhasebe eğitiminde etiğin önemi boyutuna ilişkin güvenilirlik analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Boyutun Cronbach Alpha değerinin .959 olduğu tespit edilmiştir. Muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyutun düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .895 ile .756 arasında değişim göstermektedir.

Tablo 3. 18 Etik Davranma Niyeti Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları

<i>Maddeler</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>S.S.</i>	<i>Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu</i>	<i>Cronbach Alpha Değeri(α)</i>
<i>Tüm Boyut</i>				.829
<i>M12-</i> Ofis malzemeleri kişisel işler için de kullanılabilir.	3,12	.975	.605	
<i>M13-</i> Bireyler, kariyerleri için etik standartlardan taviz verebilirler.	2,75	.882	.687	
<i>M14-</i> Bireyler, işyeri ile ilgili bilgileri aynı işyerinde çalışmayan kişilerle paylaşabilirler.	2,21	.817	.699	
<i>M15-</i> İş yerinde daha etkin olabilmek için var olan kurallar devre dışı bırakılabilir.	2,59	.855	.637	

Tablo 3.18’de öğrencilerin etik davranma niyeti boyutuna ilişkin güvenilirlik analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Boyutun Cronbach Alpha değerinin .829 olduğu tespit edilmiştir. Etik davranma niyetine ilişkin boyutun düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları .699 ile .605 arasında değişim göstermektedir.

3.6.4. Faktör Analizinden Sonra Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analizi

Tablo 3. 19 Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi Boyutuna İlişkin Güvenilirlik Analiz Sonuçları

<i>Maddeler</i>	<i>$\bar{X}$</i>	<i>S.S.</i>	<i>Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu</i>	<i>Cronbach Alpha Değeri(a)</i>
<i>Tüm Boyut</i>				.960
<i>M6-</i> İş hayatında etiksel konuların tanımlanmasına yardımcı olma	5,17	.669	.867	
<i>M7-</i> Sorumluluk duygusunu geliştirme	5,30	.695	.884	
<i>M8-</i> Etiksel problemleri (ikilemleri) ele alma yeteneği geliştirme	5,13	.695	.878	
<i>M9-</i> Meslek mensubu aday öğrencilere, muhasebe mesleğindeki belirsizlikler ile baş edebilmeyi öğretme	4,90	.699	.860	
<i>M10-</i> Meslek mensubu aday öğrencilerin etiksel davranışlarına yön verme	5,07	.656	.876	
<i>M11-</i> Meslek mensubu aday öğrencilerin etik ile ilgili konularda bilinçli olmalarını sağlar.	5,14	.657	.871	

Tablo 3.19 incelendiğinde 5. maddenin ölçekten çıkartılmasıyla yapılan güvenilirlik analizi sonuçlarına göre muhasebe eğitiminde etiğin önemi boyutunun Cronbach Alpha değeri .960 olarak tespit edilmiştir. Muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyutun düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları ise .884 ile .860 arasında değişim göstermektedir.

3.6.5. Normallik Testi

Normallik testi, toplam puanların ana kütleyi temsil etmesi açısından önemlidir. Yapılan analizler, örneklem verilerinin ana kütleye paralel olup olmadığı ile ilgili bilgiler vererek, ölçek verilerinin ana kütledekine benzer şekilde hangi ölçüde normal dağılım özelliği sergilediğini tespit eder (Şencan, 2005:193).

Verilerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Test sonuçlarına ilişkin değerler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. 20 Boyutlara İlişkin Normallik Testi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Kolmogorov-Smirnov</i>		<i>Shapiro-Wilk</i>		Çarpıklık	Basıklık
	İstatistik	Sig.	İstatistik	Sig.		
Etiğin Önemi	.180	.000	.844	.000	-1,182	.632
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi	.112	.000	.926	.000	-.714	-.340
Etik Davranma Niyeti	.146	.000	.895	.000	.960	.181

Tablo 3.20 incelendiğinde, yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda üç boyutun da anlamlılık değerlerinin (p: .000) 0.05'den küçük olduğu görülmektedir. Bu nedenle üç boyutun %95 güven aralığında normal dağılım göstermediği ifade edilebilir. Ancak çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakıldığında Etiğin Öneme ilişkin çarpıklık katsayısı -1,182 basıklık katsayısı .632, Muhasebe Eğitiminde Etiğin Öneme ilişkin çarpıklık katsayısı -.714 basıklık katsayısı -.340, Etik Davranma Niyetine ilişkin çarpıklık katsayısı .960 basıklık katsayısı ise .181'dir. Çarpıklık katsayısı $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değerler alabilir. Ancak çarpıklık ölçüsü ± 3 aralığında değerler alması halinde (bazı yazarlara göre ± 2) normal kabul edilmektedir (Kalaycı, 2014:6). Ayrıca seçilen örneklem büyüklüğü $n > 30$ olduğu sürece verilerin normal dağılım özelliğine sahip oldukları varsayılır. Verilerin ana kütledeki dağılımı çarpık veya basık olabilir. Ancak belli bir büyüklüğe sahip örneklem verilerinde ana kütledeki dağılıma bakılmadan merkezi limit teoremi devreye girerek verilerin normal dağılım eğrisine uygun olduğu varsayılır (Şencan, 2005:193). Bu nedenle verilerin bundan sonraki analizine parametrik test yöntemleriyle devam edilmiştir.

3.6.6. Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Araştırmanın hipotezleri kapsamında, öğrencilerin üç boyut çerçevesinde etik algılarının ve etik davranma niyetlerinin; cinsiyet, öğrenim düzeyleri (Lisans-Yüksek Lisans), ailede muhasebecilik mesleğini yapan olup olmama durumu, üniversitede etik dersi alıp almama durumları, üniversitede etik dersi almış olmalarının, iş hayatındaki etiksel sorunları çözmede yardımcı olup olmaması, seçmeli olarak önerilmiş olsa etik dersini seçip seçmemeleri ve alınan muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedilme durumları arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır.

Tablo 3. 21 Cinsiyet Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Sayı(N)</i>	<i>Ortalama (X̄)</i>	<i>t</i>	<i>Sd (df)</i>	<i>P Değeri</i>
Etikğin Önemi	Kadın	141	5,5957	-.269	314	.788
	Erkek	175	5,6414			
	Kayıp Veri	4				
Muhasebe Eğitiminde Etikğin Önemi	Kadın	141	5,2069	.874	316	.383
	Erkek	177	5,0556			
	Kayıp Veri	2				
Etik Davranma Niyeti	Kadın	142	2,4032	2,877	317	.004
	Erkek	177	2,8941			
	Kayıp Veri	1				

*Öğrencilerin cevapladığı anketlerde kayıp veri bulunduğundan dolayı, yapılan testlerde toplam sayı değişkenlik gösterebilmektedir.

P değerleri, bir tahmininin varsayılmış bir değerden önemli ölçüde farklı olup olmadığını değerlendirmek için kullanılır. Geleneksel olarak, p değeri 0,05 olarak alınır. P değerleri sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlememize yardımcı olacak ek bilgiler sunar. Örneklem ne kadar büyükse, belirsizlik o kadar az olur ve dolayısıyla istatistiksel olarak anlamlı ilan edilebilecek gözlemlenen etki o kadar küçük olur ($p < 0.05$). Bu nedenle, bir örnek çok büyükse, çok küçük bir fark bile istatistiksel olarak önemli olabilir (Doll ve Carney, 2005:133-134).

Tablo 3.21’de, cinsiyet değişkeninin boyutlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tablo 3.21 incelendiğinde etiğin önemine ilişkin boyutta p değeri .788, muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyutta p değeri .383 ve etik davranma niyetine ilişkin boyutta ise p değeri .004 olarak çıkmıştır. Üç boyutun p değerleri incelendiğinde ilk iki boyut için cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre H_1 ve H_2 hipotezleri reddedilmiştir. Etik davranma niyetine ilişkin boyut incelendiğinde ise cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p: .004$ $p<0.05$). Bu durumda erkek öğrencilerin etik davranma niyetlerinin kadın öğrencilerden daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. (Erkek Ort.: 2,8941, Kadın Ort.: 2,4032). Bu sonuçtan hareketle H_3 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3. 22 Öğrenim Düzeyine Göre T-Testi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Öğrenim Düzeyi</i>	<i>Sayı(N)</i>	<i>Ortalama ($\bar{X}$)</i>	<i>t</i>	<i>Sd (df)</i>	<i>p Değeri</i>
Etiğin Önemi	Lisans	264	5,5360	2,293	314	.023
	Yüksek Lisans	52	6,0529			
	Kayıp Veri	4				
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi	Lisans	266	5,0739	1,283	316	.200
	Yüksek Lisans	52	5,3718			
	Kayıp Veri	2				
Etik Davranma Niyeti	Lisans	267	2,7369	1,625	317	.105
	Yüksek Lisans	52	2,3606			
	Kayıp Veri	1				

*Öğrencilerin cevapladığı anketlerde kayıp veri bulunduğundan dolayı, yapılan testlerde toplam sayı değişkenlik gösterebilmektedir.

Tablo 3.22’de, öğrencilerin öğrenim durumlarının boyutlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tablo 3.22 incelendiğinde etiğin önemine ilişkin boyutta p değeri .023, muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyutta p değeri .200 ve etik davranma niyetine ilişkin boyutta ise p değeri .105 olarak çıkmıştır. Üç boyutun p değerleri incelendiğinde etiğin önemine ilişkin boyut için öğrenim düzeyi değişkenine göre lisans ve yüksek lisans öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p: .023$ $p<0.05$). Bu durumda

yüksek lisans öğrencilerinin etiğin önemine ilişkin algılarının, lisans öğrencilerinin etiğin önemine ilişkin algılarından daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. (Lisans Ort.: 5,5360, Yüksek Lisans Ort.: 6,0529). Bu sonuca göre **H₄** hipotezi kabul edilmiştir. Muhasebe eğitiminde etiğin önemi ve etik davranma niyeti boyutları için öğrenim düzeyi değişkenine göre lisans ve yüksek lisans öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuçtan hareketle **H₅** ve **H₆** hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 3. 23 Üniversitede Etik Dersi Alma Değişkenine Göre T-Testi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Etik Dersi Alma Durumu</i>	<i>Sayı(N)</i>	<i>Ortalama ($\bar{X}$)</i>	<i>t</i>	<i>Sd (df)</i>	<i>p Değeri</i>
Etiğin Önemi	Evet	90	5,8972	2,082	314	.038
	Hayır	226	5,5111			
	Kayıp Veri	4				
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi	Evet	92	5,2464	.918	316	.359
	Hayır	226	5,0723			
	Kayıp Veri	2				
Etik Davranma Niyeti	Evet	92	2,4375	1,773	317	.077
	Hayır	227	2,7720			
	Kayıp Veri	1				

*Öğrencilerin cevapladığı anketlerde kayıp veri bulunduğundan dolayı, yapılan testlerde toplam sayı değişkenlik gösterebilmektedir.

Tablo 3.23'te, üniversitede etik dersi (meslek etiği, iş etiği vb.) alma durumunun boyutlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tablo 3.23'e bakıldığında, etiğin önemine ilişkin boyutta p değeri .038, Muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyutta p değeri .359 ve etik davranma niyetine ilişkin boyutta ise p değeri .077 olarak çıkmıştır. Daha önce üniversitede etik dersi aldım diyen öğrencilerin, etiğin önemine ilişkin algılarının, daha önce üniversitede etik dersi almadım diyen öğrencilerin algılarından yüksek olduğunu söylemek mümkündür. (p: .038 p<0.05). (Evet Diyenlerin Ort.: 5,8972, Hayır Diyenlerin Ort.: 5,5111). Bu sonuçlara göre **H₇** hipotezi kabul edilirken **H₈** ve **H₉** hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 3. 24 Muhasebe Derslerinde Etik Konusundan Bahsedilme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Etik Konusundan Bahsedilme Durumu</i>	<i>Sayı(N)</i>	<i>Ortalama ($\bar{X}$)</i>	<i>t</i>	<i>Sd (df)</i>	<i>p Değeri</i>
Etğin Önemi	Evet	119	5,8634	2,325	270,47	.021
	Hayır	196	5,4719			
	Kayıp Veri	5				
Muhasebe Eğitiminde Etğin Önemi	Evet	121	5,3361	1,983	273,95	.048
	Hayır	196	4,9940			
	Kayıp Veri	3				
Etik Davranma Niyeti	Evet	121	2,6798	.011	232,26	.991
	Hayır	197	2,6777			
	Kayıp Veri	2				

*Öğrencilerin cevapladığı anketlerde kayıp veri bulunduğundan dolayı, yapılan testlerde toplam sayı değişkenlik gösterebilmektedir.

Tablo 3.24’de, alınan muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedilme durumunun boyutlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tablo 3.24 incelendiğinde, etğin önemine ilişkin boyutta p değeri .021, Muhasebe eğitiminde etğin önemine ilişkin boyutta p değeri .048 ve etik davranma niyetine ilişkin boyutta ise p değeri .991 olarak çıkmıştır. Almış olduğum muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedildi diyen öğrencilerin, etğin önemine ve muhasebe eğitiminde etğin önemine ilişkin algılarının, almış olduğum muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedilmedi diyen öğrencilerin algılarından daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. (p: .021 $p < 0.05$), (p: .048 $p < 0.05$) (Evet Diyenlerin Ort.: 5,8634, Hayır Diyenlerin Ort.: 5,4719) , (Evet Diyenlerin Ort.: 5,3361, Hayır Diyenlerin Ort.: 4,9940). Bu sonuçlardan hareketle **H₁₀** ve **H₁₁** hipotezleri kabul edilirken, **H₁₂** hipotezi reddedilmiştir.

3.6.7. Tek Yönlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları

Tek yönlü varyans analizi, iki ya da daha fazla örnek kütleyle veya gruba ait puan ortalamaları/toplam puanları arasında önemli derecede farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılır. Tek yönlü varyans analizi bağımsız ve bağımlı örnek kütlelerde uygulanabilir (Şencan, 2005:322).

Tablo 3. 25 Etiksel Sorunları Çözme Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Sizce Üniversitede Etik Dersi Almış Olmak, İş Hayatında Etiksel Sorunları Çözmede Yardımcı Olur Mu?</i>	<i>Sayı(N)</i>	<i>Ortalama ($\bar{X}$)</i>	<i>S.S.</i>	<i>F</i>	<i>p Değeri</i>
Etigin Önemi	Evet	131	5,86	1,52	2,873	.058
	Hayır	37	5,43	1,44		
	Emin Değilim	147	5,46	1,45		
	Kayıp Veri	5				
	Toplam	315	5,62	1,49		
Muhasebe Eğitiminde Etigin Önemi	Evet	133	5,53	1,45	9,118	.000
	Hayır	37	4,57	1,75		
	Emin Değilim	147	4,90	1,45		
	Kayıp Veri	3				
	Toplam	317	5,12	1,53		
Etik Davranma Niyeti	Evet	133	2,53	1,52	1,637	.196
	Hayır	37	3,02	1,62		
	Emin Değilim	148	2,71	1,51		
	Kayıp Veri	2				
	Toplam	318	2,67	1,53		

*Öğrencilerin cevapladığı anketlerde kayıp veri bulunduğundan dolayı, yapılan testlerde toplam sayı değişkenlik gösterebilmektedir.

Tablo 3.25’de üniversitede etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözmede yardımcı olma durumunun boyutlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tablo 3.25 incelendiğinde muhasebe eğitiminde etigin önemine ilişkin boyutta evet diyenlerin sayısı 133, hayır diyenlerin sayısı 37 ve emin değilim diyenlerin sayısı 147’dir. Yine tabloya göre evet diyenlerin ortalamasının 5,53, hayır diyenlerin ortalamasının 4,57 ve emin değilim diyenlerin ortalamasının 4,90 olduğu görülmektedir. Öğrenciler arasındaki bu farkın istatistiksel olarak

(F:9,118 ve p: .000) anlamlı olduğunu söylemek mümkündür. Test sonuçlarına göre anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post hoc testi yapılmıştır.

Tablo 3. 26 Post Hoc Test Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Sizce Üniversitede Etik Dersi Almış Olmak, İş Hayatında Etiksel Sorunları Çözmede Yardımcı Olur Mu?</i>	<i>Sizce Üniversitede Etik Dersi Almış Olmak, İş Hayatında Etiksel Sorunları Çözmede Yardımcı Olur Mu?</i>	<i>Ortalama Fark</i>	<i>p Değeri</i>
Etiğin Önemi	Evet	Hayır	,42722	,303
		Emin Değilim	,40043	,081
	Hayır	Evet	-,42722	,303
		Emin Değilim	-,02680	,995
	Emin Değilim	Evet	-,40043	,081
		Hayır	,02680	,995
Muhasebe Eğitiminde Etiğin Önemi	Evet	Hayır	,95726*	,003
		Emin Değilim	,63134*	,002
	Hayır	Evet	-,95726*	,003
		Emin Değilim	-,32592	,495
	Emin Değilim	Evet	-,63134*	,002
		Hayır	,32592	,495
Etik Davranma Niyeti	Evet	Hayır	-,49695	,219
		Emin Değilim	-,18952	,585
	Hayır	Evet	,49695	,219
		Emin Değilim	,30743	,551
	Emin Değilim	Evet	,18952	,585
		Hayır	-,30743	,551

Tablo 3.26 incelendiğinde yapılan post hoc testi sonucunda, üniversitede etik dersi almış olmak, iş hayatındaki etiksel sorunları çözmede yardımcı olur mu? Sorusuna evet diyenlerin ortalamasının, muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyutta hayır diyenlerin ve emin değilim diyenlerin ortalamasından büyük olduğu (Ortalama Fark: Evet-Hayır = ,95726, Evet-Emin Değilim = ,63134) (p:.003 p<0.05, p:.002 p<0.05) görülmektedir. Buna göre üniversitede etik dersi almış olmak, iş hayatındaki etiksel sorunları çözmede yardımcı olur mu? Sorusuna evet cevabını veren öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarının, soruya

hayır ve emin değilim diyen öğrencilerin algı düzeylerinden daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonuçlara göre H_{14} hipotezi kabul edilirken, H_{13} ve H_{15} hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 3. 27 Etik Dersinin Önerilmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Etik Dersi Seçmeli Olarak Önerilmiş Olsaydı Seçer Miydiniz?</i>	<i>Sayı(N)</i>	<i>Ortalama ($\bar{X}$)</i>	<i>S.S.</i>	<i>F</i>	<i>p Değeri</i>
Etigin Önemi	Evet	176	5,81	1,51	8,939	.000
	Hayır	42	4,75	1,75		
	Emin Değilim	97	5,63	1,19		
	Kayıp Veri	5				
	Toplam	315	5,61	1,49		
Muhasebe Eğitiminde Etigin Önemi	Evet	179	5,41	1,44	11,787	.000
	Hayır	42	4,20	1,89		
	Emin Değilim	96	4,99	1,35		
	Kayıp Veri	3				
	Toplam	317	5,12	1,53		
Etik Davranma Niyeti	Evet	178	2,43	1,47	5,343	.005
	Hayır	43	3,00	1,63		
	Emin Değilim	97	2,98	1,52		
	Kayıp Veri	2				
	Toplam	318	2,67	1,53		

*Öğrencilerin cevapladığı anketlerde kayıp veri bulunduğundan dolayı, yapılan testlerde toplam sayı değişkenlik gösterebilmektedir.

Tablo 3.27’de etik dersinin seçmeli olarak önerilmesi durumunun boyutlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Tablo 3.27 incelendiğinde etigin önemine ilişkin boyutta, seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçerdim sorusuna evet diyenlerin sayısı 176, hayır diyenlerin sayısı 42 ve emin değilim diyenlerin sayısı 97’dir. Evet diyenlerin ortalaması 5,81, hayır diyenlerin ortalaması 4,75 ve emin değilim diyen öğrencilerin ortalaması 5,63’tür. Öğrenciler arasındaki bu farkın istatistiksel açıdan (F: 8,939 ve p: .000) anlamlı olduğu görülmektedir.

Muhasebe eğitiminde etigin önemine ilişkin boyutta, seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçerdim sorusuna evet diyenlerin sayısı 179, hayır diyenlerin sayısı 42 ve emin

değilim diyenlerin sayısı 96'dır. Evet diyenlerin ortalaması 5,41, hayır diyenlerin ortalaması 4,20 ve emin değilim diyen öğrencilerin ortalaması 4,99'dur. Öğrenciler arasındaki bu farkın istatistiksel açıdan (F: 11,787 ve p: .000) anlamlı olduğu görülmektedir.

Etik davranma niyetine ilişkin boyutta, seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçerdim sorusuna evet diyenlerin sayısı 178, hayır diyenlerin sayısı 43 ve emin değilim diyenlerin sayısı 97'dir. Evet diyenlerin ortalaması 2,43, hayır diyenlerin ortalaması 3,00 ve emin değilim diyen öğrencilerin ortalaması 2,98'dir. Öğrenciler arasındaki bu farkın istatistiksel açıdan (F: 5,343 ve p: .005) anlamlı olduğu görülmektedir. Test sonuçlarına göre anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post hoc testi yapılmıştır.

Tablo 3. 28 Post Hoc Test Sonuçları

<i>Boyutlar</i>	<i>Etik dersi seçmeli olarak önerilmiş olsaydı seçer miydiniz?</i>	<i>Etik dersi seçmeli olarak önerilmiş olsaydı seçer miydiniz?</i>	<i>Ortalama Fark</i>	<i>p Değeri</i>
Etğin Önemi	Evet	Hayır	1,06081*	,000
		Emin Değilim	,18016	,622
	Hayır	Evet	-1,06081*	,000
		Emin Değilim	-,88065*	,005
	Emin Değilim	Evet	-,18016	,622
		Hayır	,88065*	,005
Muhasebe Eğitiminde Etğin Önemi	Evet	Hayır	1,20823*	,000
		Emin Değilim	,41582	,088
	Hayır	Evet	-1,20823*	,000
		Emin Değilim	-,79241*	,016
	Emin Değilim	Evet	-,41582	,088
		Hayır	,79241*	,016
Etik Davranma Niyeti	Evet	Hayır	-,56742	,089
		Emin Değilim	-,55453*	,016
	Hayır	Evet	,56742	,089
		Emin Değilim	,01289	,999
	Emin Değilim	Evet	,55453*	,016
		Hayır	-,01289	,999

Tablo 3.28 incelendiğinde yapılan post hoc testi sonucunda, seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçer miydiniz? Sorusuna evet diyenlerin ortalamasının etiğin önemine ilişkin boyutta, hayır diyenlerin ortalamasından büyük olduğu (Ortalama Fark: Evet-Hayır =1,06081 ve p:0.000 $p<0.05$), ayrıca hayır diyenlerin ortalamasının emin değilim diyenlerin ortalamasından küçük olduğu (Ortalama Fark: Hayır-Emin Değilim=-,88065 ve p:0.005 $p<0.05$) görülmektedir. Bu sonuca göre **H₁₆** hipotezi kabul edilmiştir.

Seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçer miydiniz? Sorusuna evet diyenlerin ortalamasının muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin boyutta, hayır diyenlerin ortalamasından büyük olduğu (Ortalama Fark: Evet-Hayır = 1,20823 ve p:0.000 $p<0.05$), ayrıca emin değilim diyenlerin ortalamasının hayır diyenlerin ortalamasından büyük olduğu (Ortalama Fark: Emin Değilim-Hayır = ,79241 ve p:0.016 $p<0.05$) görülmektedir. Bu sonuçtan hareketle **H₁₇** hipotezi kabul edilmiştir.

Seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçer miydiniz? Sorusuna evet diyenlerin ortalamasının etik davranma niyetine ilişkin boyutta, emin değilim diyenlerin ortalamasından küçük olduğu (Ortalama Fark: Evet-Emin Değilim =-,55453 ve p:0.016 $p<0.05$) görülmektedir. Buna göre seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçer miydiniz? Sorusuna evet ve emin değilim cevabını veren öğrencilerin etiğin önemine ve muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarının, soruya hayır cevabını veren öğrencilerin algılarından daha yüksek olduğu söylenebilir. Çıkan sonuçlara göre soruya emin değilim diyen öğrencilerin etik davranma niyetlerinin, evet cevabını veren öğrencilere göre daha yüksek olduğunu söylemekte mümkündür. Bu sonuçtan hareketle **H₁₈** hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırmanın hipotez testi sonuçları özet halinde aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. 29 Hipotez Testi Sonuçları

Hipotezler	Sonuç
H₁: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık vardır.	Red
H₂: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık vardır.	Red
H₃: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul
H₄: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul
H₅: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır.	Red
H₆: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık vardır.	Red
H₇: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi alıp almama durumlarına göre anlamlı bir farklılık vardır.	Kabul
H₈: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi alıp almama durumlarına göre anlamlı bir farklılık vardır.	Red
H₉: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, etik dersi alıp almama durumlarına göre anlamlı bir farklılık vardır.	Red
H₁₀: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, muhasebe derslerinde etik konusuna yer verilmesi ve verilmemesi durumuna göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul
H₁₁: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, muhasebe derslerinde etik konusuna yer verilmesi ve verilmemesi durumuna göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul
H₁₂: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, muhasebe derslerinde etik konusuna yer verilmesi ve verilmemesi durumuna göre anlamlı farklılık vardır.	Red
H₁₃: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözme durumuna göre anlamlı farklılık vardır.	Red
H₁₄: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözme durumuna göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul
H₁₅: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözme durumuna göre anlamlı farklılık vardır.	Red
H₁₆: Öğrencilerin etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersini seçme durumlarına göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul
H₁₇: Öğrencilerin muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında, etik dersini seçme durumlarına göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul
H₁₈: Öğrencilerin etik davranma niyetlerinde, etik dersini seçme durumlarına göre anlamlı farklılık vardır.	Kabul

SONUÇ VE ÖNERİLER

Etik, ahlaki ilkeleri, insan davranışını ve bunların iyi ile kötü arasında ayrım yapma çabalarını inceleyen disiplindir (Brinkman, 2002:159). Etik, bireylere veya gruplara doğru ve yanlışın ne olduğu konusunda yardımcı olan ve bu doğrultudaki davranışlara yönelten değerlerin toplamıdır (Gökgöz, 2012:326). Sınırların ortadan kalktığı günümüz dünyasında, finansal bilginin elde edildiği ve denetiminin yapıldığı bir alan olan muhasebe mesleği, kişi ve kurumların ekonomik anlamda kararlarını ve davranışlarını etkileme potansiyeline sahip önemli bir meslektir. Bu nedenle muhasebe meslek mensupları veya ileride bu mesleği yapmayı düşünen meslek mensubu adayları etik davranış sorumluluğuyla karşı karşıyalardır (Gül, 2015:118). Bu bağlamda etik davranış, finansal danışmanların, paydaş gruplarının ve müşterilerin güvenini kazanma ve kaliteli finansal danışmanlık sağlama becerisi açısından çok önemlidir (Smith, 2010:12).

Finansal tabloların zamanında ve doğru bilgiyi içerecek şekilde hazırlanmasında muhasebe meslek mensupları önemli bir rol oynamaktadırlar. Finansal tablolarda yer alan bilgiler, yatırımcılar, yöneticiler ve üst düzey yöneticiler açısından karar vermede oldukça önemlidir. Bu bağlamda muhasebede etik, finansal karar verme süreçlerini kolaylaştırması açısından finansal tabloların işletme içi (yöneticiler, ortaklar ve çalışanlar) ve işletme dışı (devlet, kredi kurumları, yatırımcılar, tüketiciler gibi) finansal bilgi kullanıcıları için fayda sunmasını gerektirir. Toplum, muhasebe meslek mensuplarından etik standartlara uymalarını ve finansal bilgi kullanıcılarına zamanında, doğru ve güvenilir bilgilerin sunulmasını sağlamalarını bekler. Bilinçli olarak yanlış içerikli finansal tablolar oluşturmaya yönelik herhangi bir girişim, işletmenin toplum nezdindeki itibarına ciddi şekilde zarar verebilir (Jaijairam, 2017:6). Bu nedenle muhasebe mesleğini yapan meslek mensuplarının dürüstlük, tarafsızlık, sorumluluk, gizlilik ve güvenilirlik gibi meslek etiği ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalmaları gerekir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

- Kadın ve erkek öğrencilerin etiğin önemi ve muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algıları arasında anlamlı farklılığın olmadığı görülürken, erkek öğrencilerin etik davranma niyetlerinin kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ilk iki hipotezinin reddedilmiş olması, kadın ve erkek öğrencilerin etiğin önemi ve muhasebe eğitiminde etiğin önemine ilişkin algılarında ortak bir etik kültüre sahip olduklarını göstermektedir.
- Yüksek Lisans öğrencilerinin etik konusunu, lisans öğrencilerine göre daha önemli olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Daha önce üniversitede etik dersi aldığını ifade eden öğrenciler etik konusunu, daha önce üniversitede etik dersi almadığını ifade eden öğrencilere göre daha önemli olarak algılamışlardır.
- Alınan muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedildiğini ifade eden öğrencilerin etik konusunu ve muhasebe eğitiminde etik konusunu, alınan muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedilmediğini ifade eden öğrencilere göre daha önemli olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda müfredatta okutulan Denetim, Maliyet Muhasebesi veya Muhasebe Uygulamaları gibi derslerin içeriğinde dahi etik konusundan bahsedilmiş olması, öğrencilerin etik konusundaki bilinçlenmelerinde etkili olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir.
- Üniversitede etik dersi almış olmanın, iş hayatındaki etiksel sorunları çözmede yardımcı olacağını ifade eden öğrencilerin muhasebe eğitiminde etik konusunu, üniversitede etik dersi almış olmanın, iş hayatındaki etiksel sorunları çözmede yardımcı olmayacağını ve bu konuda kararsız kaldığını ifade eden öğrencilere göre daha önemli olarak algılamışlardır. İşletmelerin ihtiyaç duyduğu muhasebe meslek mensuplarının yetişmesinde üniversitelerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu nedenle etik değerlerin öğrencilere benimsetilmesi ve etiksel bir bakış açısının kazandırılması, gelecekte herhangi bir sektörde çalışacak olan öğrencilere, meslekleriyle etiksel düşünce arasındaki ilişkiyi tanımlayabilmelerine yardımcı olacaktır (Kurnaz ve Gümüş, 2010:172).
- Seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçeceğini ve bu konuda kararsız kaldığını ifade eden öğrencilerin, etik konusunu ve muhasebe eğitiminde etik

konusunu, seçmeli olarak önerilmiş olsaydı etik dersini seçmeyeceğini ifade eden öğrencilere göre daha önemli olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Muhasebe meslek mensubu olmayı düşünen öğrencilerin, muhasebe meslek etiğine ilişkin hassasiyetlerinin artması için, meslek etiği dersinin müfredatta ayrı ve zorunlu bir ders olarak yer alması, öğrencilere meslek bilinci kazandırılması adına faydalı olacaktır. Bu durumun muhasebe eğitiminin kalitesini arttırmanın yanında, öğrencilerin mesleği seçmeleri durumunda etik dışı davranışları sergileme ihtimalini de azaltacağı söylenebilir (Ceylan ve Terzi, 2016:322-323).

Araştırmada öğrencilerin cinsiyeti, öğrenim düzeyleri, üniversitede etik dersi alıp almama, muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedilme, seçmeli olarak önerilmiş olsa etik dersini seçip seçmeme ve etik dersi almış olmanın iş hayatındaki etiksel sorunları çözmede yardımcı olup olmaması gibi değişkenler öğrencilerin etik algısını etkileme noktasında araştırma sonucuna yansımıştır.

Muhasebe eğitiminde etik konusuyla ilgili araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki önerileri sıralayabiliriz:

- Üniversitelerin muhasebe eğitimi verilen bölümlerinde etik konusuna daha fazla yer verilmesi, gelecekte meslek mensubu olmaya aday öğrencilerin etik konusunda bilinçlenmelerine katkıda bulunacaktır.
- Etiğin muhasebe eğitimi müfredatında zorunlu, seçmeli veya verilen muhasebe dersleri içerisinde bahsedilmesi konusunun, netliğe kavuşturulması gerekmektedir.
- Muhasebe eğitiminde etik konusunun derslerde örnek olay çalışmaları, grup öğrenme süreçleri, rol yapma-drama ve video sunumları gibi etik duyarlılığı geliştirici yöntemlerle anlatılması konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.
- Alanında uzman, muhasebe mesleğinin itibarını yükseltecek ve etik ilkelere uygun şekilde hareket edecek meslek mensuplarının yetiştirilmesi için, iktisadi ve idari bilimler fakültesini ve meslek yüksekokulların ilgili bölümlerini tercih eden öğrencilere, mesleki etik olgusunun aktarılmasında ve etik farkındalığın kazandırılmasında bu kurumlarda görev yapan öğretim elemanlarına da önemli görevler düşmektedir.

- Muhasebe meslek etiği kurallarının meslek mensuplarına benimsetilmesi, muhasebe mesleğinde uzmanlaşma ve uluslararası muhasebe standartlarına ulaşma noktasında, uluslararası bir kuruluş olan IFAC ve Türkiye’de TÜRMOB çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar her ne kadar meslek mensubunun etik ilkeler çerçevesinde hareket etmesine olumlu katkıda bulunsa da muhasebe meslek etiği eğitiminin öncelikli olarak daha mesleğe başlamadan önce üniversitelerin ilgili fakültelerinde ve meslek yüksekokullarının ilgili bölümlerinde verilmesi gerekmektedir. Bu yolla kişi daha meslek mensubu adayı iken aldığı meslek etiği eğitimi sayesinde etik duyarlılığa sahip olacaktır. Bu sayede kişi meslek mensubu olduğunda mesleki uzmanlığın yanında etiksel yargılama kabiliyetine de sahip olacaktır.

Özellikle 2000’li yıllarda yaşanan Enron ve WorldCom gibi dev şirketlerin muhasebe skandalları sonrasında toplumun muhasebe mesleğine olan güveni zedelenmiştir. Çünkü muhasebe mesleğini yapanların topluma karşı olan sorumluluğu diğer mesleklerle göre daha fazladır. Bununla birlikte muhasebe eğitiminde etik konusunun önemi bir kez daha anlaşılmış ve tartışılmaya başlanmıştır.

Toplumun mesleğe olan güvenini sağlamak ve mesleğin itibarını yükseltmek adına, gelecekte muhasebecilik mesleğini yapacak olan meslek mensubu adayı öğrencilerin etik ilkelere uygun şekilde davranmaları, muhasebe eğitiminde etik konusunun önemini ortaya koymaktadır. Alınan etik eğitimi sayesinde öğrenciler, gelecekte muhasebe meslek mensubu olduklarında karşılaşılabilecekleri etiksel sorunlar karşısında ortaya çıkan belirsizlikleri çözebilme ve etik ilkelere bağlı karar verme yeteneğine sahip olacaklardır.

Araştırmanın genel çerçevesini, etik, muhasebede etik eğitimi, meslek etiği ve meslek etiği konusunda Dünyada ve Türkiye’de yapılan çalışmalar oluşturmuştur. Bu kapsamda yapmış olduğumuz uygulama sonucunda Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümünde lisans ve İşletme Anabilim Dalında yüksek lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin etik konusunda ortak bir kültüre sahip olduklarını söylemek mümkündür. Ancak yukarıda belirtmiş olduğumuz önerilerin gerçekleşmesi durumunda, öğrencilerin etik konusunda sahip olacakları etik duyarlılığı ve etik bilinci meslek hayatlarına yansıtılmaları daha kolay olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, D. ve Tetik, N. (2006). *Genel Muhasebe*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Adalmış, N.Y. (2019). *Muhasebe Eğitiminde Etik: İşletme Bölümü Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Adkins, N. ve Radtke, RR (2004). Öğrenci ve öğretim üyelerinin iş etiği ve muhasebe etiği eğitiminin önemine ilişkin algıları: Beklentiler boşluğu var mı?. *İş Etiği Dergisi*, 51 (3), 279-300.
- Ağyar, E., Angay Kutluk, F., ve Cengiz, E. (2012). Meslek Yüksekokulları Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Değişkenler Işığında Mesleki Etiğe Bakış Açılarının İncelenmesi (Akdeniz Üniversitesi Örneği). *Journal of Yasar University*, 7(25), 4203-4228.
- Ahadiat, N., ve Mackie, J. J. (1993). Ethics education in accounting: An investigation of the importance of ethics as a factor in the recruiting decisions of public accounting firms. *Journal of Accounting Education*, 11(2), 243-257.
- Alkan, G. İ. (2015). Muhasebe Eğitiminde Etik: Ön Lisans Öğrencilerinin Etik Algılarına Yönelik Bir Arastırma*/Ethics on Accounting Education: A Research of Ethics Perception on Vocational High Schools Students. *Business and Economics Research Journal*, 6(2), 113-125.
- Akbaş, H. E., Özsözgün Çalışkan, A., ve Özarslan, E. (2009). Muhasebe mesleğinde etik algısı ve etik dışı davranışlarla ilişkisi: İşletme bölümü öğrencileri üzerine bir inceleme. *Öneri Dergisi*, 8(32), 175-184.
- Akdoğan, H. (2003). *Muhasebe Meslek Etiğinin Kamunun Aydınlatılmasındaki Önemine Meslek Mensuplarının Yaklaşımları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Akdoğan, H. (2005). Muhasebe Meslek Etiğinde Teleolojik ve Deontolojik Yaklaşımların Karşılaştırılmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 295-300.
- Akin, O., ve Özdaşlı, K. (2014). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Faaliyetlerinde Uymaları Gereken Etik İlkeler Uyma Düzeyine Yönelik Meslek Mensupları İle Meslek Yüksek Okulu Muhasebe Bölümü Öğrencilerinin Algıları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (63), 59-74.

- Akyıldız, M. (2007). Sosyal Sorumluluk ve Ahlaki Yaklaşımlar Çerçevesinde Pazarlamanın Sürdürülebilir Gelişimdeki Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 18-43.
- Ameen, E. C., Guffey, D. M., ve McMillan, J. J. (1996). Gender differences in determining the ethical sensitivity of future accounting professionals. *Journal of Business ethics*, 15(5), 591-597.
- Armstrong, M. B., Ketz, J. E., ve Owsen, D. (2003). Ethics education in accounting: Moving toward ethical motivation and ethical behavior. *Journal of Accounting education*, 21(1), 1-16.
- Aydın, İ. (2002). *Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Başpınar, N.Ö. ve Çakıroğlu, D. (2017). *Meslek Etiği*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Billington, R. (1997). *Felsefeyi Yaşamak* (Çev. A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bolat, O. İ. (2006). İş Etiği Olgusu Üzerine Ayrıntılı Bir Kavramsal Değerlendirme: İş Etiği ve Verimlilik İlişkisi. *Verimlilik Dergisi*, 2, 9-28.
- Bolat, T., ve Seymen, O. A. (2003). Örgütlerde iş etiği ve kariyer yönetimi ilişkisi: normatif etik boyutuyla bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 14(45), 3-19.
- Borkowski, S. C., ve Ugras, Y. J. (1998). Business students and ethics: A meta-analysis. *Journal of Business Ethics*, 17(11), 1117-1127.
- Brinkmann, J. (2002). Business and marketing ethics as professional ethics. Concepts, approaches and typologies. *Journal of Business Ethics*, 41(1-2), 159-177.
- Büyükmirza, K. (2019). *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Caliyurt, K. T. (2007). Accounting ethics education in Turkish public universities. *Social Responsibility Journal*, 3(4), 74-80.
- Canbay, T. (2001). Bütçe Etiği (Kavramsal Bir Yaklaşım). *Yönetim ve Ekonomi. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 125-136.
- Ceylan, P., ve Terzi, S. (2016). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Meslek Etiği Algılamalarının İncelenmesi: Çankırı Karatekin Üniversitesi Örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 312-327.
- Cohen, J. R., Pant, L. W., ve Sharp, D. J. (1992). Cultural and socioeconomic constraints on international codes of ethics: Lessons from accounting. *Journal of Business Ethics*, 11(9), 687-700.

- Cohen, J. R., Pant, L. W., ve Sharp, D. J. (2001). An examination of differences in ethical decision-making between Canadian business students and accounting professionals. *Journal of Business Ethics*, 30(4), 319-336.
- Cooper, B. J., Leung, P., Dellaportas, S., Jackling, B., ve Wong, G. (2008). Ethics education for accounting students—A toolkit approach. *Accounting Education: an international journal*, 17(4), 405-430.
- Çakmur, H. (2012). Araştırmalarda Ölçme-Güvenilirlik-Geçerlilik. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(3), 339-344.
- Çubukcu, S. (2012). Uluslararası Muhasebe Eğitimi Standartları Komitesi Düzenlemeleri Çerçevesinde Etik Eğitime İlişkin Durum Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 103-116.
- Dağlı, S.Ş. (2013). *Muhasebe Meslek Etiği ve Meslek Mensuplarının Etik Hakkındaki Görüşleri Üzerine Isparta İlinde Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Daştan, A. (2009). Etik Eğitiminin Muhasebe Eğitimindeki Yeri Ve Önemi: Türkiye Değerlendirmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 281-311.
- Daştan, A., Bellikli, U., ve Bayraktar, Y. (2015). Muhasebe Eğitiminde Etik İkilem Ve Etik Karar Alma Konularına Yönelik KTÜ-İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 75-92.
- Davis, J. R., ve Welton, R. E. (1991). Professional ethics: Business students' perceptions. *Journal of Business Ethics*, 10(6), 451-463.
- Dellaportas, S., Kanapathippillai, S., Khan, A., ve Leung, P. (2014). Ethics education in the Australian accounting curriculum: A longitudinal study examining barriers and enablers. *Accounting Education*, 23(4), 362-382.
- Demir, B. (2015). Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Etik. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 341-352.
- Demir, M. (2018). *Muhasebe Mesleğinde Etik ve Meslek Mensuplarının Etik Algılamaları Üzerinde Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmaniye.
- Deshpande, S. P., Joseph, J., ve Prasad, R. (2006). Factors impacting ethical behavior in Hospitals. *Journal of Business Ethics*, 69(2), 207-216.
- Doğan, N. (2009). İş etiği ve işletmelerde etik çöküş. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(16), 179-200.

- Ergün, H., ve Gül, K. (2005). Muhasebe Mesleği Etik Kuralları ve Bu Kuralların Meslek Mensuplarınca Algılanışı. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (25), 144-154.
- Fidan, M. E., ve Subaşı, Ş. (2014). Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Etik Algıları: İstanbul İli Örneği. *Journal of Accounting & Finance*, (64), 111-130.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage Publications, London.
- Fisher, D., Blanthorne, C., ve Kovar, C. (2005). "Accounting educators opinions about ethics in the curriculum: a profile". *Unpublished working paper, Kansas State University, March*. 1-37.
- Fischer, M., ve Rosenzweig, K. (1995). Attitudes of students and accounting practitioners concerning the ethical acceptability of earnings management. *Journal of business ethics*, 14(6), 433-444.
- Fouka, G., ve Mantzourou, M. (2011). What are the major ethical issues in conducting research? Is there a conflict between the research ethics and the nature of nursing?. *Health science journal*, 5(1), 3-14.
- Ghaffari, F., Kyriacou, O., ve Brennan, R. (2008). "Exploring the implementation of ethics in UK accounting programs". *Issues in Accounting Education*, 23(2), 183-198.
- Gökgöz, A. (2012). Küresel Finansal Krizin Muhasebe Temelli Nedenleri Bağlamında Kurumsal Yönetim ve Muhasebe Meslek Etiğinin Önemi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 313-331.
- Görmez, K., Atan, M., Altan, Ş., Sancak, H. Ö., Güleç, S., Eralp, A., ve Parıltı, C. (2009). Etik, Kültür ve Toplum. *Kamu Etiği Akademik Araştırmaları*, 281-352.
- Granitz, N., & Loewy, D. (2007). Applying ethical theories: Interpreting and responding to student plagiarism. *Journal of business ethics*, 72(3), 293-306.
- Gül, Hasan (2015). *Muhasebe Meslek Mensuplarında İşe Bağlılık, Çalışma Ahlakı ve Meslek Etik Davranış İlişkilerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Gülmez, C., Killi, M., ve Öz, B. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Muhasebe Meslek Etiğine Bakış Açılarının İncelenmesi: OKÜ Öğrencileri Örneği (Investigation of Viewpoints to Accounting Professional Ethics of University Students: OKU Students Case) 1. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 2(3), 98-114.
- Güney, C. (2018). Muhasebe Meslek Elemanı Adaylarının Mesleki Etik Algısı Üzerine Bir Araştırma: Gazanfer Bilge Meslek Yüksekokulu Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 295-316.

- Güredin, E. (1997). Denetçinin Meslek Ahlakı, Standartlar ve Uygulamadan Örnekler. *III. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 30.
- Hatcher, T. (2004). Environmental ethics as an alternative for evaluation theory in for-profit business contexts. *Evaluation and Program Planning*, 27(3), 357–363.
- Hatunoğlu, Z. (2006). Muhasebe Eğitiminde Bilgi Teknolojisi Kullanımının Sunum Kalitesine Olan Etkilerinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (30), 190-200.
- Haviland, W., Prins, H., Walrath, D., ve McBride, B. (2008). Kültürel antropoloji (Çev. İ.D. Erguvan Sarioğlu), Kaknüs Yayınevi, İstanbul.
- Hiltebeitel, K. M., ve Jones, S. K. (1992). An assessment of ethics instruction in accounting education. *Journal of Business Ethics*, 11(1), 37-46.
- Huss, H. F., ve Patterson, D. M. (1993). Ethics in accounting: Values education without indoctrination. *Journal of Business Ethics*, 12(3), 235-243.
- İşgüden, B., ve Çabuk, A. (2006). Meslek Etiği ve Meslek Etiğinin Meslek Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86.
- İşgüden, B. (2007). *Sosyal ve Kültürel Değerlerin Muhasebe Meslek Etiği Üzerine Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Jaijairam, P. (2017). Ethics in Accounting. *Journal of finance and accountancy*, (23), 1-13.
- Kalaycı, Ş. (2014). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Karakoç, Y. (2012). Hukuk-Etik İlişkisi. *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 24.
- Kaya, C. T., ve Ergüden, A. E. (2014). Muhasebe, Kurumsal Yönetim Ve Etik Üçgeninde, Etik Kod Uygulamalarının Önemi: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Şirketlerde Etik Kod Uygulaması Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe Ve Denetime Bakış= Accounting & Auditing Review*, 14(42), 49-68.
- Kaya, M. (2014). *Kurumsal Yönetim İlkelerinin Muhasebe Mesleki Etik Kuralları Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kerr, D. S., ve Smith, L. M. (1995). Importance of and approaches to incorporating ethics into the accounting classroom. *Journal of Business Ethics*, 14(12), 987-995.
- Kirik, Z. (2007). “Muhasebe Hata Hileleri ile Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyonkarahisar’da Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Koç, V. (2010). *Muhasebe Meslek Etiği ve Meslek Mensuplarının Mükellefin Vergi Uyumu Üzerindeki Etkileri (Manisa İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Koçyiğit, S. Ç., Uzuner, M., Salgın, E., ve Yüksek, M. (2017). Öğrencilerin Muhasebe Meslek Etiği Algısı: Gazi Üniversitesinde Bir Uygulama. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 158-177.
- Kurnaz, N. ve Gümüş, Y. (2010). Muhasebe bölümü öğrencilerinin muhasebe mesleği ile ilgili etik dışı davranışlara ilişkin algı analizi: Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (46), 157-174.
- Kutlu, H. A. (2008a). *Muhasebe Meslek Ahlakı*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kutlu, H. A. (2008b). Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İkilemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02), 143-170.
- Loeb, S. E. (1988). Teaching students accounting ethics: Some crucial issues. *Issues in Accounting Education*, 3(2), 316-329.
- Loeb, S. E., ve Rockness, J. (1992). Accounting ethics and education: A response. *Journal of Business Ethics*, 11(7), 485-490.
- Low, M., Davey, H., ve Hooper, K. (2008). Accounting scandals, ethical dilemmas and educational challenges. *Critical perspectives on Accounting*, 19(2), 222-254.
- Mayhew, B. W., ve Murphy, P. R. (2009). The impact of ethics education on reporting behavior. *Journal of Business Ethics*, 86(3), 397-416.
- Micewski, E. R., ve Troy, C. (2007). Business ethics—deontologically revisited. *Journal of Business Ethics*, 72(1), 17-25.
- Miller, W. F., ve Becker, D. A. A. (2011). Ethics in the Accounting Curriculum: What Is Really Being Covered?. *American Journal of Business Education*, 4(10), 1-10.
- Mintz, S. M. (1995). Virtue ethics and accounting education. *Issues in Accounting Education*, 10, 247-268.
- Mintz, S. M. (1996). Aristotelian virtue and business ethics education. *Journal of Business Ethics*, 15(8), 827-838.
- Müslümov, A. ve Aras, G. (2002). *Türkiye’de muhasebe ve finansal yönetim uygulamalarında etik davranışları etkileyen faktörlerin analizi*. XXI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Bodrum.
- Oddo, A. R. (1997). A framework for teaching business ethics. *Journal of Business Ethics*, 16(3), 293-297.

- Özbirecikli, M., ve Pastacıgil, A. (2009). Türkiye’de Muhasebeci Eğitiminin Gelişim Süreci: IFAC Standartları ile Mukayeseli Bir İnceleme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (41), 82-97.
- Özbirecikli, M., ve Şen, İ. K. (2018). Ethics Education And Vocational Training Process Of Accounting And Auditing Professions In Turkey: A Historical Perspective. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 116-143.
- Özkaya, İ. N. (2008). *Muhasebe Etiği ve Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Özer, M. (2017). *Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiği Eğitimi Bakışı: Bilecik İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Özyürek, H. (2012). Muhasebe Meslek Mensuplarının Taşınması Gereken Nitelikler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 139-148.
- Resnik, D. B. (2011). What is ethics in research & why is it important. *National Institute of Environmental Health Sciences*, 1(10), 49-70.
- Saban, M., ve Atalay, B. (2005). Yönetim Muhasebecileri Açısından Etik ve Etik Davranışın Önemi. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 5(16), 49-60.
- Said, K., ve Al-Tarawneh, K. I. (2013). Ethics and postsecondary accounting curriculum in Bahrain: Perspective from faculty members. *Journal of Accounting and Taxation*, 5(3), 65-82.
- Sakarya, Ş., ve Kara, S. (2010). Türkiye’de muhasebe meslek etiğine yönelik düzenlemeler ve meslek mensupları tarafından algılanması üzerine bir alan araştırması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2010(1), 57-72.
- Scarre, G. (2002). *Utilitarianism*. Routledge. Taylor & Francis e- library, London.
- Selimoğlu, S. K. (1997). Muhasebe Meslek Ahlakı (Etik) Yaklaşımı. III. *Muhasebe Denetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı (30 Nisan-4 Mayıs 1997, Alanya)*, İstanbul: İSMMMO Yayınları, (20), 144-157.
- Sevilengül, O. (2016). Genel Muhasebe. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Smith, J. (2010). Ethics and Financial Advice: The Final Frontier. *Argyle Lawyers PTY Ltd & Victoria University, Melbourne*. 1-59.
- Soylu, A. (2018). *Muhasebe meslek etiği ve muhasebe ve denetim meslek mensuplarının etik algısı üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Soylu, Y. (2010). *Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeylerinin Meslek Etiğinin Algılanması Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sözbilir, N. (2000). *Türkiye Muhasebe Uygulamalarında Etiksel Boyutlar*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları No: 26, Afyonkarahisar.
- Şahin, H., Tekin, M. S., ve Kutluk, F. A. (2020). Inclusion of Ethics in Undergraduate Accounting Programs and a Discussion About its Teaching Ways. *Available at SSRN* 3643817. 1-15.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Şimşek, M. Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2007). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Adım Matbaacılık ve Ofset, Konya.
- Türk, Z. (2004). *Muhasebe Meslek Ahlakı*. Nobel Kitabevi, Adana.
- Uçma, T. (2007). *Muhasebe Meslek Mensubu Olmak İsteyenlerin Etik Değer Anlayışlarının Belirlenmesi ve Muğla Üniversitesi Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Uslu, S. (1997). Muhasebe Mesleği Meslek Ahlakı ve Moral Değerler. *Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı, III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu*.
- Utku, M., ve Kurtcebe, E. (2019). Muhasebe Meslek Örgütlenmesinin Türkiye'deki Tarihi ve TÜRMOB'un Mesleki Eğitimdeki Yeri. *XXXVIII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu (19-23 Nisan 2019 Pamukkale/Denizli) Bildiri Kitabı, ss, 7-25*.
- Uyar, S., Kahveci, A., ve Yetkin, M. (2015). Öğrencilerin Muhasebe Meslek Etiği Algısı: Altso Meslek Yüksekokulu Örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1), 237-247*.
- Uygun, G. (2010). "Katılanın Perspektifi Bakımından Hukuk ve Etik İlişkisi", HFSA, 22, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 6-10.
- Uzunsakal, E., & Yıldız, D. (2018). Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 14-28*.
- Ünsal, A. (2007). *İşletmelerde Muhasebe Yöneticilerinin Etiksel Karar Süreci*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünsal, A. (2009). Muhasebe etik eğitim sistem bileşenlerinde sürekli etkin eğitim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (22), 409-442*.

- Van Staveren, I. (2007). Beyond utilitarianism and deontology: Ethics in economics. *Review of Political Economy*, 19(1), 21–35.
- Vural, Z. B. A., ve Coşkun, G. (2011). Kurumsal sosyal sorumluluk ve etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(1), 61-87.
- Yıldız, G. (2010). Muhasebe Mesleğinde Meslek Etiği ve Kayseri İl Merkezinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 155-178.
- Yılmaz, E. (2010). *Teleolojik Etik ve Deontolojik Etik'in Karşılaştırması (Js Mill Ve I. Kant İle Sınırlandırılmış Olarak)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yücenurşen, M., Duman, H., ve Polat, Y. (2017). Muhasebe eğitimi alan meslek yüksekokulu öğrencilerinin etik davranışlarının tespiti üzerine bir araştırma: Ortaköy MYO örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 20(2), 96-110.
- Zeytin, M. (2007). *Bağımsız Muhasebe Meslek Mensuplarını Hata ve Etik Dışı Davranışlara Yönlendiren Faktörler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Wittgenstein, L. (1965). I: A lecture on ethics. *The philosophical review*, 74(1), 3-12.

İnternet Kaynakları

- IAESB, 2019 Handbook of International Education Pronouncements. <https://www.iaesb.org/publications/2019-handbook-international-education-standards> (Erişim tarihi: 26.11.2020).
- IFAC, 2018 Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants. <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IESBA-Handbook-Code-of-Ethics-2018.pdf> (Erişim Tarihi:23.11.2020).
- KGK, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/YillikFaaliyetRaporlari/KGK_Faaliyet_Raporu_2018.pdf (Erişim Tarihi: 29.01.2020).
- KGK, Bağımsız Denetim Yönetmeliği. <https://kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/5106/Yo%CC%88netmelikler> (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
- KGK, Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar Standardı. <https://kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/5165/Etik-Kurallar> (Erişim Tarihi: 27.12.2020).

- Mevzuat Bilgi Sistemi, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3568&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 27.12.2020).
- Resmî Gazete (2007), Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/10/20071019.htm> (Erişim Tarihi: 28.01.2020).
- Resmî Gazete (2015), Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar Hakkında Tebliğ. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150521-10.htm> (Erişim Tarihi: 26.12.2020).
- Santa Clara University-Markkula Center for Applied Ethics, "A Framework for Ethical Decision Making". <https://www.scu.edu/ethics/ethics-resources/ethical-decision-making/a-framework-for-ethical-decision-making/> (Erişim Tarihi: 27.10.2019).
- Santa Clara University-Markkula Center for Applied Ethics, "Thinking Ethically-The Utilitarian Approach". <https://www.scu.edu/ethics/ethics-resources/ethical-decision-making/thinking-ethically/> (Erişim Tarihi: 27.10.2019).
- Santa Clara University-Markkula Center for Applied Ethics, "Thinking Ethically- The Rights Approach". <https://www.scu.edu/ethics/ethics-resources/ethical-decision-making/thinking-ethically/> (Erişim Tarihi: 27.10.2019).
- Santa Clara University-Markkula Center for Applied Ethics, "Thinking Ethically- The Fairness or Justice Approach". <https://www.scu.edu/ethics/ethics-resources/ethical-decision-making/thinking-ethically/> (Erişim Tarihi: 27.10.2019).
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.11.2019).
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.01.2020).
- TÜRMOB, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik. https://turmob.org.tr/Arsiv/FCKEditor/userfiles/file/Yonetmelik_MMKarari_Yasa_10_4_2018/13-Etik%20ilkeler%20Hak_Yonetmelik.pdf (Erişim Tarihi: 27.12.2020).
- Uyar, S. (2005), <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/suleyman/001/> (Erişim Tarihi: 20.01.2020).

EK – ANKET FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu anket Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim dalı, yüksek lisans tez çalışması için oluşturulmuştur. Aşağıdaki ifadeler tamamen bilimsel bir çalışma ile ilgilidir. Vereceğiniz cevaplar sadece akademik amaçlar için kullanılacak olup, soruları samimiyetle cevaplandırmanız çalışmanın güvenilirliğine katkıda bulunacaktır. Zaman ayırıp katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederim.

Mehmet Sait TEKİN

1. Yaş: (.....)
2. Cinsiyet: () Kadın () Erkek
3. Öğrenim düzeyiniz: () Lisans () Yüksek Lisans
4. Sınıfınız: (.....)
5. Daha önce herhangi bir işte çalıştınız mı? () Evet () Hayır
6. Daha önce muhasebe ile ilgili bir işte çalıştınız mı? () Evet () Hayır
7. Ailede muhasebecilik mesleğini yapan var mı? () Evet () Hayır
8. Muhasebe kariyeri ile ilgili bilginiz var mı? () Evet () Hayır
9. Gelecekte muhasebe mesleğini seçmeyi düşünüyor musunuz? () Evet () Hayır
10. Üniversitede etik dersi (meslek etiği, iş etiği vb.) aldınız mı? () Evet () Hayır
11. Sizce üniversitede etik dersi almış olmak, iş hayatında etiksel sorunları çözmede yardımcı olur mu? () Evet () Hayır () Emin Değilim
12. Etik dersi seçmeli olarak önerilmiş olsaydı seçer miydiniz? () Evet () Hayır () Emin Değilim
13. Almış olduğunuz muhasebe derslerinde etik konusundan bahsedildi mi? () Evet () Hayır

Lütfen aşağıdaki yargılara katılma derecenize göre 1'den (Kesinlikle Katılmıyorum), 7'ye (Kesinlikle Katılıyorum) kadar puan veriniz.	Kesinlikle Katılmıyorum						Kesinlikle Katılıyorum
1)Etik, iş hayatında önemlidir.	1	2	3	4	5	6	7
2)İşletme bölümü derslerinde etik konusu önemlidir.	1	2	3	4	5	6	7
3)İş hayatında işimle ilgili aldığım kararlarda etik önemlidir.	1	2	3	4	5	6	7
4)İş hayatında kendimle ilgili aldığım kararlarda etik önemlidir.	1	2	3	4	5	6	7
5)Muhasebe eğitiminde etik, muhasebe ile ahlaki konuları ilişkilendirir.	1	2	3	4	5	6	7
6)Muhasebe eğitiminde etik, iş hayatında etiksel konuların tanımlanmasına yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6	7
7)Muhasebe eğitiminde etik, sorumluluk duygusunu geliştirir.	1	2	3	4	5	6	7
8)Muhasebe eğitiminde etik, etiksel problemleri (ikilemleri) ele alma yeteneği geliştirir.	1	2	3	4	5	6	7
9)Muhasebe eğitiminde etik, meslek mensubu aday öğrencilere, muhasebe mesleğindeki belirsizlikler ile baş edebilmeyi öğretir.	1	2	3	4	5	6	7
10)Muhasebe eğitiminde etik, meslek mensubu aday öğrencilerin etiksel davranışlarına yön verir.	1	2	3	4	5	6	7
11)Muhasebe eğitiminde etik, meslek mensubu aday öğrencilerin etik ile ilgili konularda bilinçli olmalarını sağlar.	1	2	3	4	5	6	7
12)Ofis malzemeleri kişisel işler için de kullanılabilir.	1	2	3	4	5	6	7
13)Bireyler, kariyerleri için etik standartlardan taviz verebilirler.	1	2	3	4	5	6	7
14)Bireyler, işyeri ile ilgili bilgileri aynı işyerinde çalışmayan kişilerle paylaşabilirler.	1	2	3	4	5	6	7
15)İş yerinde daha etkin olabilmek için var olan kurallar devre dışı bırakılabilir.	1	2	3	4	5	6	7

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Mehmet Sait TEKİN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Kepez Lisesi, Antalya, 2005.
Önlisans Diploması	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Gölhisar Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama, Burdur, 2009.
Lisans Diploması	Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi, Eskişehir, 2011.